

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN MADDE
KULLANMA EĞİLİMİ DÜZEYLERİNE GÖRE
DUYGULARINI İFADE ETMELERİ

Yüksek Lisans Tezi

Veli YILMAZ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ekrem Sedat ŞAHİN

İstanbul – 2021

TEZ TANITIM FORMU

- YAZAR ADI SOYADI** : Veli YILMAZ
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanma Eğilimi Düzeylerine Göre Duygularını İfade Etmeleri
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- ANABİLİM DALI** : Psikoloji
- TEZİN TÜRÜ** : Yüksek Lisans
- TEZİN TARİHİ** : 12.07.2021
- SAYFA SAYISI** : 146
- TEZ DANIŞMANLARI** : Dr. Öğr. Üyesi Ekrem Sedat ŞAHİN
- DİZİN TERİMLERİ** : Madde Kullanma Eğilimi, Duyguları İfade Etme
- TÜRKÇE ÖZET** : Üniversite öğrencilerinin madde kullanma eğilimi düzeylerine göre duygularını ifade etmeleri arasında farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Bununla beraber Madde kullanma eğilimleri ile pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında bazı sosyodemografik özellikler açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığının araştırılması da amaçlanmaktadır.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Veli YILMAZ

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN MADDE
KULLANMA EĞİLİMİ DÜZEYLERİNE GÖRE
DUYGULARINI İFADE ETMELERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Veli YILMAZ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ekrem Sedat ŞAHİN

İstanbul – 2021

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Veli YILMAZ

/2021



İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Veli YILMAZ'ın “Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanma Eğilimi Düzeylerine Göre Duygularını İfade Etmeleri” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından PSİKOLOJİ anabilim dalı, KLİNİK PSİKOLOJİ bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan _____
Dr. Öğr. Üyesi Sümeyye DERİN

Üye _____
Dr. Öğr. Üyesi Ekrem Sedat ŞAHİN
(Danışman)

Üye _____
Dr. Öğr. Üyesi Filiz ŞÜKRÜ GÜRBÜZ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2021

İmzası

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırmada ulaşılmak istenen temel amaç üniversite öğrencilerinin madde kullanma eğilimi düzeylerine göre duygularını ifade etmeleri arasında farklılık olup olmadığını belirlemektir. Bununla beraber madde kullanma eğilimleri ile pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında bazı sosyodemografik özellikler açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığını araştırılması da amaçlanmaktadır. Bu araştırmanın çalışma grubunu sekiz farklı üniversitede öğrenim gören elverişli/uygun yöntemi örnekleme yoluyla seçilen 756 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilen araştırmada verileri elde etmek amacıyla Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği (MKEÖ), Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği (PNDÖ) ve Kişisel Bilgi Formu (KBF) kullanılmıştır. Veri toplama araçları, üniversite öğrencilerine çevrimiçi yöntemlerle uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; yüksek madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalaması düşük madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Araştırmada negatif duygu puan ortalamaları cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Düşük madde kullanma eğilimine sahip erkek ve kadın öğrencilerin pozitif duygu puan ortalamaları arasındaki fark anlamlıdır. Ayrıca düşük madde kullanım eğilimine sahip kadın öğrencilerin pozitif duygu puan ortalamasının yüksek madde kullanım eğilimine sahip erkek öğrencilerin pozitif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Sigara kullanma durumlarına göre öğrencilerin pozitif duyguları arasında farklılık bulunamazken; madde kullanma eğilimi düzeyi ile sigara kullanımı değişkenlerinin negatif duygu puanları üzerindeki ortak etkisi anlamlıdır. Yaşanılan yer değişkeni açısından öğrencilerin pozitif duyguları arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken; negatif duygular açısından ise anlamlı farklılık bulunmuştur. Daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık olup olmasına göre üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puanları farklılaşmazken; negatif duygu puanları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Araştırmada kronik hastalık olup olmasına göre öğrencilerin pozitif duygu puanları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olup olmasına göre ise öğrencilerin pozitif ve negatif duygu puanlarının farklılaştığı saptanmıştır. Algılanan anne baba tutumlarına göre üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamış; negatif duygu puan ortalamaları arasında ise anlamlı

farklılık bulunmuştur. Öğrencilerin kendilerini içe dönük veya dışa dönük olarak tanımlamalarına göre pozitif ve negatif duygu puanları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Öğrencilerin algılanan akademik başarı düzeyine göre pozitif duygu puanları açısından anlamlı farklılık bulunurken; negatif duygu puanları arasında ise anlamlı farklılık saptanmamıştır.

Araştırma sonuçları alan yazındaki diğer bulgular ile birlikte tartışılmış ve yorumlanmıştır. Araştırma sonuçları ışığında çeşitli araştırmacılara, uygulayıcı ve politika belirleyicilere öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Madde, Eğilim, Madde Kullanma, Duygu, Pozitif Duygu, Negatif Duygu



SUMMARY

The primary aim to be reached out in this study was whether students at the tertiary level shared significant differences in expressing their affect based on their tendency to use a substance. In addition, it accentuated on examining whether there is a significant difference between expressing positive and negative affect and their tendency of substance abuse in terms of some particular socio-demographic features. The participants in this research included 756 students from eight different universities, selected through convenience sampling. The research used the survey model aptly through the Substance Abuse Proclivity Scale (SAP, Positive and Negative Affect Schedule, and Personal Information Form (PAIF) to gather the data. The data collection tools have already been applied to tertiary-level students. As a result, it was found out that the mean of negative affect scores of the tertiary level students' tendency over a higher level of substance abuse showed a significant difference comparing that of the tertiary level students tendency over the lower level of substance abuse. The negative affect score means differentiated significantly based on the gender variable. The positive affect score means between the female and male students with a lower level of substance abuse were significantly different. Besides, the positive affect score mean of female students with a lower level of substance abuse was found to be significantly at a lower level comparing that of male students with a higher level of substance abuse. While there was no significant difference among students' positive affect scores regarding their smoking habits, the confounding impact on the variables of tendency level of substance abuse and smoking habits over negative affect score had significant results. In terms of residency variable, there was not a significant difference among students' positive affects; however, it showed a significant difference among their negative affect scores. According to the fact that whether they have had some psychiatric illnesses, those students' positive affect scores did not differentiate; however, it again showed a significant difference among their negative affect scores. There was a significant difference among their positive affect scores based on whether some students had chronic illnesses. Based on the fact that whether students have had a relationship for more than a year, students' both positive and negative affect scores were found to differentiate. Based on their perceived parental attitudes, there was no significant difference among those students' positive affect score means; however, there was a

significant difference among their negative affect score means. There was a significant difference between their positive and negative affect scores based on the students' personality types, such as introvert or extrovert. While there was a significant difference in the students' positive affective scores based on their perceived level of academic success, there was no significant difference among their negative affect scores.

The research findings were discussed and interpreted with the relevant research findings in the literature. In the light of the research results, various suggestions were presented to researchers, experts and policymakers.

Key Words: Substance, Tendency, Substance abuse, Affect, Positive affect, Negative affect

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
RESİMLER LİSTESİ.....	xiii
EKLER LİSTESİ	xiv
ÖNSÖZ.....	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN GENEL ESASLARI

1.1. Araştırmanın Amacı	6
1.1.1. Araştırmanın Hipotezleri	6
1.2. Araştırmanın Önemi	7
1.3. Araştırmanın Varsayımları	8
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.5. Tanımlar	8

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Madde Kullanımı ve Bağımlılığı.....	10
2.2. Madde Kullanımı Tarihçesi.....	11
2.3. Madde Bağımlılığını Açıklayan Farklı Yaklaşımlar	16
2.4. Madde Kullanımının Nedenleri	17
2.4.1. Psikolojik Nedenler.....	18
2.4.2. Ailesel Nedenler	19
2.4.3. Sanayileşmenin Etkisi.....	19
2.4.4. Okul İle İlgili Nedenler	20
2.4.5. Sosyokültürel Nedenler.....	20
2.5. Madde Bağımlılığı Türleri.....	21
2.5.1. Psikolojik Bağımlılık	21
2.5.2. Fiziksel Bağımlılık.....	21

2.6. Madde Bağımlılığının Dsm-5 Ölçütlerine Göre Sınıflandırması ve Tanı Ölçütleri.....	21
2.6.1. Sınıflandırma	21
2.6.2. Tanı Ölçütleri.....	22
2.7. Bağımlılık Yapıcı Maddeler	23
2.7.1. Kenevir (Kannabis) Bağımlılığı.....	23
2.7.2. Opiyatlar	24
2.7.3. Uçucular (İnhalanlar).....	25
2.7.4. Hallüsinojenler (Varsandıranlar)	26
2.7.5. Dinginleştirici, Uyutucu ve Kaygı Gidericiler.....	26
2.7.6. Uyarıcılar	27
2.7.7. Alkol	27
2.7.8. Kafein.....	28
2.7.9. Tütün (Sigara).....	28
2.7.10. Diğer (ya da bilinmeyen) Maddeler.....	28
2.8. Madde Kullanım Yaygınlığı.....	29
2.9. Madde Kullanımı Suç ve Şiddet.....	31
2.10. Madde Kullanım Bozukluklarında Erken Uyarı Sistemi (EWS: Early Warning System).....	33
2.11. Madde Kullanımı İle İlgili Araştırmalar.....	35
2.11.1. Dünyada Madde Kullanımı İle İlgili Araştırmalar	35
2.11.2. Türkiye’de Madde Kullanımı İle İlgili Araştırmalar	36
2.12. Duygu	39
2.12.1. Duyguların Tanımı.....	39
2.12.2. Duyguların Sınıflandırılması	40
2.12.3. Duygu Kuramları	41
2.12.3.1. James-Lange Kuramı	41
2.12.3.2. Cannon-Bard Kuramı	42
2.12.3.3. Schachter-Singer Bilişsel Kuramı	43
2.12.3.4. Sosyobiyolojik Kuramı	44
2.12.4. Duyguları İfade Etme İlgili Araştırmalar.....	45
2.12.4.1. Duyguları İfade Etme İlgili Dünya’da Yapılan Çalışmalar	45
2.12.4.2. Duyguları İfade Etme İle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar ...	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	49
--------------------------------	----

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	49
3.3. Veri Toplama Araçları.....	51
3.3.1. Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği (MKEÖ)	51
3.3.2. Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği (PNDÖ).....	52
3.3.3. Kişisel Bilgi Formu (KBF)	53
3.4. Verilerin Analizi.....	53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	99
KAYNAKÇA	105
EKLER.....	121

KISALTMALAR

EMCDDA : European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction

EWS : Early Warning System (Erken Uyarı Sistemi)

KBF : Kişisel Bilgi Formu

MKEÖ : Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği

MMPI : Minnesota Multiphasic Personality Inventory

PNDÖ : Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği

WHO : Dünya Sağlık Örgütü



TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Çalışma grubundaki öğrencilerin demografik özellikleri.....	50
Tablo 2. Normal dağılım tablosu.....	55
Tablo 3. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri	56
Tablo 4. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları	57
Tablo 5. Gözenek ifadeleri, grup sayısı ve pozitif ve negatif duygu puanları.....	58
Tablo 6. Gözenek ortalama puanlarına göre sheffe testi sonuçları	58
Tablo 7. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin sigara kullanıp-kullanmamalarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri	59
Tablo 8. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin sigara kullanıp kullanmamalarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları	60
Tablo 9. Gözenek ifadeleri, grup sayısı ve pozitif ve negatif duygu puanları.....	61
Tablo 10. Gözenek ortalama puanlarına göre sheffe testi sonuçları	61
Tablo 11. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin yaşadıkları yerleşim birimine göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri.....	62
Tablo 12. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin yaşadıkları yerleşim birimine göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları	63
Tablo 13. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin ailelerinin gelir düzeylerine göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri	64
Tablo 14. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin ailelerinin gelir düzeylerine göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları	65
Tablo 15. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık olup olmamasına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri	66
Tablo 16. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık olup olmamasına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları	67
Tablo 17. Gözenek ifadeleri, grup sayısı ve pozitif ve negatif duygu puanları.....	68
Tablo 18. Gözenek ortalama puanlarına göre sheffe testi sonuçları	68
Tablo 19. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin herhangi bir kronik hastalığının olup olmamasına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri.....	69
Tablo 20. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin herhangi bir kronik hastalığının olup olmamasına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları	70
Tablo 21. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin bir yıldan uzun süre romantik ilişki yaşayıp yaşamamalarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri	71

Tablo 22. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin bir yıldan uzun süre romantik ilişki yaşayıp yaşamamalarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları	72
Tablo 23. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin algılanan anne baba tutumlarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri	73
Tablo 24. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin algılanan anne baba tutumlarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları	74
Tablo 25. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin kendilerini nasıl tanımladıklarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri ...	75
Tablo 26. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin kendilerini nasıl tanımladıklarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları	76
Tablo 27. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin algılanan akademik başarı düzeylerine göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri	77
Tablo 28. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin algılanan akademik başarı düzeylerine göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları	78

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Kanun Kapsamına Alınan Yeni Psikoaktif Maddeler (2008-2019) 34



ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. James-Lange Kuramı 42

Şekil 2. Cannon-Bard Kuramı..... 43



RESİMLER LİSTESİ

- Resim 1.** 1898 yılında Almanya’da Bayer ilaç firmasında seri üretimi yapılan Heroin..... 14
- Resim 2.** Schachter-Singer Bilişsel Kuramı.....44



EKLER LİSTESİ

EK-A KİŞİSEL BİLGİ FORMU

EK-B MADDE KULLANMA EĞİLİMİ ÖLÇEĞİ

EK-C POZİTİF VE NEGATİF DUYGU ÖLÇEĞİ



ÖNSÖZ

Çalışmayı yürütürken desteklerini esirgemeyen, bana her zaman yakın ilgisi ve tüm samimiyetiyle sorun çözme odaklı yaklaşan, tezimin her sayfasında emeği bulunan danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Ekrem Sedat ŞAHİN'e, bu uzun ve yorucu süreçte destekçim olan ve benimle birlikte yorulan değerli aileme, tezimin veri toplama aşamasında bana yardımcı olan Hasret MUNGAN'a, Serdar SOLMAZ'a, Hasret GÖZEN'e, Rüveyda CENGİZ'e ayrıca tezimin jürisinde yer alarak beni onurlandıran Dr. Öğretim Üyesi Sümeyye DERİN'e ve Dr. Öğretim Üyesi Filiz ŞÜKRÜ GÜRBÜZ'e ve beni destekleyen herkese teşekkürlerimi sunarım.

Veli YILMAZ

GİRİŞ

Madde kullanımı ve beraberinde getirdiği problemlerin hem kullanan kişi hem de yakın çevresindeki kişileri olumsuz yönde etkileyebilme gücüne sahip olduğu söylenebilir. Son birkaç yıl içinde bağımlılık geliştirme özeliği bulunan maddeleri kullananların artması ile madde kullanımına bağlı oluşan problemlerin de kişinin yakın çevresinin yanında daha geniş toplulukları da etkilemeye başladığı söylenebilir. Madde kullanan kişilerin duygu durumlarının değiştiği bilinmektedir. Olumsuz duygulardan kaçınma aracı olarak görülebilen bu türden maddeler, kullanıldıklarında olumlu duyguları bir süreliğine etkinleştirerek yapay bir mutluluk etkisi yaratabilmektedir. Aile içi iletişimin eksikliği, olumsuz arkadaş çevresi, kişisel merak ve son yıllarda günlük hayatta insanların daha fazla stres yaratan faktörlerle karşı karşıya kalması gibi farklı durumların varlığı kişileri madde kullanmaya itebilmektedir. Madde kullanımı sonrası kullanıcılarda bağımlılık belirtileri gelişerek kullanan kişileri maddeye bağımlı hale getirebilmektedir.

Madde bağımlılığı, Toplumlarda birçok farklı yönden ve derinden etkileyebilen önemli problemlerden birisidir. Tarihsel sürece bakıldığında ilkel toplulukların çeşitli amaçlarla bağımlılık yapan maddeleri kullandıkları görülmektedir (Mutlu, 2018). Sümerlilerin yaklaşık M.Ö. 7000 yıl önce afyonu bildikleri belirtilmiştir. 1806 yılında afyondan ayrıştırılarak elde edilen morfinin güçlü bir ağrı kesici ve yatıştırıcı olduğunun keşfedilmesi ile bu madde, ilaç olarak kullanılmıştır. Daha sonra bağımlılık oluşturan özelliklerinin keşfedilmesi ile ilaç sanayisindeki kullanımını kısıtlamaya başlanmıştır. Morfinin zararlı olduğu fikri üzerinde yoğunlaşan bilim adamları 1874 yılında morfinden eroin elde ettiler. Elde ettikleri bu ilacı morfin bağımlıların tedavisinde de kullandılar. Daha sonra morfinden daha olumsuz özelliklerinin keşfedilmesiyle 1909 yılında ABD başkanı Roosevelt'in bu maddelerle ilgili inceleme emri verdiği söylenmektedir (Davison ve Neale, 2004). Toplumda son yıllarda en çok kullanılan yasa dışı madde, özü Hint keneviri olan esrardır. Esrarın geçmişine bakıldığında insanlık tarihinde önemli bir yere sahip olan cilalı taş devrine kadar uzandığı görülmektedir (Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2012).

Madde kullanımı ve bağımlılığı bir süreçtir. Madde kullanıcısı ile kullanılan madde arasında kurulan nesnel bir ilişki biçimi sonucunda madde kullanıcısının özgürlüğünü elinden almaya doğru giden tehlikeli bir süreç olarak

değerlendirilmektedir. Geniş bir bakış açısı ile madde kullananların kendilerini maddeye tutsak ettikleri ifade edilmektedir (Doğan, 2001). Madde bağımlılığı, kullanıcıların tekrar tekrar madde almaya karşı çok güçlü bir arzu duymasının yanı sıra, kişinin otokontrolünü kaybetmesine yol açarak zamanla daha çok madde almasına neden olan bir durum olarak tanımlanabilir (Kaya , 1998; Rosenthal ve Suzanne, 2019).

Maddelerin keşfi ve kullanıcı sayılarının artması maddelere olan ihtiyacı arttırmıştır. Bu ihtiyaç ülkeler arasında zamanla sorunlara yol açmıştır. Bu maddeler için savaşlar yapıldığı bilinmektedir. Tarihte İngiltere ve Çin arasında gerçekleşen afyon savaşı buna örnek olarak gösterilebilir (Yılmaz , 2016). Eski çağlardan beri farklı nedenlerle madde kullanımı ile tanışan insanoğlu önceleri genellikle ağrıları olduğunda kullanırken zamanla kendilerini daha mutlu hissedebilmek amacıyla farklı maddeler kullandıkları belirtilmektedir. Merkezi sinir sistemi üzerine olumsuz etkileri olan bu maddeler çoğunlukla zararlı oldukları halde vücuda ilk alındıklarında ilk etkilerinin iyi hissettirdiği belirtilmektedir (Davison ve Neale, 2004). Maddeyi ilk defa kullanan kişilerde ilk etkilerin genelde iyi hissettirmesi daha sonra madde kullanıcısının tekrar aynı şekilde kendisini daha iyi hissetmek ya da kötü bir ruh halinden kurtulmak için maddeye başvurduğu ve bu durumun da kullanan kişinin bağımlı olmasına yol açtığı söylenebilir.

Madde kullanımının tarihi eski olmasına karşın 1980’li yıllarda önemsenmeye başlamıştır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi de Vietnam Savaşı dönüşü çok sayıda ABD’li askerinin bağımlı olarak geri dönmesidir. Savaş sırasında yaralanan askerlerin ruhsal olarak kendilerini daha iyi hissedebilmek ve savaşın yaratmış olduğu gerilimi azaltabilmek için morfin ampullerini kullanım amacı dışında kötüye kullandıkları ifade edilmektedir (Uzbay, 2009). ABD’de birçok bağımlı bireyin bir anda topluma karışması madde kullanımına bağlı oluşan sorunların daha da ön plana çıkmasına neden olduğu belirtilebilir.

Son yıllarda dünyada önemli bir sorun haline gelmeye başlayan sentetik uyuşturucu olarak bilinen barbitüratlar, ilk defa 1903 yılında üretilerek özellikle uyku sorunlarında tedavi amaçlı olarak kullanılmaya başlanmıştır. İlerleyen yıllarda bağımlılık etkisi ortaya çıkınca, 1940’larda oluşan tepkilerle doktorlar daha az önermeye başlamıştır. Önemli bir gevşetici ve kaygı giderici olarak da kullanılan bu maddeler diyaframdaki kasları aşırı şekilde gevşettiğinden boğulmalara sebep

olabilmektedir. Ayrıca birçok intihar olayında da kullanıldıkları bilinmektedir (Davison ve Neale, 2004). Görüldüğü üzere uyuşturucu maddeler birçok hastalığın tedavisinde sık kullanılsalar da amaçları dışında kullanıldıkları zaman ciddi sorun haline geldikleri belirtilebilir.

Toplumların sağlıklı bir yapıda olup olmadıklarında; eğitim, ekonomi ve sağlık gibi farklı alanlardaki standartlar belirleyicidir. Eğitim alanındaki sorunlar, ekonomideki dengeler, sağlık sorunları, uyuşturucu madde kullanımındaki artışlar ve beraberinde getirdiği sorunlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde özellikle madde kullanımının gençler üzerindeki olumsuz etkilerinin dikkate alınması gerekmektedir (Başkurt, 2003). Dünya üzerinde birçok ülkede uyuşturucunun ham maddesi olarak kullanılabilen bitkilerin ekilmesi veya dikilmesinin kontrolünü sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler (BM) denetim yapmaktadır. Ulusal düzeyde ise Türkiye’de bakanlar kurulunca hangi alanların bu bitkilerin ekimi için kullanılacağı belirlenmiştir. (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2020). Toplumların sağlığı için uyuşturucu elde edilen bitkilerin yetiştirildiği alanların denetimlerinin zorunlu olduğu, aksi takdirde kontrolsüz şekilde toplumun her kesimini etkileyecek şekilde madde kullanımının artacağı söylenebilir.

Madde kullanımı toplumun her kesimini etkileyebilmesinin yanında sınır tanımayan yaygınlığı nedeniyle de küresel bir sorundur (Menekşe, 2011). Dünyada, 2015 yılında madde kullanımı sonucu meydana gelen erken ölümler ile sakatlıklardan dolayı yaklaşık 28 milyon sağlıklı insanın hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde bir takım önlemler alınmasına rağmen madde kullanımındaki artışın devam ettiği belirtilmektedir (Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü, 2020).

Madde kullanımındaki artış ülkelerin bu sorunla etkin şekilde mücadele etmesi gerekliliği sonucunu doğurmuştur. Ülkeler etkin şekilde mücadele edebilmek amacıyla kamu harcaması yapmaktadırlar. Türkiye’de 2018 yılında uyuşturucu maddeyle mücadele doğrultusunda yaklaşık 1 milyar 362 milyon 728 bin Türk Lirası harcanırken; 2019 yılında 1 milyar 461 milyon 955 bin Türk Lirası harcanmıştır. (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2020). Görüldüğü üzere Türkiye’de ekonomik olarak önemli bir kaynağı, madde kullanımının tedavisi veya önlenmesine yönelik faaliyetlerde harcamaktadır.

Madde kullanım yaygınlığının artış eğiliminde olduğu artık bilinmektedir (Gürol, 2008). Amerika Birleşik devletlerinde 1979'da esrar kullanım oranı yaklaşık % 14 olurken 1992 de % 3,4 gerilemiş olsa da 3 yıl sonra tekrar yaklaşık % 8 oranına çıkarak kullanımındaki artış devam etmiştir (Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2012). Türkiye'de madde kullanımının yaygınlığıyla ilgili ilk kapsamlı çalışma 2002 yılında yapılmıştır. Bu çalışma sonucuna göre alkol ve sigara dışındaki maddelerin kullanım oranı % 0.3 hayatları boyunca en az bir kere kullanma oranı % 1.2 olarak bulunmuştur. 2003 yılında UNODC iş birliğiyle yapılan bir diğer çalışmada afyon ve afyondan elde edilen maddeleri kullananların 15-64 yaş grubu arasındaki genel nüfus içindeki dağılımı ortalama % 0.05, uçucu madde kullananların oranı ortalama 0.06 olarak bulunmuştur (Bağımlılık yapıcı maddeler ve bağımlılık ile mücadele 2006 yılı ulusal raporu, 2006). 2018 yılında 42.754 kişiyle yapılan Türkiye geneli geniş kapsamlı araştırmada yaşam boyu en az bir kere madde kullananların oranı %3.1 olarak bildirilmiştir. Ayrıca bu çalışmada madde kullananların % 94'ü erkek, % 6'sı kadındır. Erkeklerde yaşam boyu en az bir kere kullanım oranı % 6.1, kadınlarda ise kullanım oranı % 0.03 olarak bulunmuştur (Türkiye Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması Raporu, 2018).

Madde kullanımında çeşitli risk faktörleri bulunmakla birlikte 12-24 yaş arası grubu madde kullanımı için risk grubudur (Doğan , 2001). Günden güne maddeye ulaşmanın giderek kolaylaşmaya başlaması, toplumlar arası madde ticaretinin artış göstermesi, zayıflayan aile içi iletişim, aile ve sosyal destek sistemlerinin güçsüzlüğü, psikolojik hastalıkların artması gibi sebeplerle madde kullanımı ve bağımlılığının artış gösterdiği belirtilmektedir. Madde kullanım yaşının giderek küçük yaşlara kadar inmesi ve kullanıcı sayısının hızla artması uluslararası örgütlenmeler ve devletlerin de dikkatini çekmiştir. Madde kullanımının çeşitli sebepleri olabilmektedir ister hayattaki problemlerden kaçış, ister ızdırap dindirme ister kişiliğin dışına çıkma, her ne sebeple olursa madde bağımlılığının sonu ölümlerle biten bir fiil olduğu belirtilmektedir (Demirci ve Eker, 2017). Bu çerçevede bakıldığında madde kullanımının nedenleri ve hangi grupların risk altında olduğu noktasında çalışmaların yaygınlaşması, madde kullanımıyla mücadele noktasında doğru ve etkin mekanizmaların daha aktif şekilde mücadelesini kolaylaştıracağı söylenebilir.

Lorestan Tıp Bilimleri üniversitesinde 240 üniversite öğrencisi ile rastgele küme örnekleme yöntemi ile yapılan tanımlayıcı analitik araştırmada öğrencilerin madde kullanma eğilimi puan ortalamaları 28.47 duygusal zekâ puan ortalamaları 81.72 bulunmuştur. Bu çalışmada elde edilen bulgular duygusal zekâ ile bağımlı olma eğilimi arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Bahraminezhad, Sodabeh, ve Masomeh , 2017).

Bir başka araştırmada 115 madde bağımlısı hasta ile yapılmıştır. Bu araştırmada duyguların madde kullanımı üzerindeki önemine değinilmiştir. Bu araştırmada özellikle olumsuz duyguların düzenlenmesinin madde bağımlılık tedavisine katılımda önemli rolü olduğunu belirtilmektedir (Hopwood, Schade, Matusiewicz, Daughters, ve Lejuez, 2015).

Başka bir araştırmada ise bağımlılığın çeşitli risk faktörlerinden söz edilmiştir. Bunlar; akademik problemler, arkadaş çevresinde madde kullanan bireylerin olması, ebeveynlerde madde kullanımının bulunması, aile içi problemler, dürtüsellik davranışları ve sigaraya erken başlama gibi faktörlerin yanında madde kullanımında duyguların da önemli bir yeri olduğu belirtilmiştir. Duygusal problemlerin baskın rolü ve duyguları kontrol edebilme ile duyguları düzenleme yetersizliğinin önemli risk faktörleri olarak ele alınabileceği ifade edilmektedir (Froushani ve Akrami, 2017). Bu nedenle üniversite öğrencilerinin madde kullanma eğilimi düzeylerine göre duygularını ifade etmeleri arasında farklılık olup- olmadığının incelenmesi amaçlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN GENEL ESASLARI

1.1. Araştırmanın Amacı

Tezin amacı, üniversite öğrencilerinin madde kullanma eğilimi düzeylerine göre duygularını ifade etmeleri arasında farklılık olup olmadığını tespit etmektir.

1.1.1. Araştırmanın Hipotezleri

H1: Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

H2: Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında sigara kullanıp- kullanmamalarına göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

H3: Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında yaşanan yere göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

H4: Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında ailenin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

H5: Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık olup-olmamasına göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

H6: Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında kronik hastalık olup- olmamasına göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

H7: Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında bir yıldan uzun süre romantik ilişki yaşayıp- yaşamamalarına göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

H8: Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında algılanan anne- baba tutumuna göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

H9: Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında kendilerini nasıl tanımladıklarına göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

H10: Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında algılanan akademik başarı düzeyine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

1.2. Araştırmanın Önemi

Dünyada, özellikle gelişmekte olan ülkelere bakıldığında birçok önlem alınmasına rağmen uyuşturucu maddelerinin kullanımının arttığı belirtilmektedir. Bunun yanında hem Türkiye’de hem de dünyada madde kullanımı ile ilgili yapılan araştırmaların çoğunun ilköğretim ve lise dönemindeki çocuk ve ergenlere yönelik olduğu görülmektedir (Turhan, İnandı, Özer, ve Akoğlu, 2011). Türkiye de gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer aldığından madde bağımlılığının önemli bir sorun olduğu söylenebilir. Bireysel sorun olmasının yanı sıra önemli bir toplumsal sorundur. Her yıl çok sayıda birey sigaradan kurtulmak amacıyla uzmanlardan destek istemektedir.

Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı tarafından 2018 yılında 42.754 kişiyle yapılan araştırmada hayatında en az bir kere madde kullananların oranı %3.1 olarak bulunmuştur. Madde kullananların %35,4’ü 15-24 yaş aralığında, %9.7’si üniversite öğrencisi, %20’si ilkokul, %18.3’ü ortaokul, %30’una yakını lise mezunu olduğu belirlenmiştir (Türkiye Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması Raporu, 2018). Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, sigara ve alkol kullanımının yaygınlığını ortaya koymaya yönelik yapılan bir başka çalışma 2412 öğrenciden elde edilen verilerle yapılmıştır. Buna göre; sigara kullanımı kadınlarda yaklaşık % 21, erkeklerde % 49.3, alkol kullanımı kadınlarda yaklaşık %13, erkeklerde %38.4, madde kullanımı kadınlarda % 0.7, erkeklerde ise % 5.1 olarak saptanmıştır (Yılmaz, İbiş ve Aktuğ, 2020).

Uyuşturucu ve uyarıcı maddelere karşı önleyici çalışmaların önemi her geçen gün daha da anlaşılmaktadır. Bu araştırmanın sonuçlarının önemli bir halk sağlığı sorunu olan madde kullanımına ilişkin yapılacak olan önleyici çalışmalara destek olacağı söylenebilir. Araştırmayla farklı madde kullanım eğilimlerine sahip üniversite öğrencilerinin duygularını ifade etmeleri arasındaki anlamlı bir farklılığın

olup olmadığının saptanması hedeflenmektedir. Yapılan alan yazın taramasında üniversite öğrencilerinin madde kullanma eğilimi düzeylerine göre duygularını ifade etmelerini inceleyen her hangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu araştırma alanda çalışan uzmanlara, eğitimcilere ve ebeveynlere yol gösterici olabilir. Yukarıdaki bilgiler ışığında tezin alan yazına katkı sağlayacağı belirtilebilir.

1.3. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın varsayımları aşağıdadır:

1. Araştırmanın çalışma grubunun ilgili evreni temsil ettiği,
2. Araştırmada kullanılan Madde Kullanma Eğilimi Ölçeğinin, Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeğinin ve Kişisel Bilgi Formunun ölçmek istediği özellikleri ölçtüğü,
3. Çalışma grubundaki üniversite öğrencilerinin ölçme araçlarına doğru, samimi cevaplar verdikleri varsayılmaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıdadır:

1. Araştırma, üniversitede öğrenim gören 756 öğrenci örnekleme ile sınırlı tutulmuştur.
2. Madde kullanım eğilimleri ve duyguları ifade etme ile ilgili veriler araştırmaya gönüllü şekilde katılan üniversite öğrencilerinin verdikleri cevaplar ile veri toplama araçları ile sınırlıdır.
3. Veri toplama araçlarının çevrimiçi ortamda doldurulması araştırmanın sınırlılıklarındandır.

1.5. Tanımlar

Madde: İnsanların duygusal, bilişsel ve diğer beyin işlevlerinde değişiklikler yaratabilen vücuda alındığında bağımlılık yapıcı özellikleri bulunan veya kötüye kullanılabilen kimyasallardır (Ceyhun, Oğuztürk, ve Ceyhun, 2001).

Eğilim: Bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelme, meyil etme şeklinde tanımlanabilir (“eğilim nedir”, 2021).

Madde bağımlılığı: Kullanılan maddenin kişiye zarar vermesine rağmen, kullanım dozunda artış ihtiyacının olması ve madde bırakıldığında yoksunluk semptomlarının hissedilmesi ile karakterizedir (Başkurt, 2003; Tosun, 2008).

Duygu: Bir olay, nesne ya da kişi karşısında deneyimler sonucu elde edilen bireyin davranışlarını etkileyen his olarak tanımlanabilir (Doğan ve Özdevecioğlu, 2009).

Pozitif duygu ve negatif duygu: Pozitif duygular hayattan alınan keyif ve haz olarak negatif duygu ise kızgınlık, stres ve korku gibi kişinin hoşuna gitmeyen duygular olarak tanımlanabilir (Gençöz, 2000).



İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Madde Kullanımı ve Bağımlılığı

Madde kullanımı; maddeyle ilk temas ve bağımlı olma sürecinin başladığı ilk adım olarak tanımlanabilir. Maddeyi kötüye kullanım ise “ kanunen kullanımı yasak olan maddelerin yanı sıra bağımlılık yapabilen her türlü üretim ve tüketim maddelerinin insan ve toplum sağlığı açısından amaç dışı kullanımı ile daha çok tıpta yeri olan maddelerin tedavi dışı dozlarda ve tedavi dışı amaçlarda kullanılması, ayrıca nispeten toplumda kabul gören maddelerden miktar ve sıklık olarak beklenen, kabul edilebilir sınırların dışında kullanım” olarak ifade edilmektedir (İçişleri Bakanlığı Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2002; Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü, 2020). Madde ile ilişkili kavramlardan birisi de yoksunluktur. Yoksunluk, belli bir süre düzenli şekilde kullanılan bir madde ya da ilacın kesilmesi ya da azaltılması sonucu fiziksel, düşünsel, duygusal, davranışsal alanlarda değişikliklerle karakterize bir sendromdur (Kaya, 2014). Bir diğer ilişkili kavram da tolerans gelişimidir. Tolerans gelişimi, Kullanılan maddenin etkisinin git gide azalması, aynı etkiyi yaşayabilmek için madde miktarının artırılması durumudur (Kaya , 2014; Öztürk ve Uluşahin, 2011).

Madde bağımlılığı, kullanılan maddenin keyif verici özeliğini hissetmek ve kullanılmadığında oluşan yoksunluk belirtilerini ortadan kaldırmak amacıyla belirli aralıklara madde kullanımına ihtiyaç duyma ile kendini gösteren beyin üzerinde etkileri olan bir hastalık olarak ifade edilmektedir (Ögel, 2002; Uzbay, 2015). Türkiye’de madde bağımlılığı denince akla uyuşturucu madde bağımlılığı gelmektedir. Uyuşturucu kelimesi anlamsal olarak düşünüldüğünde kişiyi hareketsiz bırakan, otokontrolü kaybettiren, uyuşturan gibi anlamlara geldiği bilinmektedir. Bağımlılık yapıcı maddelerin hepsine uyuşturucu demek çok da kapsayıcı olmamaktadır. Bu tanımın aslında doğru olmadığı ortadadır. Eğer bağımlılık yapıcı maddelerin hepsi uyuşturucu olarak tanımlanırsa uyarıcı maddelerin de bağımlılık yapıcı madde olduğu gerçeği gözden kaçırılmış olur (Ögel, 2010). Uyuşturucu, uyarıcı, uçucu ve daha birçok farklı özellikte olan bağımlılık yapıcı maddelerin hepsi için madde bağımlılığı teriminin daha kapsayıcı olacağı söylenebilir.

Bir maddenin bağımlılık yapıcı madde kapsamında ele alınabilmesi için bazı kriterleri karşılaması gerekmektedir. Bunlar:

- Toksik etkiye sahip olması,
- Kullanılan madde miktarında artışa eğilim olması,
- Keyif verici yanının olması,
- Bağımlılık geliştirmesi (fiziksel veya psikolojik ya da her ikisi birden),
- Madde kullanımının kesildiği ya da bırakıldığı durumlarda yoksunluk belirtilerinin olması,

-Uluslararası anlaşmalar çerçevesinde bu maddelerin uyuşturucu madde olarak ilan edilmiş olması gerekmektedir (Emniyet Genel Müdürlüğü [EGM], 2000).

Türkiye’de hala madde bağımlılığının ruhsal bir problem olduğu ve yeterince güçlü iradeye sahip olamama ile ilgili olduğu düşüncesi epey yaygındır. Maddenin kötüye kullanımı davranışsal bozukluk olarak kabul edilse de kökeninde beynin işlevsel bozukluklarından kaynaklandığı düşünülmektedir (Uzbay, 2015).

2.2. Madde Kullanımı Tarihçesi

Dünyada bağımlılık yapan maddelerin tarihsel süreci incelendiğinde alkol yazılı belgelerden bilgi edinilebilen ilk maddedir. İnsanlar alkolün gerginlik ve kaygı giderici özelliklerini erken keşfetmiş ve ayrıca bu rahatlatıcı özelliklerinden dolayı ona kutsal bir anlam da yükledikleri görülmektedir. Tarihte alkolün ilk kullanımının fermente edilmiş bal ya da bazı meyvelerin tüketilmesi yoluyla olduğu tahmin edilmektedir (Uzbay, 2009).

M.Ö 4000’li yıllarda bugünkü Irak toprakları içerisinde yer alan aşağı Mezopotamya olarak tabir edilen bölgede yaşayan Sümer ve Asur halkının haşhaşı kullandıkları bilinmektedir. Eski mısırlılarda MÖ. 2000-1500 yıllarına ait papirüs bitkisinin sapından yapılan kâğıtlarda da afyonun şifa bulma amacıyla toplumda kullanıldığına dair bilgiler bulunmaktadır. Haşhaşın bu medeniyetlerden Roma ile Yunanistan’a geçtiği belirtilmektedir (Ögel, 2010).

Afyonun M.Ö.7000 yıllarda Sümerlilerce bilindiği söylenmektedir. Sümerliler afyonu *poppy* bitkisinden elde etmişlerdir. Bu bitkiye “mutluluk bitkisi” ismini vermişlerdir. Morfin ve eroin de diğer önemli opiyatlardandır (Davison ve Neale,

2004). Romalılar ve Yunanlıların tıp alanında afyona büyük önem verdikleri görülmektedir. Öyle ki tıp biliminin babası olarak kabul edilen Hipokrat (Hippokrates) afyonun uyku getirme, kanı durdurma, uyuşturma ve söktürücü olarak kullanılabilme özelliklerine sahip olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında bir başka hekim Dioskoridis de öksürük ile ağrılara karşı tedavi edici özeliğinin olduğunu belirtmiştir. İslam coğrafyasında da sekizinci ve dokuzuncu yüzyıllarda afyon kullanımından söz edilmiştir. Roma ve Yunanlıların afyonu ticari bir madde olarak görmedikleri, dönemin Arap tüccarlarınca afyon ticaretinin yapılmaya başlandığı hatta Arap tüccarların buralardan afyonu dünyanın değişik bölgelerine götürdükleri ifade edilmektedir. 10 yüzyıla gelindiğinde Arap tüccarlarca Çin'e afyon taşındığı ifade edilmektedir. Diğer birçok ülkeye göre afyonla geç tanışan Çin bu maddeleri ilk yasaklayan kanunu çıkartan ülke olmuştur (Ögel, 2010).

M.Ö.2800'lü yıllarda kenevirin Çinliler tarafından tarımsal amaçla üretiminin yapıldığı belirtilmektedir. Eski mısırlılarda, Ortadoğu coğrafyasında, Mezopotamya olarak adlandırılan Fırat Nehri ile Dicle Nehri arasında kalan bölgede kenevir bitkisinin şifa bulma amacıyla insanlar tarafından kullanıldığı, bunun yanında Tayland, Uzakdoğu ülkeleri, Hindistan ve Çin'de de kutsal olduğuna inanıldığı ifade edilmektedir (Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2020).

Kenevir bitkisinin çiçek ya da tohumlarından elde edilen Esrarın tam olarak nereden geldiği bilinmese de birçok çalışmada Orta Asya'nın ılıman bölgelerinden yüksek ihtimalle Moğolistan'dan Batı Sibirya'ya akan Irtysh Nehri etrafında, Gobi Çölünün kenarlarında ya da Taklamakan Çölünde evrimleştiği iddia edilmektedir. Kenevir(kannabis) bitkisinin Cannabis sativa, cannabis indica ve cannabis rudelasis olmak üzere üç farklı türü bulunmaktadır (Booth, 2015).

14. Yüzyılda kilisenin afyon kullanımını uygun görmediğine ve kullanımını önlemeye çalıştığına dair yazılı belgelerin olduğu belirtilmektedir. Tarihsel sürece bakıldığında 18.Yüzyıla kadar afyonun bir takım zararlarının yanında öldürecek kadar tehlikeli bir madde olduğu anlaşıldıysa da bağımlılık yapıcı özelliği üzerinde durulmamış daha çok gevşetici, keyif verici yanlarına odaklanılmıştır (Babaoğlu, 1997). Afyon birçok millet için son derece önemli bir maddi kazanç kapısıydı. 19.yüzyılda tüccarlarca İngiltere'den kaçak şekilde Çin'e getirilen afyon dönemin Çin hükümetini zor durumda bırakmış en sonunda Çin hükümetince İngilizlere ait afyon sandıkları imha edilince bunun üzerine İngilizler tazminat istedi. Tüm bu

gelişmelerden sonra iki devlet arasında yaşanan gerginlik tarihte “Afyon Savaşı” olarak bilinen savaşa sebep olmuştur (Yılmaz, 2016). Görüldüğü üzere insanlar yüzyıllarca haşhaş bitkisinden elde edilen afyonu gevşetici keyif verici özelliklerini keşfederek bir şekilde kullanmaya devam etmişlerdir.

1805 yılına gelindiğinde henüz keşfedilmemiş bir madde olan morfin bulunmuştur. Almanyalı Wilhelm Adam Sertürner tarafından afyon titiz bir şekilde araştırılarak morfin elde edilmiştir. Morfine ismini veren Wilhelm Adam Sertürner Yunan mitolojisinde düşlerin tanrısı olarak bilinen Morpheus’tan esinlenerek bu ismi verdiğini belirtmiştir (Gezgin, 2010).

Morfin bulunduktan sonra 10 yıl boyunca madde kullanan kişilerce pek rağbet görmemiş ise de insan bünyesi üzerine çok güçlü etkileri olduğu için birçok intiharda aracı rol üstlenmiştir. Afyondan elde edilen bu madde afyondan on kat daha güçlü olsa da afyon bağımlısı kişilerin tedavilerinde kullanılıyordu. Fransız cerrah Charles Gabriel Pravaz tarafından bulunan ve pravaz ismi verilen şırınganın kullanılmaya başlanması ile morfinin deri altı ve damar içine enjekte edilerek kullanımını hızlandırmıştır (Ögel, 2010).

Afyonun zararları olduğu söyleyenlerin sesi ancak 1830 yılına gelindiğinde yankılanmaya başladı. 1868 yılında ise kullanımı yasaklandı. 1874 yılında Londra’da bir hastanede görevli Wright morfini asit anhidritle kaynatarak daha saf bir madde elde etti. Yeni bulduğu bu maddeye “tetra etil morfin” ismini verdi. Daha sonra Dresser ve Hoffman 1898 yılında Almanya’da Bayer ilaç firmasında seri üretimini yaparak dünya üzerinde birçok ülkede satışının yapılmasına neden oldular. “Heroin” ismini verdikleri bu psikoaktif maddenin ise morfinden çok daha güçlü etkileri olduğu belirlenmiştir. Eroinden yaklaşık iki hafta önce de günümüzde hala yaygın şekilde kullanılan aspirin, heroinin buluşçuları Dresser ve Hoffman tarafından bulunmuştu ve ikisi birlikte tanıtılmaya başlandığı ifade edilmektedir (Ögel, 2010).



Resim 1. 1898 yılında Almanya’da Bayer ilaç firmasında seri üretimi yapılan Heroin

Kaynak: (“Heroin drug britannica”, 2020)

1832 yılında ise Babiquet tarafından afyondan elde edilen kodein ise, metil morfin ve afyonda çok az miktarda (%0,5) bulunan alkoloittir. Beyaz renkte olan bu maddenin kokusuz tadının ise acımtırak olduğu ifade edilmektedir (Vatandaş, Can, Mahitapoğlu, Yaman ve Kırbaşoğlu, 2015).

Kokain ise Erythroxyton familyasından olan koka ağacının yapraklarından üretilmektedir. Tarihte ilk defa Alman kimyager Niemann tarafından 1860 yılında koka ağacının yapraklarından özütülerek elde edildiği belirtilmektedir. 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında çeşitli biçimlerde toplumda yaygın olarak kullanılmaktaydı. (Berridge ve Mars, 2004). 1880’lerde tıp alanında kullanışlı bir lokal anestezi olarak kullanılmasına rağmen diğer ilaçların kokaine oranla daha az yan etkileri bulunduğundan kullanımı azaldı. Kokainin bu dönemlerde sınırlı tıbbi kullanım dışında olumsuz bir itibar kazanmaya başladığı söylenmektedir. Öngörülemeyen bazı tuhaf davranışlarla özdeşleşmeye başlayan kokain kullanan kişiler üzerinde olağanüstü bir güçle donatılmış gibi hissettirerek birçok riskli davranışta bulunabilecekleri ifade edilmektedir (Morgan, 1982).

1887 yılında amfetamin sülfat bulundu. 1932 yılında tıp alanında özellikle astım hastaları ile burunda tıkanıklık problemi yaşayan hastaların tedavisinde kullanıldığı söylenmektedir (Ögel, 2010)

Esrar ya da afyon gibi bağımlılık geliştirme gücüne sahip bu maddelerin büyük bir kısmı doğada olup doğal yollarla insanların kullanabileceği şekillerde sunulmaktadır. Bilim dünyasındaki gelişmeler ve teknolojik sistemlerin geliştirilmesi

ile birlikte doğal olarak elde edilemeyen sentetik bağımlılık yapıcı maddeler üretilmeye başlandığı ve kullanıldığı ifade edilmektedir. Ayrıca ruhsal hastalıkları tedavi edebilmek amacıyla geliştirilen benzodiazepin grubu ilaçlar ile barbitüratlar gibi bağımlılık yapan ilaçların da bu alana dâhil olmaya başladığı belirtilmektedir (Uzbay, 2009).

Barbitüratların bulunuşu Adolf von Baeyer'in araştırmaları sonucu 1864 yılında malik asidin oksitlenmesinden elde edilen malonik asid ile ürenin reaksiyona sokulması ile başlar sentezlenen yeni ürün ise aktif değildir ve "barbitüritik asit" olarak isimlendirilmiştir (Dundee ve McIlroy, 1982).

1908 yılına gelindiğinde morfinden eroin elde edilmiştir. Eroinin merkezi sinir sistemi üzerindeki yan etkilerinin çok güçlü olmasından dolayı WHO'nun tavsiyesi üzerine birçok ülkede hem üretimi hem de tüketimi yasaklandığı belirtilmektedir. Eroinin morfine kıyasla 4-5 kat daha güçlü ve 6 kat daha fazla zehirli olduğu söylenmektedir. Eroin vücuda girdiğinde insanlar için son derece önemli bir enzim olan "endorfin" hormonunu etkilediği belirlenmiştir (Vatandaş, Can, Mahitapoğlu, Yaman ve Kırbaşoğlu, 2015).

1938 yılında Albert Hoffman araştırmaları sonucu sentetik halüsinojen madde içeren LSD (Lysergic acid diethylamid)'yi bulmuştur. LSD'nin ilk kullanıcısının da Albert Hoffman olduğu ifade edilmektedir. Elde ediliş biçimine bakıldığında sentetik kullanıcı kişi üzerinde bıraktığı etkilere göre da halüsinojen madde olarak sınıflandırılabilceği belirlenmiştir (Ögel, 2010). Dünya Sağlık Örgütü tarafından 1964 yılında "alışkanlık" ın yerini almak üzere "bağımlılık" terimini getirmiştir (Berridge ve Mars, 2004).

Bir sentetik kanabinoid olan bonzainin ise Türkiye'de son yıllarda özellikle gençler tarafından yaygın bir şekilde kullanılmaya başlandığı belirtilmektedir. Bonzai "Esrarın etkili maddesi olan delta-9-tetrahidrokannabinol ve JVVH maddeleri olarak bilinen JVVH-018, JWH-073, JVVH-200 ve CP47,497 gibi naftoilindollerin, naftoil pirollerin ve kannabisikloheksanol gibi muhtelif sentetik maddelerin bitki yapraklarına emdirilmesi veya püskürtülmesiyle elde edilen bitkisel sigara karışımları" olarak tanımlanmıştır. Amerika'da Clemson Üniversitesi'nden kimya profesörü olan John W. Huffman sentetik kannabinoidleri ilk defa reaksiyona sokan bilim adamıdır. Huffman ve ekibinin çok sayıda kannabinoid sentezlediği ifade

edilmiştir. Bu maddeler veya bu maddelere benzer şekillerde oluşturulan yeni maddelerin farklı coğrafyalarda farklı isimlerle piyasaya sürüldüğü belirlenmiştir. ABD’de “K2” Avrupa ülkelerinde “Spice” Türkiye’de ise “Jamaika” ya da “Bonzai” adıyla satıldığı ifade edilmektedir (Uzbay, 2015). Bozainin etkisini arttırmak amacıyla içeriğine farklı kimyasal maddeler konulabilmektedir (Ögel, 2020).

Türkiye’de özellikle 2010 yılından sonra sentetik uyuşturucuların görülmeye başlandığı ifade edilmektedir (“Bonzai zehri nerelerden”, 2020). Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere her bonzainin içeriğinin aynı olduğunu söylemek yanlıştır. Kullanan kişi üzerindeki etkisini arttırmak ya da miktar olarak maddeyi daha fazla çoğaltmak amacıyla bu maddelere farklı kimyasal maddelerin eklendiğini söylenebilir.

2.3. Madde Bağımlılığını Açıklayan Farklı Yaklaşımlar

Madde bağımlılığı konusunda bakış açısı ortaya koyan önemli kuramlardan biri psikanalitik kuramdır. Psikanalitik kuram Sigmund Freud’un bakış açısını yansıtan kuramdır. Psikanalitik kuram temelde üç yapı üzerine inşa edilmiştir. Bunlar; psikoseksüel gelişim evreleri, kişilik yapısı ile bilincin kategorilendirilmesidir (Arı, 2008). Psikoseksüel gelişim evrelerinin ilki oral dönemdir (0 -18 ay). Oral dönemde bebeğin ağız bölgesi hazın alındığı en duyarlı bölgedir. Bu dönemde memeden kesme ya da beslenme noktasında yaşanan önemli problemler psişik enerjinin saplanmasına neden olursa yetişkinlikte oral kişilik yapısı meydana gelebilir. Madde bağımlılığı ve aşırı yemek yeme gibi durumlar oral kişilik saplantısının birer yansımasıdır (Burger, 2006). Psikanalitik yaklaşıma göre bağımlılık durumu saldırganlığa karşı bir savunma olarak da görülmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010). Bu kuram, madde bağımlılığını bebeklik dönemiyle ilişkilendirerek bir saplantı sonucu meydana geldiğini savunmaktadır.

Bağımlılık konusunda bir diğer önemli kuram davranışçı kuramdır. Davranışçı kurama göre çocuk dünyaya geldiğinde çevresinde gelişen olayların farkına varması ile birlikte çevresiyle kurduğu etkileşim sonucu davranışları şekillenmeye başlar. İhtiyaçların karşılanmasında bebeğin çevresindeki kişilerin kullandıkları pekiştireçlere ve davranışların özelliklerine göre davranışlar oluşmaktadır (Ersanlı, 2010). Klasik ve edimsel koşullanmayla yaşanan bir durum ve bu durum hakkında elde edilen bilgi arasında oluşan bağlantı madde kullanımını pekiştirmektedir.

Uyaranlarla eşleştirilen ve tekrar tekrar alınan bağımlılık yapıcı maddeler bu uyaranları koşullu uyaranlara çevirerek madde kullanımının gelişmesine neden olur. Öğrenilen bu bağlantılar daha sonra bağımlılık yapıcı maddenin benzer durumlarda kullanma beklentisini geliştirir. Örneğin, kullanılan maddenin kokusu, tanıdık bir mekânın önünden geçmek, üzgün bir his gibi önceden eşleştirilen unsurlar alkol ve madde kullanımını tetikleyebilir (Ögel, 2020).

Sosyal öğrenme kuramı insanların gözlem yaparak, taklit ederek ve model olarak davranışları öğrendiğini savunmaktadır (Arı, 2008). Sosyal öğrenme kuramına göre kişinin kendisine rol model aldığı bazı kişiler madde kullanmaya başlamayı kolaylaştırır (Vural, 2004). Gözlem, taklit veya rol model olarak madde kullanımının olabileceği düşünüldüğünde ailelerin çocuklarının yakın çevresinde bulunan ve çocuğa model olabilecek kişilere karşı dikkatli davranması gerekmektedir. Bunun yanında aile üyelerinin de bağımlılık yapıcı maddelerden uzak durması madde kullanımına karşı önleyici olabilir.

Biyolojik kurama göre madde bağımlılığında genetik faktörler etkili olabilmektedir. Alkol ya da madde kullanan bağımlı annelerin çocuklarının da dünyaya bağımlı olarak geldikleri belirtilmektedir. Yapılan araştırmalarda doğumdan itibaren madde ya da alkol sendromu gösteren bebeklerin fiziksel (kısa boy, zayıf olma), bilişsel (düşük zekâlı), duygusal (huzursuz, tedirgin) ve davranışsal (aşırı hareketli) farklılıkların olduğu belirtilmiştir (Köknel, 1998).

2.4. Madde Kullanımın Nedenleri

Madde kullanımın nedenleri çoğu zaman kesin olarak bilinmese de birçok araştırmanın ürünü olarak ortaya atılmış farklı etkenler vurgulanmıştır. Madde kullanımı nedenlerinin bir bütün olarak birlikte incelenmesi önemlidir (Ögel, 2010). Madde kullanımında ergenlik dönemi kritik bir dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde farklı problemlerin de etkisiyle ergenler madde kullanımına daha kolay başlayabilmektedir (Çavmak ve Söyler, 2020).

Ergenlik dönemi doğası gereği diğer birçok gelişim dönemine göre daha sancılı geçer. Bu dönemde ergenler riskli sayılabilecek trafik kazaları, cinsel davranışlar, yaralanmalar ve madde kullanımı gibi çeşitli davranışları gösterebilirler (Lassi, Das, Salam ve Bhutta, 2016). Ergenlik döneminde bağımlılık yaratan maddelerle bir

şekilde tanışan gençlerin bu maddelerin etkileri düşünüldüğünde daha sonraki dönemlerde de kullanmaya devam edebilecekleri söylenebilir.

Madde kullanma nedenlerinin farklı yapılarla birlikte incelenmesi konuyu detaylandırmak açısından önem arz etmektedir. Kişinin kendisi ile ilgili, ailesi ile ilgili, ya da içinde bulunduğu sosyal çevre gibi farklı yapıların kullanma durumunu etkilediği söylenebilir (Aksoy, 2006). Madde kullanma nedenleri aşağıda sıralanmıştır.

2.4.1. Psikolojik Nedenler

Ergenlik döneminde fizyolojik değişimlerle beraber hızlı psikolojik değişimler olmaktadır. Bu dönemde ergen meydana gelen değişimlerin etkisini hayatın hemen her alanında yaşar. Ergen riskli davranışlar sergileyebilir, farklı arayışlar içerisine girebilir, bunların sonucunda sigara alkol ve çeşitli maddeleri kullanmayı tercih edebilir (Altıntaş, Temel, Benli, Çınar, Gelirer, Aylin Gün, Kernak ve Kundakçı 2004).

Ergenlik dönemi, madde kullanımında psikolojik etkilerin çok yoğun hissedildiği bir dönemdir. Bu yıllarda ergen kimlik gelişimi ve beraberindeki ruhsal değişimlerle baş etme, toplumda kendine yer edinme, özerkliğini kazanma ve bunu etrafındakilere göstermeye çalışma gibi bir takım hedefleri gerçekleştirmeye çalışmakla meşguldür. Tüm bu değişimler yaşanırken gerek çevresi ile gerek aile içinde yaşadığı problemler, süreçte başarısızlıkları, yılgınlıkları ergenin psikolojik olarak içe yönelmesine sebep olabilmektedir. Aile ile yaşadığı sorunlar nedeniyle de isyankâr bir ruh haline bürünen ergen, madde kullanımı açısından riskli hale gelmektedir (Başkurt, 2003). Ayrıca ergenlik döneminde gruba ait olma ve bunun neticesinde gruba uyum sağlama fikri ile beraber yeni şeyler deneme ve merak etme gibi olgular da madde kullanımı için risk teşkil etmektedir (Aksoy, 2006).

Madde kullanımına yatkın belirli bir kişilik yapısı henüz belirlenebilmiş değildir. Fakat antisosyal kişilik bozukluğu olan kişilerde madde kullanım varlığının % 35-% 60 arasında olduğu belirtilmektedir (Tosun, 2008). Bu zamana kadar yapılan araştırmalarda bağımlılığa yatkın bir kişilik yapısının tespit edilememesinin nedenleri arasında birbirinden farklı ve karmaşık birçok etkenin madde bağımlılığın gelişmesinde etkili olması düşünülebilir.

Stres faktörünün madde ve alkol kullanımında etkili olduğu bilinmektedir. Yoğun stres altındaki kişilerin yaşadıkları stresin etkilerini azaltmak amacıyla madde kullandıkları belirtilmektedir. Özellikle travma sonrası stres bozukluğunda alkol ve madde kullanım durumlarına rastlanabilmektedir (Özgen ve Aydın, 1999).

Maddeyi kullanmaya başlama da ve bağımlı olmada psikolojik faktörlerin önemli bir neden olduğu, bunun yanında aile içindeki yaşanan olumsuzlukların, kişileri madde ve alkol gibi farklı arayışlara yönelmesine neden olduğu ifade edilebilir. Ayrıca Önleyici çalışmalarda aile içi iletişim gibi konuların madde kullanımında risk oluşturduğu konusunda ebeveynlerin farkındalıklarını arttırmanın da fayda sağlayacağı söylenebilir.

2.4.2. Ailesel Nedenler

Aile içerisindeki dinamiklerin uyumlu olması aile içinde huzur ortamının sağlanmasına hizmet eder. Aile içinde meydana gelen çatışmalar, uyumsuzluklar, sevgi eksikliği, ailede ölüm, iletişimsizlik ve boşanma gibi durumlar kişileri madde kullanımına yönelmelerine neden olabilmektedir. Ayrıca anne-baba tutumun da madde kullanımı üzerinde etkisi olduğu bilinmektedir. Baskıcı-otoriter bir tutumla büyütülen çocukların madde kullanımına daha çok yöneldikleri belirtilmektedir (Başkurt, 2003; Yaman, 2014). Demokratik tutumla yetiştirilen çocukların madde ve alkol kullanımı açısından daha az riskli olduğu bildirilmiştir (Sümer, Gündoğdu Aktürk ve Helvacı, 2010). İhmalkar tutumdaki ailelerin çocuklarında da madde kullanma ve suça karışma gibi problem davranışların olma riski yüksektir (Kılıç Ceyhan, 2018).

İnsanlar sosyal varlıklar olarak toplu şekilde bir arada yaşamaktadırlar. Ailenin toplumun en küçük birimi olduğu düşünüldüğünde aile içi iletişimin ailevi çatışmaların ve aile içerisindeki tutumun aile üyelerinin davranışlarını etkilediği söylenebilir. Aile içi iletişim ve karşılıklı anlaşmayı kapsayan demokratik aile tutumunda madde kullanım riskinin azalacağı, bunun yanında aşırı serbest ve ihmal edici bir tutumla yetiştirilen çocukların sınır koyma ile ilgili sorunlar yaşadıkları için madde kullanımı gibi riskli davranışlarda yönelebileceği söylenebilir.

2.4.3. Sanayileşmenin Etkisi

Sanayileşmenin hızlı gelişimi beraberinde yoğun göç hareketlerini getirmiştir. Bu yoğun göç hareketleri neticesinde çarpık kentleşme artarak kamu hizmetlerin

aksamasına neden olmuş, eğitimsizlik ve yeni nesildeki işsizlik sorunlarının da etkisiyle gençler farklı arayışlara yönelmişlerdir (Ergenç ve Yıldırım, 2007).

Sanayileşme sonucu bu bölgelerde kontrolsüz şehirleşme ve gecekondulaşma olabilmektedir. Farklı sorunların da etkilemesiyle bu yerleşim yerlerinde problem yaşayan bireyler fazla olabilmektedir. Dolayısıyla madde kullanımı açısından bu bölgelerin risk oluşturduğu söylenebilir.

2.4.4. Okul İle İlgili Nedenler

Okul ortamında kendisini yeterince ifade edemeyen, baskı altında hisseden öğrencilerin yasal olmayan yollara başvurabildikleri gibi madde kullanmaya yönelim gösterebildikleri söylenmektedir (Uzbay, 2015). Okul ortamında öğrencilerin ihmal edilmesi, yaşadıkları problemlere karşı duyarsız kalınması, sadece akademik yönleriyle ilgilenip diğer yönlerin ihmal edilmesi madde kullanımı açısından risk oluşturmaktadır (Aksoy, 2006). Okul, öğrencilerin zamanlarının büyük bir kısmını geçirdikleri ve birçok davranışı öğrendiği bir ortamdır. Bu ortamda istenilen davranışlar öğrenildiği kadar zaman zaman istenmeyen davranışlar da okula öğrenilebilir.

Olumsuz rol model olabilecek arkadaş çevrelerinin de varlığı öğrencileri madde kullanımına yöneltebileceği söylenebilir (Bahar, 2018). Öğrenciler zamanlarının önemli bir kısmını okul ortamında geçirmektedirler. Bu ortamda riskli davranışlar sergileyebilen olumsuz rol modellerin varlığı, madde kullanmaya başlamada önemli bir etken olabileceği söylenebilir.

2.4.5. Sosyokültürel Nedenler

İnsanlar bağımlılık yapıcı madde kullanmayı doğuştan öğrenmezler yaşadıkları çevre onları bu konuda etkiler. Bağımlılık yapıcı maddelerin bulunmadığı bir yerde madde kullanma durumundan söz edilemez. Maddelerin yoğun olduğu bölgelerde de insanların bu maddeleri merak etme ve kullanma hatta çevrelerindekiyle önerme ve nasıl kullanacaklarını öğretme durumu olabilmektedir. Bunun yanında bazı toplumlar madde kullanmayı hoş görebilmektedir (Ögel, 2010; Bahar, 2018).

Bağımlılık yapıcı maddelerin kullanılmasında maddelerin bir bölgede olup olmaması etkili olduğu gibi çevredeki olumsuz rol modellerin olması da etkilediği görülmektedir. Aynı şekilde kültür de insanların yaşayış biçimlerini etkileyebilir. Dolayısıyla kötü alışkanlıkların edinilmesinde etkili olabileceği söylenebilir.

2.5. Madde Bağımlılığı Türleri

Madde kullanıcıları kullandıkları maddeye karşı iki tür bağımlılık geliştirdikleri bilinmektedir. Bunlardan birisi psikolojik bağımlılık diğeri ise fiziksel bağımlılıktır. Uyuşturucu maddelerin farmakolojik yapıları incelendiğinde kullanıcıların merkezi sinir sistemini uyararak psikolojik ve fiziksel bağımlılık yarattıkları belirtilmektedir (Gökler ve Koçak, 2008).

2.5.1. Psikolojik Bağımlılık

Kişinin madde kullanımına bağlı oluşan yan etkilerin farkında olduğu halde kullandığı maddeye güçlü bir istek duyup o maddeyi tekrar kullanma ihtiyacı hissetmesidir (Ergenç ve Yıldırım, 2007) . Zevk verici özeliğinden dolayı ya da maddenin vermiş olduğu rahatsızlıktan kaynaklanan gerginlikten kurtulmak için maddeye karşı oluşan güçlü ve karşı konulmaz bir istek olduğunda bireyin bu madde veya maddelere karşı psikolojik olarak bağımlı olduğu kabul edilir (Townsend, 2011).

2.5.2. Fiziksel Bağımlılık

Kişinin hayatında önemli sorunlara yol açmasına rağmen madde kullanımının devamını gösteren bilişsel, davranışsal ve fizyolojik belirtiler ile kendini gösteren, bireyin kullanım geliştikçe yoksunluk duymaya başlaması ve bu yoksunluğun yarattığı rahatsızlık verici duruma karşı tekrar tekrar maddeye ulaşma isteği ile karakterize edilen fizyolojik bir durumdur (Townsend, 2011)

Madde kullanıcısı vücuda alınan maddenin ya da ilacın bir şekilde geri alınması ihtiyacını eğer karşılayamazsa burada yoksunluk belirtileri baş gösterir. Yoksunluk belirtileri şiddetlenerek devam eder. En sonunda madde almadan yaşamına devam etmesi neredeyse imkânsız hale gelir (Sevil, 1998).

2.6. Madde Bağımlılığının Dsm-5 Ölçütlerine Göre Sınıflandırması ve Tanı Ölçütleri

2.6.1.Sınıflandırma

DSM-5 tanı ölçütleri ve sınıflandırma kitabında (Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı) madde bağımlılığı konusunu “Madde ile ilişkili bozukluklar ve bağımlılık bozuklukları” kategorisinde ele aldığı görülmektedir. Ayrıca madde ile ilişkili bozuklukların da 10 ayrı başlıkta sınıflandırıldığı görülmektedir. Bunlar:

- Uçucular (inhalanlar)
- Opiyatlar; Kodein, Morfin, Eroin, Metadon, Meperidin
- Dinginleştirici, uyutucu ve kaygı gidericiler (sedatif, hipnotik ve anksiyolitikler)
- Kenevir(kannabis)
- Hallüsinojenler (varsandıranlar)
- Alkol
- Kafein
- Uyarıcılar (amfetamin türü maddeler, kokain, kafein ve diğer uyarıcılar);
- Tütün (sigara)
- Diğer (ya da bilinmeyen) maddeler (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

Bu maddelerden kafein hariç diğerlerinin madde kullanım bozukluğu belirlenerek her birinin ayrı ölçütleri sıralanmıştır. Tütün/nikotin kullanımı bozukluğu da DSM-4'te yer almamasına rağmen DSM-5'te bulunmaktadır (Göker, Üneri, Dinç, Güney ve Hekim Bozkurt 2015).

2.6.2. Tanı Ölçütleri

DSM 5'te madde ile ilişkili bozukluklara bakıldığında iki başlık altında ele alındığı görülmektedir.

1-Madde Kullanım Bozuklukları

2-Maddenin Yol Açtığı Bozukluklar

Bunlardan madde kullanım bozuklukları maddenin kötüye kullanımı ile madde bağımlılığını kapsamaktadır.

1. İstendiğinden daha büyük ölçüde veya uzun süreli kullanım

2. Maddeyi bırakmak veya kontrol altında tutmak için istek veya sonuç vermeyen çabalar

3. Maddeyi elde etmek, kullanmak veya etkilerinden kurtulmak için gerekli etkinliklere çok zaman ayırma

4. Madde kullanımı için çok büyük bir istek duyma veya kendini zorlanmış hissetme

5. Tekrar eden kullanım sonucu sorumluluklarını yerine getirememe (işte, okulda, evde)

6. Olumsuz etkilerine rağmen kullanıma devam etme (toplumsal ve kişiler arası sorunlar)

7. Kullanımdan dolayı günlük etkinliklerin bırakılması veya azaltılması (iş, eğlence vb.)

8. Tehlikeli olabilecek durumlarda dahi kullanmaya devam etme

9. Olumsuz bedensel veya ruhsal etkilerinin bilinmesine rağmen kullanmayı sürdürme

10. Maddeye tolerans gelişmiş olması

11. Yoksunluk gelişmiş olması (Bulantı, uykusuzluk, kusma, sinirlilik, bunaltı, huzursuzluk, saldırganlık vb. durumlar)

Bir yıl içinde yukarıdaki tanı ölçütlerinin en az ikisi olmalı ve klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya sebep olup işlevselliği de bozmalıdır. 1 yıl içinde bu ölçütlerden 2 veya 3 tanesi varsa hafif, 4 ya da 5 tanesi varsa orta, 6 veya daha fazlası varsa şiddetli madde kullanımının olduğu kabul edilir (Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü, 2020).

Görüldüğü üzere madde kullanım bozuklukları tanısı için 11 tane tanı ölçütü belirlenmiştir. Bu ölçütleri incelediğimizde 1-4 arasındaki ölçütlerin otokontrol sağlayamama 5 ile 7 arasındaki ölçütlerin sosyal anlamda yaşanan sorunlarla, 8 ve 9. maddelerdeki ölçütlerin maddenin riskli şekilde kullanımıyla, 10 ile 11 maddelerindeki ölçütlerin de farmakolojik yapıyla ilişkili olduğu söylenebilir.

2.7. Bağımlılık Yapıcı Maddeler

2.7.1. Kenevir (Kannabis) Bağımlılığı

“*Cannabis sativa*” ismi verilen bitkiden elde edilen bir maddedir. Tüm dünyada üretilen bu madde en sık kullanılan psikoaktif maddedir. Serbest şekilde kullanım durumu ülkeden ülkeye göre değişebilmektedir. THC (tetrahidrokanabinol esrarın ana aktif maddesidir. Beyinde tespit edilen özel THC reseptörlerinin acı

algısı, kavrama, ödül, hafıza ve motor koordinasyon gibi insanlar için çok önemli işlevleri olan bölümlere yerleştiği bilinmektedir (Öztürk, 2016). THC haz arama isteği sonucu kullanıcılarına gevşeme, öfori (yoğun bir neşe, heyecan, mutluluk ve kendine güven hali) veya abartılmış duyuşal deneyim yaşatabilme gibi etkileri olabilen kannabinoiddir (Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2020).

Halk arasında derman, ot, gogo, kubar, kenevir, mayın, dalga gibi isimlerle halk arasında bilinen esrar vücuda alındığından itibaren genellikle 2-3 dakika içerisinde etkisini göstermeye başlamaktadır. Genelde alınmasıyla beraber rahatlama hissi olur; ancak daha sonra alınan doz miktarı yetersiz gelir ve kullanıcı aynı etkiyi hissedebilmek için aldığı madde miktarını arttırmaya çalışır. Böylece kullanıcı bağımlı olur (Ergenç ve Yıldırım, 2007).

2.7.2. Opiyatlar

Opiyum ya da onun etkili maddesi olan morfin veya benzer doğal ürünlerin yanı sıra etkileri benzer olan kimyasal yollarla elde edilen ürünlere opiyat denmektedir. Tıpta farklı hastalıkların tedavisinde kullanıldıkları bilinen bu ürünlere “narkotik analjezik” denmektedir (Uzbay, 2015).

Opiyatlar uygun dozda kullanıldığında ağrı kesici ve rahatlatıcı özelliklere sahiptir. Opiyatların en önemli türlerinden birisi afyondur. Afyon bilinen en eski bağımlılık yapıcı maddelerden birisidir. Sümerliler afyonu *poppy* bitkisinden elde etmişlerdir. Bu bitkiye “mutluluk bitkisi” ismini verdikleri bilinmektedir. Morfin ve Eroin de diğer önemli opiyatlardandır (Davison ve Neale, 2004). Morfin afyonun başlıca alkaloidi olup aynı zamanda afyonun fiziksel etkilerini gösteren en önemli alkaloidir (Gates ve Tschudi, 1956). Güçlü bir narkotik analjezik olan morfin ağrıların hafifletilmesinde işlevsel olarak hastalarda kullanılabilir. Morfinin aynı zamanda pulmoner kalp yetmezliğine bağılı nefes darlığında, ödem ve öksürük gibi durumlarda da kullanıldığı ifade edilmektedir. Morfini vücuda almanın en etkili yöntemi deri altına enjekte edilerek alınmasıdır (Merrill, Ayer, Hwang ve Kuczynski, 1995).

Eroin morfinden bile güçlü etkilere sahip olan bir opiyattır. 1 veya 2.kullanımda dahi bağımlılık yapabilen eroin morfine göre daha bağımlılık yapıcı nitelikte bir maddedir. Asetik asit ile belli ölçüde bir miktar morfinin beraber ısıtılması ile elde edilen madde diasetil morfin olarak bilinmektedir. Opiyatların bir

türevi olan Diasetil morfinin çok güçlü bir bağımlılık yapıcı özellikleri bulunmaktadır (Guliyev, 2012).

2.7.3. Uçucular (İnhalanlar)

Boyalar, tiner (inceltici), benzin, çeşitli yapıştırıcılar, bütan gazı, sprey boyalar gibi maddelerdir. Bu maddelerin içerisinde yer alan toluen adı verilen çözücü madde bağımlılığın gelişmesinde etkilidir. Burun veya ağız yoluyla plastik veya kâğıt torbalara dökerek kullanıldıkları gibi elin üstüne bez parçası konarak da kullanılabilirler. Bu maddelere ulaşımın kolay olması diğer maddelere kıyasla daha ucuz olmasının yanı sıra hızlı şekilde etki göstermesi de kullanımını ilkokul çağındaki çocuklar arasında yaygınlaştırmaktadır (Ergenç ve Yıldırım, 2007).

İlk defa kullanıldıklarında dahi kanama veya boğulmaya sebep olabildiklerinden kullanıcının sonu ölüme bitebilmektedir. Baş ağrısı, kusma, sarhoşvari durum, mide bulantısı, dengeyi sağlayamama, riskli davranışlar sergileme, saldırganca tutum sergileme ile uyanıkken hayaller görme gibi belirtilerin yanı sıra beyin üzerinde de kalıcı hasarlar bırakabilmektedir (Güler Akın, 2013).

Uçucu maddelerin kullanılmasının çeşitli nedenleri olmakla beraber bazı kolaylaştırıcı faktörlerin olduğu belirtilmektedir. Buna göre:

- Sosyoekonomik düzeyin düşüklüğü
- Ergen veya küçük çocuk olma
- Mesleki faaliyet gereği iş yerlerinde bu maddeleri kullanma durumunda olanlar (matbaacı, ayakkabı tamircisi vb.)
- Aile içi sorun yaşayan çocuk ve ergenler
- Sokaklarda yaşayan çocuklar
- Madde bağımlısı olup uçucu maddelerden daha pahalı olan diğer maddeleri alamayanlar (Vatandaş, Can, Mahitapoğlu, Yaman ve Kırbasoğlu, 2015).

Uçucu madde kullanımı ve bağımlılığında uçucu maddelerin yapılan meslek gereği kullanılabilirdiği gibi aileden kaynaklanan problemler ile ucuz olmaları gibi farklı sebeplerle kullanılabilirdiği görülmektedir. Ayrıca diğer bağımlılık yapıcı özellikteki farklı maddelere karşı daha önce oluşan bir bağımlılıktan kaynaklı da kullanılabilirdikleri görülmektedir.

2.7.4. Hallüsinojenler (Varsandıranlar)

Hallüsinojen maddeler kullanıldıklarında kişilerin halüsinasyonlar görmesine sebep olan maddelerdir. Madde kullanıcısı madde etkisinde görülen bu halüsinasyonların aldığı maddeden kaynaklı olduğunu bilmekte ve genellikle etki geçtikten sonra da hatırlamaktadır. LSD (Liserjik Asit Dietilamid), Psilocybin, meskalin, MDA (metilen Dioksi Amfetamin) ve MDMA (Metilen Dioksin Met Amfetamin) gibi türleri bulunmaktadır (Davison ve Neale, 2004). Hallüsinojen maddeler kullananlar psikozda olan hastalardaki gibi sanrılar görüp algılamaları ciddi şekilde etkilenir (Uzbay, 2015).

Hallüsinojen maddelerin içinde en güçlü etkileri olan madde LSD'dir. Meskalin peyote ismi verilen kaktüslerden elde edilen bir alkaloiddir. Psilocybin ise yaklaşık yüz mantar türünden ayrıştırılarak elde edilen bir maddedir. MDA amfetaminin, MDMA ise metamfetaminin bir türevidir sayılan hallüsinojenik etkileri olan maddedir (Grinspoon ve Bakalar, 1983).

LSD suyun içerisinde konulduğunda çözülebilen, beyaz ve kokusu olmayan kristal bir yapıdadır. Oral ya da bir kâğıda emdirilerek kullanılmaktadır. Yapılan araştırmalarda LSD'nin serotonin reseptörlerini uyararak normal çalışma şekillerini bozduğunu ve vücutta titreme, kan basıncını artırma ile uykusuzluk gibi durumlara neden olduğunu ortaya koymuştur (Işık, 2013).

2.7.5. Dinginleştirici, Uyutucu ve Kaygı Gidericiler

Bu grupta benzodiazepin grubu ve barbitüratlar ile metakualon, meprobamat gibi sedatif ve bunaltı giderici maddeler bulunur. Bu maddelerin bağımlılık yapıcı özellikleri yüksektir. Türkiye'de keyfi kullanımının önüne geçmek için yeşil reçeteye satışları yapılmaktadır. Bazı durumlarda hasta tedavisinde kullanılan bu ilaçların birden bire bırakılması deliryum veya epilepsi gibi ciddi sağlık sorunlarına yol açabildiğinden aşamalı şekilde ve uzman birinin eşliğinde bırakılması önerilmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

Benzodiazepin ve barbitüratların farmakolojik olarak iki ana işlevi bulunmaktadır. Birinci işlevleri sedasyon oluşturma ikinci işlevleri ise uyku getirici etkilerinin olmasıdır. Benzodiazepin ve barbitüratlar alkol ve genel anesteziğin bazı özelliklerine sahip olsa da bu maddelerden farklı olarak bazı özel reseptörlere bağlanıp inhibitör nörotransmitter GABA'nın fonksiyonu etkiler (Uzbay, 2015).

2.7.6. Uyarıcılar

Merkezi sinir sistemi üzerine uyarıcı etkiler oluşturan amfetamin ve kokain gibi maddeler uyarıcılar olarak bilinmektedir (Bindal, Asoğlu ve Bakır, 2014). Amfetaminler merkezi sinir sistemi üzerinde etkili olan sentetik uyarıcılar olarak bilinmektedirler. Kullanıcıya kendisini canlı, neşeli ve güçlü hissettirir. Uykunun gelmesini engelleyen bu maddeler dikkat eksikliği ve narkolepsi gibi problemlerde ilaç olarak kullanılmaktadır. Türkiye’de 1975 yılından itibaren kullanımı yasaklanmıştır. Süreğen kullanımda sinirlilik, saldırganlık, uykusuzluk, iştah kesilmesi, görsel ve işitsel halisünasyonlarla ile paranoid şizofreniye benzeyen paranoid psikoz atakları gibi durumlar meydana gelmektedir. Amfetamin kullanımına bağlı paranoid psikoz atakları madde kullanımı kesildikten birkaç gün sonra yatıştığı bilinmektedir. Bu yönüyle paranoid şizofreni psikozundan ayırt edilmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

Uyarıcılar içinde önemli bir yere sahip olan bir diğer madde kokaindir. Kokain Erythroxyton Coca bitkisinden elde edilmektedir. Beyinde uyarıcı etkiler meydana getirmektedir. Erythroxyton Coca bitkisi en çok Peru, Bolivya ve Kolombiya’da yetişmektedir (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2020). Geçmişte Peru’da yaşayan İnkaların Erythroxyton Coca bitkisinin yapraklarının ağrı kesici, uyarıcı ve uyuşturucu etkilerinden yararlanmışlardır. İlk kez 1860 yılında bu bitkiden kokainin elde edilerek kimyasal yapısı hakkında bilgiler ortaya çıkarılmış ve 1884 yılında ise lokal anestezi olarak tıpta yaygın şekilde yerini almaya başlamıştır (Tanal, 2015). Uygun şekillerde ve uzmanlarca tavsiye edilen dozlarda kullanıldıklarında bu maddelerin tıp alanında insanların faydalarına kullanıldığı görülebilir.

2.7.7. Alkol

İçki veya alkollü içecek, içerisinde etanol içeren maddelere denilmektedir. Etanol’un sakinleştirici ve ilaç olarak kullanıldığı bilinmektedir (Varol, 2011). Etanol, bira mayalarının içerisinde şeker bulunan maddeler ile fermantasyona girmesi sonucu ya da distilasyon tekniğiyle elde edilmektedir. Etanol diğer ismi ile etil alkol, alkollü içeceklerde kullanılan alkol çeşididir. Fermente edilerek elde edilen şarabın % 9-14, biranın % 4-8’i ,distilasyon tekniğiyle elde edilen cin, votka, brandy, viski, rakı gibi içeceklerin % 35-45’i alkol içermektedir (Yenigün, 2006).

Metil alkol ise odun talaşının damıtılması sonucu elde edilen daha çok saniyede kullanılan kimyasal maddedir (Yenigün, 2006). Metil alkol etil alkole göre daha ucuz olduğundan bazı sahte içkilerin içerisinde kullanıldığı bilinmektedir. Bundan dolayı Türkiye’de sahte içkiden dolayı zehirlenme ve ölümler meydana gelmektedir (Uzbay, 2015).

2.7.8. Kafein

Kafein kahve, çay gibi bitkisel ürünlerde bulunan alkoloiddir. Kolanın içerisine de belli miktarlarda kafein konulduğu bilinmektedir. Kafein bazı ilaçlarda santral sinir sistemini uyarıcı, analjezik ve solunum güçlüklerinde ferahlatıcı bir madde olarak kullanılmaktadır. 1820 yılında Runge tarafından saf madde olacak şekilde izole edildiği belirtilmektedir (Keleş, 2011).

Kafeinin bir uyarıcı olarak baş ağrılarına, odaklanma sorunlarına, uykusuzluğa, hamilelerde düşüğe, kan basıncında artışa, mide sorunlarına ve düşük kiloda bebek doğurma gibi durumlara yol açtığı belirtilmektedir (Garipağaoğlu ve Kuyrukçu, 2009).

2.7.9. Tütün (Sigara)

Sigara “Nicotiana tobacum” olarak bilinen bitkiden elde edilen maddedir. Yaygın olarak tütün bitkisi olarak bilinmekte olan bu bitki sigara dışında puro, nargile gibi değişik şekillerde de kullanılmaktadır. Sigaranın ilk kullanımının 692 yılında Mayalar’da olduğu belirtilmektedir. Avrupa’da da 1492 yılından itibaren kullanılmaya başlandığı belirtilmiştir (Demir, 2008).

Tütün ve tütün ürünleri beyin ödül sistemini harekete geçirerek bağımlılık yaparlar. Tütün ve tütün ürünlerinin kullanımına bağlı bağımlılığın oluşmasında etkili ana madde nikotindir. Sigara veya daha kapsayıcı bir bakış açısıyla tütün bağımlılığı aslında nikotine bağımlı olma durumudur (Sağlam, 2017).

2.7.10. Diğer (ya da bilinmeyen) Maddeler

Diğer madde gruplarına girmeyen ya da henüz içeriklerinin açıklanamadığı maddeler bu grupta yer alır. Bu grupta yer alan maddeler hakkında yeterince bilgi sahibi olunmadığı için kullanımlarının önlenmesinin diğer maddelere göre daha zor olduğu söylenebilir.

2.8. Madde Kullanım Yaygınlığı

Dünyada madde kullanım yaygınlığını tam olarak tahmin etmek zor olsa da bu konuda yapılmış çalışma sonuçları madde kullanımının yaygınlığı hakkında yol gösterici olabilmektedir. Madde kullanım yaygınlığını somut verilerle ortaya koymak madde kullanımı ile ilgili yapılacak çalışmalar açısından önem taşımaktadır.

1995 yılında Alkol ve Uyuşturucu Kullanımına Yönelik Avrupa Okul Anketi Projesi (ESPAD) kapsamında yapılan araştırma sonuçlarına göre esrar kullanım yaygınlığı Fransa'da % 5, Yunanistan'da % 2, ABD'de % 9, Danimarka'da % 8, İrlanda'da %12, İsveç ile Finlandiya'da % 4, İtalya'da %7, İngiltere'de % 10 olarak bildirilmiştir (Ögel, Barşah ve Dönmez, 2005).

Dünyada madde kullanımının en yüksek olduğu yaş aralığı 18-25 yaş arasındır. Bu maddelerden en yaygın kullanılan madde ise esrardır. 2016 yılında Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) tarafından ilk kez yapılan küresel bir tahmine göre dünya nüfusunun %5,6'sına denk gelen yaşları 15-16 arasında olan genç, son 1 yılda madde kullanmaktadır. Bu oranlar dünyanın farklı bölgelerinde daha yüksek olabilmektedir. Örneğin Meksika için %23, Kuzey Amerika için % 18, Orta Avrupa ve Batı Avrupa için % 20'dir (Çetinöz, 2019).

En çok kullanılan yasa dışı maddenin esrar olduğu 2019 yılına ait Avrupa Uyuşturucu Raporu'nda belirtilmektedir. 2000 yılından itibaren bazı ülkelerde özellikle genç nüfus arasında esrar kullanımda artış olduğu ve AB'de kullanım ortalamasının % 14.4 olduğu açıklanmıştır (Avrupa Uyuşturucu Raporu, 2019). Avrupa'da madde kullanımlarına ilişkin yayımlanan Avrupa Uyuşturucu Raporu'nun son tahminlerine göre 15-34 yaş aralığında olup son bir yıl içinde kullanım oranları esrar % 15, kokain % 2.4, amfetaminler % 1.2, MDMA %1.9 olarak belirlenmiştir (Avrupa Uyuşturucu Raporu, 2020).

Türkiye'de madde kullanım tehlikesini ve yaygınlığını anlamak için coğrafi konumunun etkisi göz ardı edilmemelidir. Türkiye Asya'da üretilen eroin ve afyonun Avrupa'ya aktarılmasının yanında Avrupa'da üretilen sentetik uyuşturucu ve türevleri maddelerin Asya'ya aktarılmasında önemli bir jeopolitik konumdadır (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2020).

İstanbul'da lise öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanımının yaygınlığını ortaya çıkarmak amacıyla 1998 yılında yapılan çalışmada yaşam boyu

esrar kullanımını %3.6, uçucu madde kullanımını % 8.6, uyarıcı ve uyuşturucu madde kullanım oranı %3.3 olarak bildirilmiştir (Ögel, Tamar, Evren, ve Çakmak, 2000). Yapılan başka bir araştırmanın bulgularına göre gençlerin en çok tercih ettikleri maddeler sırasıyla sigara, alkol ve esrar olarak belirlenmiştir. Yaşam boyu bu maddelerin kullanımını sigara için % 45.5, alkol için %32.5, esrar için %3.3, uçucu maddeler %2.4 ve ekstazi için % 1,6 olarak tespit edilmiştir (Ünlü ve Evcin, 2010).

Kenevir kullanımına ilişkin yapılan bir çalışmada yaşam boyu genel uyuşturucu madde kullanımını % 3.1, kenevir kullanımını % 2.7 olarak bulunmuş, kenevirin madde kullanımını içindeki oranı % 87.1 olarak açıklanmıştır (Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2020).

Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı'na 2018 yılında 42.754 kişiye ulaşılarak yapılan Türkiye'de genel nüfusta tütün, alkol ve madde kullanımına yönelik tutum ve davranış araştırmasında madde kullanımına dair önemli bulgular elde edilmiştir. Hayatında en az bir kere madde kullananların oranı %3.1 olarak bulunmuştur. Madde kullananların %35,4'ü 15-24 yaş aralığında, %9.7'si üniversite öğrencisi, %20'si ilkokul, %18.3'ü ortaokul, %30'una yakını lise mezunu olduğu belirlenmiştir (Türkiye Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması Raporu, 2018).

Bozok Üniversitesine bağlı Madde Bağımlılığıyla mücadele İzleme Komisyonu tarafından 2016 yılında yürütülen çalışmada 1560 üniversite öğrencisinden veri toplanmıştır. Madde kullanma eğilimi ve risk faktörlerinin incelendiği çalışmada öğrencilerin % 39.5'nin madde kullanma eğilimi ölçeğinden aldıkları puanlara göre madde kullanmaya eğilimli oldukları belirlenmiştir. Çalışma bulguları üniversite öğrencilerinin yaklaşık % 40'nın madde kullanımında risk altında olduğunu göstermiştir (Kılıç ve Uzunçakmak, 2020).

Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, sigara ve alkol kullanımının yaygınlığını ortaya koymaya yönelik yapılan bir başka çalışma Ömer Halis Demir Üniversitesi'nde öğrenim gören 2412 öğrenciden elde edilen verilerle yapılmıştır. Buna göre; sigara kullanımı kadınlarda yaklaşık % 21, erkeklerde % 49.3, alkol kullanımı kadınlarda yaklaşık %13, erkeklerde %38.4, madde kullanımı kadınlarda % 0.7, erkeklerde ise % 5.1 olarak saptanmıştır (Yılmaz, İbiş ve Aktuğ, 2020).

2.9. Madde Kullanımı Suç ve Şiddet

Madde kullanımı ve suç arasında ilişkinin varlığı artık bilinmektedir. Madde etkisinde olan kişiler yasa koyucular tarafından konulan kuralları çiğneyebilmekte ve hem topluma hem de kendisine zarar veren eylemleri yapabilmektedir. Madde bağımlısı kişilerin maddeyi temin etme sürecinde de hırsızlık veya gasp hatta cinayet gibi suçlara da karıştıkları görülmektedir (Fazel, Bains ve Doll, 2006). Maddeyi kötüye kullananım suçta sürükler suçlular da maddeyi kötüye kullanma eğilimi gösterirler. Bundan hareketle suç oranının yüksek olduğu yerlerde madde kullanımının yoğunlaştığı, madde kullanımının yoğunlaştığı yerlerde de suç işlemenin yüksek olduğu görülmektedir (Abadinsky, 2010). Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere madde etkisinde olan insanlar hırsızlıktan cinayete kadar birçok farklı suç işleyebilmektedir. Bunun yanında madde kullanımı insanların sosyal hayatlarını ve davranışlarını olumsuz yönde etkileyerek yaşamın farklı alanlarında karmaşık ve birbiriyle ilişkili problemlere yol açtığı görülmektedir.

Madde kullanımı suç ve şiddet konusunda Hindistan'da Prayas erkek gözlem evlerinin birinde yapılan bir çalışmada çocuk adalet sistemi tarafından haklarında gözaltı kararı verilen farklı dört inanca (Hinduizm, İslam, Hristiyan ve Shizim) sahip yaşları 8-18 arasındaki 487 çocuktan elde edilen bilgiler şu şekildedir; % 56.3'lük kısmı yoksul ailelerin çocukları olduğu, % 38.4'ü bozuk aile yapısına sahip olduğu, geriye kalan % 61.6'sının da ebeveynleri ile birlikte yaşayan çocuklar olduğu belirlenmiştir. Suça karışanlarla ailesinde (ebeveyn veya evin yaşlı üyesi) suç geçmişi olma durumu arasında pozitif korelasyon görüldü ($P=0.001$). Çalışmada suç davranışı ile ailede madde kullanma davranışı arasında önemli ilişki vurgulanmış yine suça karışan çocuğun madde kullanma durumu ile ailede madde kullanımı olması durumu arasında önemli ilişki bulunmuştur ($P=0.049$). Yapılan birçok araştırmada madde kullanımı suç ve şiddetin birbiriyle ilişkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Shridhar, Sharma ve Barkataki, 2016).

Madde kullanımı suç ve şiddet konusundaki başka bir çalışmada İsveç'teki cezaevlerinde bulunan yaşı 18 üzeri olan 4202 mahkûmdan alınan verilerle yapılmıştır. Madde kullanım sorunları olan mahkûmların bu örneğinde şiddet uygulayanlarda geleneksel yasadışı uyuşturucu kullanımı başka suçlardan mahkûm olanlara göre daha az yaygın olduğu, bunun aksine şiddet uygulayanlarda sakinleştirici maddelerin kullanımı ve aşırı alkol kullanımının daha yaygın olduğu

belirlenmektedir. Ayrıca madde kullanan şiddet suçlularının alt grubu arasında sakinleştiriciler ile pozitif korelasyon; yasadışı uyuşturucular ile ölümcül şiddet arasında negatif korelasyon olduğu belirlenmiştir (Anders ve Jesionowska, 2018).

Maddenin etkisi altında bulunan kişilerin hırsızlık, gasp ve cinayet ile birlikte silahlı saldırılar, tehdit, şantaj, cinsel istismar, tutuklu oldukları cezaevlerinde madde kullanma, adam yaralama, adam öldürme gibi suçlara da karışabilmektedirler (Jones, Kugelberg, Holmgren ve Ahlner, 2008). Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Alkol ve Madde Bağımlıları Araştırma ve Tedavi Merkezi'nde (AMATEM) tedavi olan 2180 hastadan 1878'inin suça karıştığı ifade edilmektedir. Buna karşın İstanbul'da suç yaygınlık oranı 100 bin kişide yaklaşık 187 olduğu belirtilmektedir. Türkiye'de de yapılan çalışmalar madde kullanımı ve suçun birbiriyle ilişkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Alpay, Karamustafaoğlu ve Kükürt, 1995; Altuner, Engin, Gürer, Akyay ve Arif, 2009; Şimşek ve Erarslan, 2019) .

Madde kullanımı, suç ve şiddetle ilgili İstanbul'da yapılan çalışmada 10.sınıfta okuyan öğrenciler arasından rastlantısal yöntemle 2627 kişi seçilmiş. Buna göre psikoaktif madde kullanımı ile hırsızlık yapmak için fiziksel şiddet uygulamak, başkasına ait olan bir şeye zarar vermek gibi suç sayılan davranışlar arasında pozitif ilişki olduğu, madde kullanımı ve suç işlemenin birbiriyle yüksek oranda ilişkili olduğu bunun dışında madde kullanımı, öfke, şiddete maruz kalma ve şiddet uygulama arasında pozitif bir ilişkinin olduğu belirtilmektedir (Altuner, Engin, Gürer, Akyay ve Arif, 2009).

Turhan, İnandı, Özer ve Akoğlu (2011) tarafından üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özelliklerin incelendiği çalışmada eğitim fakültesi, ziraat fakültesi ve sağlık meslek yüksekokulunda okuyan 396 öğrenciden elde edilen verilerle (gözlem altında sorular sorularak) yapılmıştır. Çalışmada şiddetin tanımı ve şiddet kapsamında değerlendirilmesi gereken davranışlar tanımlanmış buna göre yanıtlayıcılara yaşam boyu ve son 12 ay içerisinde şiddete uğradınız mı? Son bir yıl içinde siz şiddet uyguladınız mı? Soruları sorularak şiddet durumu araştırılmıştır. Buna göre sigara bağımlısı öğrencilerde hem şiddete uğrama hem de şiddet uygulama daha yüksek ($p<0.001$), alkol ve uyuşturucu madde kullananlarda da şiddete uğramanın daha yüksek ($p<0.05$, $p<0.001$) olduğu belirlenmiştir.

Suç işleyen madde kullanıcılarının ruhsal bozuklukları olduğu fakat tedavi kurumları yerine genelde cezaevlerinde olmalarından dolayı çoğu zaman bu ruhsal durumların fark edilmediği veya geç fark edildiği ve buralarda çalışanların yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları ifade edilmektedir (Arabacı, Taş ve Dikeç, 2017).

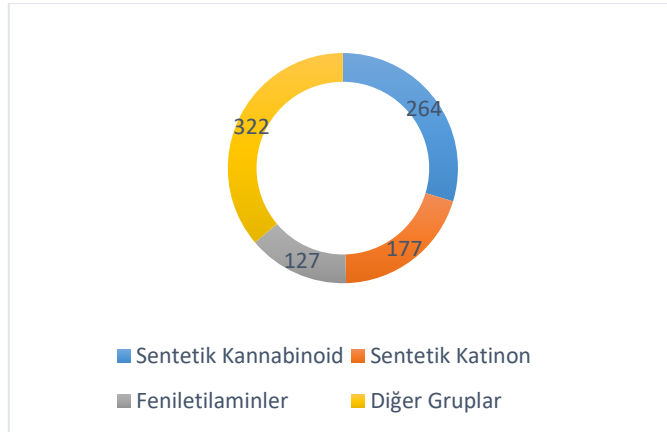
Toplumda suça karışan bireylerin toplum normları dışında hareket etmeleri ve riskli davranışları normal popülasyona göre daha çok gerçekleştirmeye eğilimli olmaları gibi nedenler maddeyi kullanmaya başlamada kolaylaştırıcı etkenler olabilir.

2.10. Madde Kullanım Bozukluklarında Erken Uyarı Sistemi (EWS: Early Warning System)

Yeni bir psikoaktif maddenin dolaşıma çıkmadan önce kullanıcılarla buluşmasını engellemenin en temel yolu erkenden tespit etmektir. Bu hem yaygınlaşmasını önlediği gibi psikoaktif maddelerin insanlar üzerindeki etkilerini de doğrudan etkilemektedir (Akgül ve Aşıcıoğlu, 2010). Türkiye’de tıpkı diğer ülkelerde olduğu gibi yeni psikoaktif maddeler hızla yayılmaktadır. Bu yeni psikoaktif maddelerle mücadele edebilmek için geliştirilen sistemlere ihtiyaç duyulmuş bu kapsamda da 2006 yılında sistemin alt yapısı için gerekli hazırlıklara başlanarak 2008 yılında ise tam olarak faaliyetlerine başlayacak şekilde sistem devreye sokulmuştur. Erken uyarı sisteminin faaliyetlerini koordineli şekilde devam ettirebilmesi için yılda 2 defadan az olmamak üzere toplantılar düzenlenir. Sistemin işlevsel olabilmesi için Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Üniversiteler ile ilgili diğer kurum ve kuruluşlar gibi birçok farklı birimden temsilci bu toplantılara katılmaktadır (Türkiye Uyuşturucu Raporu 2020). Erken Uyarı Sistemi (EWS) AB ülkeleri içerisinde dolaşıma çıkan veya kullanılmaya başlanan maddelerin takip edilmesi, bu maddelerin riskli olup olmadıklarının değerlendirilmesi tüm bunların sonucunda elde edilen bilgilerin kısa sürede diğer ülkelerle paylaşılarak gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayan bir sistem olarak ifade edilmektedir. Sistem ülkeler arası yeni psikoaktif maddeler hakkında bilgi alışverişinin hızlı şekilde yapılmasını sağlayarak ülkelerin psikoaktif madde piyasasını da takip etmesini kolaylaştırır (Akgül ve Aşıcıoğlu, 2010). 2005 yılında EMCDDA (Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi) tarafından alınan kararlar böyle bir sisteme ihtiyaç duyulduğu ve

bunun için bilgi alışverişini sağlayacak olan erken uyarı sisteminin devreye sokulması gerektiği ifade edilmiştir. Avrupa ülkeleri ile Norveç, Türkiye ve Hırvatistan da erken uyarı sistemine dâhil olan ülkelerdir. EMCDDA bu ülkeler arasındaki koordinasyonu sağlayan kuruluştur (Akgül ve Aşıcıoğlu, 2010). Avrupa Birliği 2018’de erken uyarı sistemi aracılığıyla ortalama yedi günde bir yeni bir psikoaktif madde raporlamıştır. Raporlanan bu yeni maddeler 2017’deki rakamlara yakın olsa da 2013 ve 2014 yıllarına göre azaldığı belirlenmiştir erken uyarı sistemine raporlanan maddeler çeşitlenerek devam etmekte ve son zamanlarda özellikle daha sentetik opiyatlar ile benzodiazepinlerin daha sık bildirilmeye başlandığı belirtilmektedir (Avrupa Uyuşturucu Raporu, 2019).

Ülkemizde sistem kapsamında yapılan toplantılarda yeni psikoaktif maddelerin risk değerlendirmeleri yapılarak riskli olduğu belirlenen maddeler 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun kapsamına alınması sağlanmaktadır. Türkiye’de 2015’ten itibaren yürürlüğe konulan Jenerik Sınıflandırma Sistemi sayesinde de yeni psikoaktif maddelerin büyük bir kısmı ülke sınırlarına girmeden kanun kapsamına alınması mümkün olabilmektedir. 2018’de yapılan ulusal erken uyarı toplantı sonucunda 27 yeni maddenin kanun kapsamına alınması kararlaştırılmıştır (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2019).



Grafik 1. Kanun Kapsamına Alınan Yeni Psikoaktif Maddeler (2008-2019)

Kaynak: (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2020)

Yukarıda verilen grafikten de anlaşılacağı üzere 2008’den 2019 yılına kadar 890 yeni psikoaktif madde 2313 sayılı kanun kapsamına alınarak ülke içindeki dolaşım ve kullanımları yasaklanmıştır.

Son yıllarda toplumda madde kullanıcı sayısının artış göstermesi madde kullanım bozukluklarının engellenmesi için devreye sokulan erken uyarı sistemlerinin önemini ve aynı zamanda desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. Özellikle de gençlerde madde kullanma eğilimini en aza indirmek amacıyla riskli olabilecek yaş gruplarının analizinin yapılması, konu ile ilgili destek sunabilecek eğitim kurumlarına destek verilmesi ve erken uyarı sistemlerinin güçlendirilmesi önem taşımaktadır (Atan, Türe ve Koçak, 2016).

2.11. Madde Kullanımı İle ilgili Araştırmalar

2.11.1. Dünyada Madde Kullanımı İle İlgili Araştırmalar

Tschann, Adler, Irwin, Millstein, Turner ve Kegeles (1994) tarafından yapılan bir çalışmada 221 ergenden veri toplanmıştır. Buna göre erken olgunlaşan kız ve erkek ergenlerin bir sonraki yıl daha fazla madde kullandıklarını tespit ettiklerini bildirmişlerdir. Bununla birlikte duygusal rahatsızlığın ergenlik zamanlaması ile madde kullanımı arasındaki ilişkiye aracılık etmediğini, yani duygusal rahatsızlığın ergenlik zamanlamasıyla ilişkili olmadığını, fakat sonraki madde kullanımına bağımsız olarak katkıda bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Walton ve Roberts (2004) tarafından yapılan madde kullanımı ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada katılımcılar çekimseler, ılımlı kullanıcılar ile yoğun alkol ve uyuşturucu kullanıcıları şeklinde kategorize edilmiş. Buna göre yoğun alkol ve uyuşturucu kullanıcılarının, çekimselerden ve ılımlı kullanıcılardan daha düşük merhamet puanları aldıklarını ve ılımlı kullanıcıların duygusal olarak çekimselerden daha istikrarlı olmadığını belirtmişlerdir.

Smedslund, Berg, Hammerstrøm, Steiro, Leiknes, Dahl, ve Karlsen (2011) tarafından yapılan derleme çalışması toplamda 59 çalışmanın sonuçlarına dayandırılmıştır. Motivasyonel görüşmenin madde kullanımı üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmada motivasyonel görüşmenin madde kullanımını madde kullanmayla ilgili tedaviden geçmeyenlere göre azalttığı ifade edilmiştir.

Morin, Afzali, Bourque, Stewart, Séguin, O'Leary-Barrett, Conrod (2019) ABD'nin Montreal bölgesinde 31 okuldan 3.826 lise öğrencisiyle yürütülen madde kullanımı ile ergen bilişsel gelişimi arasındaki ilişkinin toplum temelli analizi isimli çalışmada madde kullanımının öğrencilerin bilişsel becerileri üzerinde belirgin

etkilerinin olduğunu ve bu etkilerin alkolün öğrencilerin bilişsel becerileri üzerindeki etkisine göre daha belirgin olduğunu ifade etmişlerdir.

Wilkinson, Halpern, Herring (2016) tarafından madde kullanımı ve depresif belirtiler arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarma amacıyla yaptıkları çalışmada kadınlarda sigara içme ve depresif belirtiler arasında çift yönlü bir ilişki olduğunu bildirmişlerdir. Depresif duygu durumuna işaret eden belirtilerin arttıkça sigara ve esrar kullanım sıklığında artış gözlendiğini ve özellikle depresif belirtilerdeki artışın kadınlarda erkeklere göre madde kullanım sıklığını daha çok arttırdığını ifade etmişlerdir.

2.11.2. Türkiye’de Madde Kullanımı İle İlgili Araştırmalar

Akkapulu (2006) üniversite öğrenci üzerinde gerçekleştirdiği çalışma bulgularına göre madde kullanımı ile okudukları bölüm arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Psikoaktif madde kullananlarda yaklaşık % 10’una yakını ilk önce yatıştırıcı ya da sakinleştirici türde hap kullandıkları % 5.3’ünün de esrarı ilk defa kullandıkları belirlenmiştir.

Toker (2008) çalışma grubu (madde kullananlar) ve kontrol grubu(madde kullanmayanlar) olarak adlandırdığı iki ayrı grup üzerinde yaptığı araştırmada öğrenim düzeyi, yaş, ekonomik durum, cinsiyet, yaşanılan yer ve ailesel özellikler açısından istatistiksel olarak bir farklılık olmadığını belirtmiştir. Katılımcılardan alınan geri bildirimlere göre madde kullananların % 41.5’inde psikiyatrik hastalık öyküsü olduğu belirlenmiştir. Benlik saygısı açısından iki grup arasında anlamlı farklılık olduğu belirtilmiştir. Buna göre madde kullanmayanlarda benlik saygısı daha yüksek bulunmuştur.

Toprak, Doğru ve Gümüş (2010) uyuşturucu madde ile ilgili suça karışanların büyük bölümünün erkek olduğu ve bu nedenle suça karışanların sayısında artış gözlemlendiğini belirtmişlerdir. Sınır bölgelerinde, büyük şehirlerde ve liman şehri diye tabir edilen şehirlerde bağımlılık yapıcı özellikteki madde satışından dolayı suç işleyenlerin daha yoğun gözlemlendiği madde kullanımı açısından da turizm bölgeleri ile büyük şehirlerde daha yoğun bir kullanımın söz konusu olduğunu ifade etmişlerdir. Yine aynı yıl Mayda, Gerçek, Gümüş, Demir, Deniz, Sürücü, Konuk, Türkmaya ve Taner (2010) tarafından madde kullanma nedenlerine yönelik üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada sigara ve alkole başlama nedenleri

araştırılmıştır. Araştırma sonucuna göre sigara ve alkole başlama nedenleri çevre etkisi, özentisi, merak ve arkadaş etkisi olarak belirlenmiştir.

Turhan, İnandı, Özer ve Akoğlu (2011) üniversitede öğrenim görmekte olan öğrencilerden elde edilen verilere göre yaşam boyu madde kullanımı % 9.6 olarak belirlenmiştir. Erkek öğrencilerde madde kullanım oranı daha yüksek bulunan çalışmada yakın akrabalarında uyuşturucu madde kullanım varlığı olanların daha fazla bu maddeleri kullandıkları bildirilmiştir. Ayrıca bu çalışmada uçucu türden madde kullanımı yüksek sürekli kaygı ile yetersiz sosyal destek arasında da ilişki olduğunu destekleyen veriler bulunduğunu belirtmişlerdir.

Bülbül (2016) lise öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada madde kullanma eğilimi ve umutsuz olma ile saplantılı bağlanma stili arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu belirtmiştir. Cinsiyet açısından madde kullanma eğilimi incelendiğinde erkek öğrencilerde madde kullanma eğilimi kız öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri, bağlanma stilleri ve aile yapılarının madde kullanma eğiliminin %11'ini açıkladığı belirtilmiştir. Madde kullanma eğilimi aile tipi ve kardeşler arası konuma göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ancak cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi, aile tutumu, ailenin gelir düzeyi, öğrencinin madde kullanma durumu ve ailesinde madde kullananların bulunması değişkenlerine göre anlamlı farklılık saptandığı belirlenmiştir. Aile tutumları açısından madde kullanma eğiliminin incelendiği araştırma bulgularına göre ise demokratik- ilgili aile tutumuna sahip bir ortamda yetiştiğini düşünen öğrencilerin madde kullanma eğilimi puan ortalamalarının daha düşük çıktığını bildirmiştir.

Erginsoy Osmanoglu (2017) tarafından madde kullanma nedenlerini tespit etmeye yönelik araştırma yapılmıştır. Madde bağımlılığında korunma öz-yeterlikleri ve içme nedenlerinin bazı sosyo-demografik değişkenler açısından incelendiği bu araştırmada madde kullanma nedenlerinin başında yakın çevreye uyma, arkadaşlara uyma, eğlenceli buldukları ortamlarda madde etkisi altına girerek olumlu duygular yaşamak, olumsuz düşünce ve ruh halinden kaçma veya onları azaltmak amacıyla madde kullandıkları belirlenmiştir.

Seva, Aktaş ve Ekinci (2019) tarafından üniversite öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen araştırmada ergenlerde madde kullanımı ve ilişkili faktörlerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Yapılan çalışmada aile içi sorun yaşayan, okul

ortamında kavga eden, ailesi dışında tek başına veya arkadaşıyla kalan, alkollü içecekleri deneme girişimi olan bireylerin madde kullanımını açısından risk teşkil ettiği saptanmıştır. Güner (2019) tarafından madde kullanma nedenlerinin tespiti için 2000 üniversite öğrencisiyle yürütülen bir araştırmadan elde edilen verilere göre madde kullanma nedenlerinin başında eğlenmek (%31,4), arkadaş etkisi (%23,6) ve merak etme (%18,6) gelmektedir.

Kılıç ve Uzunçakmak (2020) tarafından üniversite öğrencileriyle madde kullanımında risk faktörlerini belirlemeye yönelik yapılan araştırmada madde kullanımını açısından risk faktörleri saptanmıştır. Buna göre erkek olma, ön lisans öğrencisi olma, sigara içme, alkol kullanma, üniversite öğrencilerinin madde kullandığını görme ve hayatından memnun olmama durumlar risk faktörleri olarak belirlenmiştir.

Bozkan'nın (2020) üniversite öğrencilerinin madde kullanma eğilimlerinde öznel sıkıntıları açma ve duygusal farkındalığın etkisini incelediği çalışma sonuçlarına göre madde kullanma eğilimleri ile öznel sıkıntıları açma, duygusal farkındalık arasında ilişki bulunmuştur. Öznel sıkıntıları açmada başarısız olanların madde kullanma eğilimleri daha yüksek çıkmıştır. Anne baba tutumları açısından madde kullanma eğilimleri incelendiğinde anlamlı farklılık olduğu, demokratik tutumla yetişenlerde madde kullanma eğilimi daha düşük seviyelerde çıkmıştır. Bunun yanında madde kullanma eğilimi ve duygusal öz farkındalık psikiyatrik tanı öyküsüne göre de anlamlı düzeyde farklılık olduğunu belirtmiştir. Psikiyatrik tanı öyküsü olanlarda anlamlı düzeyde madde kullanma eğiliminin daha yüksek olduğunu ifade etmiştir.

Genel olarak bu konuda yapılan araştırmaların madde kullanımı ve ilişkili faktörler ile birlikte yaygınlığına yönelik araştırmalar olduğu söylenebilir. Madde kullanma nedenleri araştırmacılarca sıkça merak edilen konulardan birisi olduğu görülmekte ve bu araştırmalara bakıldığında merak, olumsuz rol modellerin varlığı, aile içi iletişim ile ebeveyn tutumlarının ön planda olduğu söylenebilir. Ayrıca psikiyatrik hastalık öyküsü olanlarda madde kullanma eğiliminin yüksek çıktığı görülmektedir.

2.12. Duygu

Geçmişten bugüne insanlar sosyal varlıklar olarak bir arada uyum içinde yaşama çabası göstermişlerdir. İnsanların günümüze kadar gelmesinde duygular çok özel bir yere sahiptir. Duygusal anlamda iyilik halinde bulunamayan kişiler hayatın anlamını yitirebilmektedirler. Duygular insanların tercihleri, yapmak istedikleri, hayattaki öncelikleri, davranışlarını şekillendirmesi gibi birçok alanda yardımcı olabilmektedirler. Hayatın hemen hemen her alanında aktif bir şekilde yardımcı olan duyguların daha fazla önemsenmesi gerektiği belirtilmektedir (Kervancı, 2008).

Duygular üzerine birçok bilim dalında uzmanlar çeşitli araştırmalar yapma çabası içerisinde olmuşlardır. Ancak duygunun tanımı konusunda tam anlamıyla bir uzlaşmanın olmadığı belirtilmektedir. Araştırmacılar duyguların doğası, işlevleri, duyuşsal boyutlarla olan ilişkileri, etkinleşme süreçleri ve günlük hayattaki faaliyet ve arayışlarımızda duyguların rolleri gibi farklı süreç ve anlamları ifade edecek şekilde araştırmışlardır (Izard, 2007).

Psikolojik olarak hasta olan kişilerin duygularını anlatmaya teşvik edilmesinin önemli olduğu, hasta kişilerin duygusal boşalım sayesinde rahatladıkları belirtilmektedir (Türkçapar, 2018). Duyguları ifade etme, duyguların temsili, duyguların deneyimlenmesi, duyguların kontrol edilmesi gibi birçok konu psikolojinin çalışma alanı açısından oldukça önemli olmasına rağmen Türkiye’de konunun yeterince irdelenmediği belirtilmektedir (Boratav, Sunar ve Ataca, 2011).

2.12.1. Duyguların Tanımı

Tarihsel süreçte bakıldığında eski çağlardan günümüze kadar duygu listesinin çeşitlendiği ifade edilmektedir (Oksenberg, 1978). Yüz yılı aşkın bir süreden beri duygu kavramı üzerine çalışan uzmanlar duygunun kesin bir tanımını yapma çabasına girseler de kesin bir tanım yapılamamıştır (Goleman, 2016). TDK’ye (2020) göre duygu; *belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenimdir*. Duygusal zekâ konusundaki fikirleriyle ön plana çıkan Goleman’a (2016) göre *duygu bir his ve bu hisse özgü belirli düşünceler, psikolojik ve biyolojik haller ve bir dizi hareket eğilimidir*.

Günümüzde psikologların duygu kavramını zihinsel süreci, biyolojik uyarılmayı, hisleri, yüz ve beden duruşu da dâhil belirli bir duruma gösterilen bazı davranış tepkilerini de kapsayan bedensel ve zihinsel değişikliklerin bir yansıması

olarak tanımladıkları görülmektedir (Gerrig ve Zimbardo, 2012). Duygular güdü üzerinde de etkili olabilen bir mekanizma olarak tanımlanmaktadır. İnsanlar her hangi bir işi belli nedenlerle veya prosedürleri yerine getirme amacıyla ya da yapmak zorunda oldukları için bir işi yapmaktansa tercih ettikleri, ilgilerini çeken bir şeyi yapma eğilimi gösterirler bu da belli bir davranış değişiminin gerçekleşebilmesi için eylemleri güdüleyen duyguların değişme durumuna bağlıdır (Greenberg, 2012). Duygular üzerine araştırma yapan araştırmacıların duyguları daha anlaşılabilir kılmak ve detaylandırmak için sınıflandırmaya ihtiyaç duydukları görülmektedir.

2.12.2. Duyguların Sınıflandırılması

Duygular alanyazında çok yaygın bir şekilde iki boyutta sınıflandırılarak incelenmiştir (Villodas, Villodas ve Roesch, 2011). Fredrickson (2004) duyguların temelde iki boyuttan oluştuğunu bunların olumlu ve olumsuz duygular olduğunu ifade etmiştir. Olumlu duyguların gerek problemleri önlemede gerekse de psikolojik veya fizyolojik hastalıkların tedavisine olumlu etkileri olacağını belirtmiştir. Mutluluk ve neşe gibi olumlu duyguların iyileşmeyi hızlandırdığını ifade ederek psikolojik hastalıklardan özellikle anksiyete, depresyon, saldırganlık ve stresle ilişkili sağlık sorunlarının olumsuz duygularla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Olumsuz duyguların insanların kardiyovasküler sistemleri üzerindeki negatif etkileri olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca olumlu duyguların olumsuz duygularla baş etme işlevinin de olduğunu ifade etmiştir.

Duygunun yapısına ilişkin sınıflandırma yapılan bir başka araştırmada pozitif ve negatif duyguları ölçme çalışmasında yapılmıştır. Buna göre duygular “pozitif duygular” ve “negatif duygular” olmak üzere iki ayrı boyutta incelendikleri görülmektedir (Watson, Clark ve Tellegen, 1988).

Telef (2014) yaptığı araştırmada duyguları temelde iki farklı boyutta inceleyerek genç bireylerin olumlu ve olumsuz duyguları ile riskli sayılabilecek davranışları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Buna göre ergenlerin olumlu yaşantıları ile intihar eğilimi, antisosyal davranışlar, okul terki, alkol kullanımı ve sigara kullanımı arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu; olumsuz yaşantıları ile antisosyal davranışlar, okul terki, alkol kullanımı ve sigara kullanımı arasında pozitif ilişki olduğunu belirtmiştir.

Plutchik (1991) tüm insanlarda temelde sekiz duygunun olduğunu belirtmektedir. Bunların; güven, beklenti, sevinç, üzüntü, korku, şaşkınlık, öfke ve tiksinti duyma olduğunu söylemektedir. Nasıl ki üç temel rengin çeşitli kombinasyonlarıyla diğer renkler meydana geliyorsa diğer duyguların da sekiz temel duygunun karışımlarından oluştuğunu ifade etmektedir. Sekiz temel duygunun kültürden arındırılmış şekilde evrensel duygular olduğu belirtilmektedir (Tromp ve Pechenizkiy).

Türkiye’de 2016 yılında Yönetim ve Bilişim Sistemleri ansiklopedisinde yayımlanan “Duygu Analizi (Sentimental Analysis)” çalışmasında duyguların “olumlu (positive)”, “olumsuz (negative)” ve “nötr” olmak üzere üç sınıflandırmaya tabii tutularak duygu analizinin yapıldığı görülmektedir (Seker, 2016). Tüm bunlara bakılarak duygu sınıflandırma konusunda uzmanların kesin ve net bir uzlaşa sağlayamadığını; fakat bir sınıflandırma ihtiyacının olduğunu ve duyguları genel olarak “olumlu” ve “olumsuz” veya “hoş olma” ve “hoş olmama” şeklinde iki farklı kutuplarda topladıklarını söyleyebiliriz. Duyguların doğasını açıklamaya çalışan veya duyguların işlevlerine odaklanan birbirinden farklı kuramlar ortaya atılmıştır.

2.12.3. Duygu Kuramları

Duyguların oluşma biçimleri ve duyguların tam olarak ne olduğunu anlatmaya çalışan farklı kuramlar vardır. Bu kuramların her biri kendi içinde duygulara açıklık getirme çabası içerisindedir.

2.12.3.1. James-Lange Kuramı

James-Lange vücut tepkisi kuramı olarak da bilinmektedir. Bu kuram fizyolojik değişiklikler oluştuktan sonra duyguların ortaya çıktığını öne sürmektedir. Kuramı daha iyi anlayabilmek için örnek vermek gerekirse insan bağırır çünkü kızgındır şeklinde açıklar. Buradaki bağırma bir tepki kızgınlık da bir duygudur. Dikkat edildiğinde fizyolojik tepkilerin duygudan önce gerçekleştiğini savunmaktadır. Yani bir bakıma duygularının fiziksel geri dönüşten kaynaklandığı ifade edilmektedir (Gerrig ve Zimbardo, 2012). Başka bir örnek vermek gerekirse bir köpek karşıdan hırıltılı bir ses ile geldiğinde köpeği gördükten sonra oluşmaya başlayan fizyolojik değişimlerin kişi tarafından fark edilmesiyle korku duygusunun ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu açıklama birçok insan için şaşırtıcı olabilir; çünkü insanların genelde korktukları için fizyolojik değişimlerin (terleme, nefes alışverişinin hızlanması gibi) olduğunu düşündükleri ifade edilmektedir.

Kuramı geliştirenler ilk bakışta beraber çalışan iki bilim insanı olarak anlaşılsa da William James ve Carl Lange 1884 yılında birbirlerinden bağımsız olarak bu kuramı ortaya atmışlardır. Aynı zaman diliminde farklı yerlerde aynı şeyi savunduklarından dolayı kurama James-Lange Kuramı adı verilmiştir (Cüceloğlu, 2011).



şekil 1. James-Lange Kuramı

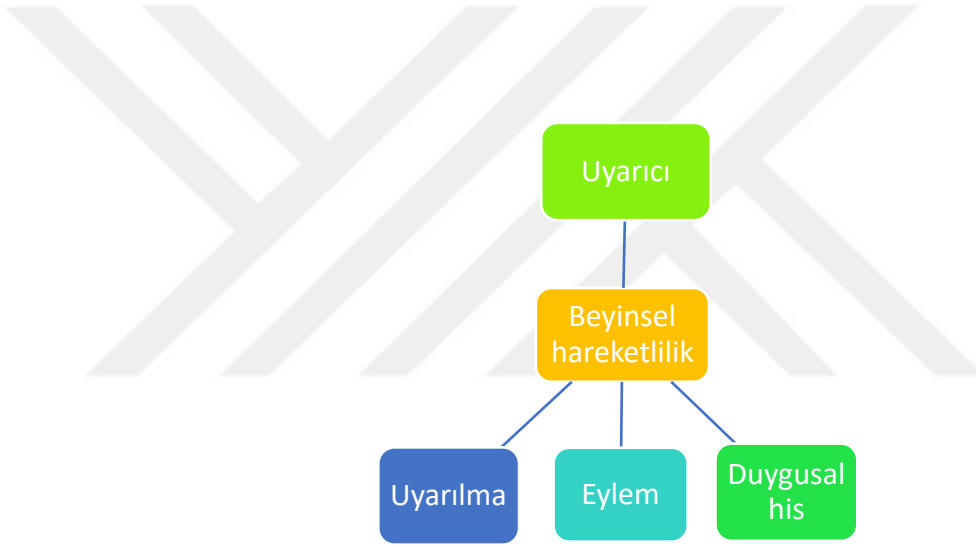
James-Lange Kuramına bakıldığında insanlarda fizyolojik tepkiler ortadan kalktığında bile, duygusallığın devam ettiği belirtilmektedir. Bu da kuramın eksik yanlarının olduğunu göstermektedir (Kandel, Schwartz ve Jessell, 2000). Ancak kuramı destekleyen bazı durumların da olduğu söylenebilir; örneğin bazı tehlikeli durumlarla karşılandığı zaman korku duygusu o anlık yaşanmaz fakat tehlike bertaraf edildikten sonra vücudumuzda meydana gelen bazı fizyolojik tepkilere(ellerin titremesi nefesin hızlanması, soğuk ter) bakarak korku duygusunun yaşandığı söylenebilir (Cüceloğlu, 2011).

2.12.3.2. Cannon-Bard Kuramı

Bu kuram duyguların oluşmasında talamusun önemi üzerinde durur. Fizyolog Cannon yaptığı deneysel çalışmalarda duygularla fizyolojik olayların birbirinden bağımsız olabileceğini göstermeye çalışmıştır. İ organlardaki eylemlerin duygusal süreçlerle alakası olmadığını, yaptığı deneyde hayvanlarının, iç organları merkezi sinir sisteminden ameliyatla ayrılrsa dahi, duygusal tepkinin ortadan kaybolmadığını belirtmiştir. Elde ettiği bu bulguların insanlar üzerinde yaptığı gözlemlerle de kanıtlandığını savunmaktadır (Cannon, 1927). Cannon-Bard Kuramı James-Lange Kuramına bir tepki olarak ortaya çıkmış bir kuramdır. Kurama göre bir duygudan söz edebilmek için, beyne iletilen uyarıcı girdisi ile oluşan bir tepki çıktısının arasında

olması gerekmektedir. Cannon talamusun gönderdiği sinyallerin önce korteksin belli bir bölgesine ardından duyguların dışavurumu için başka bölgeye doğru yol aldığını ifade etmektedir.

Kuramın diğer temsilcisi fizyolog olan Philip Bard'dır. Bard da meslektaşı Cannon gibi duygusal anlarda iç organlar tepkilerin en önemli gereklilik olarak görmediğini belirtmiştir. Bu iki fizyolog da belli bir uyarıcının sempatetik sinir sistemi yoluyla bedensel uyarılmaya ve aynı zamanda de korteks yoluyla kişisel duygu tecrübesi ortaya çıkaran iki eş zamanlı etkisinin olduğunu savunmuşlardır. Kısacası kuram duygusal bir uyarıcının eş zamanlı olarak hem fiziksel uyarım tepkisi hem de duygusal tepki ortaya çıkarabileceğini ve bedensel ile psikolojik tepkilerin birbirine bağlı olmadığını ifade etmektedir (Gerrig ve Zimbardo, 2012).



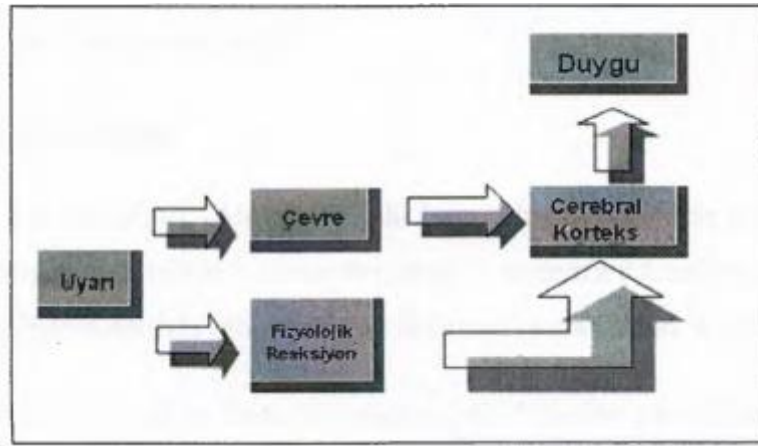
Şekil 2. Cannon-Bard Kuramı

Kaynak: (Gerrig ve Zimbardo,2012)

2.12.3.3. Schachter-Singer Bilişsel Kuramı

Bu kuram James-Lange ve Cannon-Bard kuramlarından farklı olarak bilişsel özelliklere dikkat çekmiştir. 1962 yılında Schachter ve Singer tarafından yapılan deney sonuçları açısından duygu kuramlarına yeni bir bakış getirmiştir. Deneyde zihinsel değerlendirmelerin duyguları etkileme durumu incelenmiştir. Buna göre dört grup oluşturulmuş ve gruplara vitaminin vücut üzerindeki etkilerinin araştırılacağı ifade edilmiş. Dört gruptan üçüne çeşitli fizyolojik etkiler (kalp çarpıntısı, el titremesi gibi) ortaya çıkaran epinefrin son gruba ise tuzlu su enjekte edilerek sonrasında gruplara aldıkları vitaminle ilgili bilgiler verileceği ifade edilmiş. Birinci

gruba doğru bilgiler, üçüncü gruba yanlış bilgiler, ikinci gruba da hiçbir açıklama yapılmamıştır. Bu grupların her biri anlaşılmalı denekler yardımıyla grubun yarısı öfkelenecekleri durumlarla maruz bırakılırken diğer yarısı da hoş gelebilecek durumlarda olmaları sağlanmıştır. Epinefrin enjekte edilen 3 grupta bilişsel olarak farklı beklenti durumunda olan bireylerden maruz bırakıldıkları duygusal durumlar hangisiyse daha çok ona uygun davranırken; etkiler hakkında bilgilendirilmeyen grubun deneyimlediği duygusal durumdan diğer gruplara oranla daha fazla etkilendiği belirtilmiştir (Karakelle, 2019).



Resim 2. Schachter-Singer Bilişsel Kuramı

Kaynak: (Atamtürk, 2011)

Bilişsel kuram savunduğu temel nokta vücudumuzda meydana gelen fizyolojik belirtilere, etrafımızdaki uyarıcılar doğrultusunda zihinsel işlemler yaparak anlamlı bir duygu ismi verdiğimizizi belirtmektedir (Cüceloğlu, 2011).

2.12.3.4. Sosyobiyolojik Kuramı

Bu kuram duygulara, topluluk halinde birlikte yaşayan insanların sosyal yaşamlarında çevrelerine uyum sağlama noktasında yardımcı bir olgu olarak yaklaşmaktadır. Duygu ve bedenin bir uyum içerisinde olduğunu savunan bu kuram duyguların işlevi üzerine odaklanmıştır. Örneğin öfke duygusu ele alındığında olası bir saldırganlık durumuna karşı tedbir almamızı sağlayan bir duygu, aynı şekilde sevinç, zevk gibi duyguların insanları birbirine yaklaştıran, ilişki kurmalarını sağlayan, bu ilişkiyi devam ettiren bir aracı olarak görmektedir (Başkan Sarıkaya, Koç, Hızlı Sayar ve Ünübol, 2020).

Bu kurama göre insanların bugünkü sosyal davranışlarının oluşmasında geçmişten günümüze doğru doğal bir seçim işleminin rolü olduğu ifade edilmektedir. Sosyobiyolojik görüşe göre zamanla bazı duygular ortadan kalkarken, insanlar için gerekli olan, türün devamını sağlamaya yardımcı duyguların da varlığını koruyarak insanlık tarihi ile birlikte paralel bir gelişim gösterdiği belirtilmektedir. Bir hayvan örneği üzerinden durum açıklanmaya çalışılırsa eğer, doğada yaşayan iki hayvandan birisi diğeri için tehlike oluşturduğu halde korkmadığını korkmadığı için de kaçmadığı düşünüldüğünde av olacaktır. Dolayısıyla hayvan türünün nesli zamanla tükenecektir. Bu bakış açısıyla korku duygusunun hem çevreye uyum sağlama hem de türün devamlılığı açısından önemli bir işleve sahip olduğu söylenebilir (Cüceloğlu, 2011).

Bu kurama bakıldığında diğer kuramlar gibi duyguların niçin ve nasıl oluştuğuyla ilgilenmemiş, daha çok duyguların işlevsel yönüyle ilgilenmiştir. Bu görüşe göre duyguların sosyal bir varlık olan insanlar için ve aynı zamanda hayvanlar için de türün devamlılığını sağlamaya yardımcı oldukları ifade edilebilir.

2.12.4. Duyguları İfade Etme İlgili Araştırmalar

12.4.1. Duyguları İfade Etme İlgili Dünya'da Yapılan Çalışmalar

Duygular ve duyguların ifadesinin başka konularla ilişkisi birçok araştırmaya konu olmuştur. Mendolia ve Kleck (1993) 30 erkek ve 30 kız üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmada katılımcıların başlarına gelen olumsuz bir olayı başkalarıyla paylaştıklarında stres seviyelerinin düştüğünü ve olumlu duygulanımda artış olduğunu belirtmektedirler.

Vogel, Wade ve Hackler (2008) yaptıkları çalışmada olumsuz duyguları ifade etmenin psikolojik yardım arayışını kolaylaştırdığını savunmaktadırlar. Bunun yanında olumsuz duyguları ifade etmenin ruh sağlığının korunması için gerekli olduğunu, olumsuz duyguları ifade etmekten kaçınan kişilerin de ruh sağlığı hizmetlerine ulaşma isteklerinin azaldığını ifade etmişlerdir.

Duyguların tercihleri etkilediği bilinmektedir. Lerner, Li, Valdesolo ve Kassam (2015) yaptıkları çalışmada karar vermede duyguların önemli bir işlevi olduğunu bunun yanında belirli bir duygunun belirli bir kararı iyileştirici etkisinin veya olumsuz etkisinin olup olmamasında zihinsel ve motivasyonel mekanizmaların

tetikleyici olduğunu savunmaktadırlar. Birden fazla sistem tarafından etkilenen duyguların kararlar için ön görücü sonuçları olduğunu belirtmişlerdir.

Polanco Roman, Moore, Tsypes, Jacobson ve Miranda (2018) 143 yetişkin üzerinde yaptıkları çalışmada yüksek duygu tepkiselliği ile intihar düşüncesi arasında ilişki olduğunu, duygu tepkiselliğinin intiharı öngördüğünü ve olumlu duyguların ifade edilmesinin intihar düşüncesine karşı savunma gücünü arttırdığını belirtmişlerdir.

2.12.4.2. Duyguları İfade Etme İle İlgili Türkiye 'de Yapılan Araştırmalar

Türkiye'de özellikle son yıllarda duyguları ifade etme ile ilgili yapılan çalışmalarda artış olduğu görülmektedir. Kuzucu (2006) üniversite öğrencileri üzerine uyguladığı duyguları fark etmeye ve ifade etmeye yönelik psiko-eğitim programında duyguları fark etme ve ifade etme duygusal farkındalık düzeyinin artmasında etkili olduğu, duyguları ifade etme eğilimleri, psikolojik ve öznel iyi oluş düzeylerini arttırmada etkili olmadığı sonucuna varmıştır.

Adıgüzel (2012) farklı fakültelerde öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinin empatik eğilim, duyguları ifade etme ve öz-anlayışlarının saldırganlık davranışlarını anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür. Saldırganlık ile empatik eğilim, duyguları ifade etme ve öz-anlayış arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Yeşil (2018) üniversite öğrencileri üzerine yaptığı çalışmada öğrencilerin duygularını ifade etmeleri ile annelerine bağlanmaları arasında düşük düzeyde negatif ilişki bulunurken, babaya bağlanma ve alt boyutlarla ilgili ilişki bulanamadığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı çalışmada duygu ifade etme puanları ile somatizasyon puanları çocuk sahibi olup olmamaya, maddi duruma ve eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılaşmadığı sonucu çıkmıştır. Ayrıca evli olan öğrencilerin duygularını ifade etme konusunda bekâr olanlara kıyasla daha başarılı olduklarını belirtmiştir.

Makas (2019) üniversite öğrencileri yönelik yaptığı çalışmada yaşam doyumu ve duyguları ifade etme arasındaki ilişkide kendini toparlama gücü ve algılanan sosyal desteğin kolaylaştırıcı olduğunu bulmuştur. Bunun yanında bireyin hissettiği duyguyu ifade etmesinin yaşam doyumunu arttıramadığı ancak kendini toparlama gücü ve algılanan sosyal destek düzeyi de yüksekse, bu iki değişkenin olumlu

etkisiyle birey duygularını ifade ederek yaşam doyumunu anlamlı düzeyde arttırabildiğini belirtmektedir.

Şipit (2019) yürütülen çalışmada bireyin aile içinde iletişim kurdukları kişi ve duygularını ifade etmesi arasında anlamlı bir farklılık olduğu, anne ve baba ile iletişim kuran yetişkinlerin duygularını ifade etme de en başarılı olduğu, bunun yanında yetişkinlerin annelerinden gördükleri ilgiye göre de anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Buna göre annesi tarafından ilgi gösterildiğini düşünen yetişkinlerin duygularını ifade etmede daha başarılı oldukları belirtilmektedir.

Sevinç (2019) internet bağımlılığı ile duyguları ifade etme ve düşünme ihtiyacı arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarma amacıyla yaptığı çalışmada cinsiyet değişkeni açısından erkeklerle kızlar arasında anlamlı düzeyde fark olduğunu, kızların duygularını erkeklere göre daha yüksek düzeyde gösterdiklerini belirtmiştir. Yine benzer şekilde olumlu duygu ifade düzeyinin kızlarda erkeklere oranla daha yüksek düzeyde olduğunu, olumsuz duygu ifadelerinde ise cinsiyet açısından bir farklılık olmadığını belirtmektedir.

Coşkun (2019) madde ve alkol kullanan hastanede yatarak tedavi gören bir grup hasta üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada duygu odaklı terapinin duyguların ifadesi, düzenlenmesi ile aşırma düzeyi arasındaki bağlantıyı incelemiştir. Duygu odaklı terapi alan hastaların duygularını terapi almayanlara göre duygularını daha iyi düzeyde ifade ettiklerini belirtmiştir. Bunun yanında terapiden geçen grubun madde-alkol aşırma düzeylerinin de terapiden geçmeyenlere oranla azaldığını bildirmiştir.

Yıldız (2019) yaptığı çalışmada duyguları ifade etmede güvenli bağlanma ile saplantılı bağlanma puanlarının yordayıcı olduğunu belirtmiştir. Buna göre duyguları ifade etmede güvenli bağlanmanın saplantılı bağlanmaya göre daha güçlü şekilde yordadığını belirtmektedir.

Duygular ve duyguları ifade etme ile ilgili yapılan çalışmalarda duyguların ifade edilmesinin duygusal farkındalığı üzerine olumlu etkisi olduğu, olumlu duygu ifade düzeyinin kadınlarda erkeklere oranla daha yüksek düzeyde olduğu, olumsuz duygu ifadelerinde ise cinsiyet açısından bir farklılık olmadığı görülmektedir. Duygu odaklı terapi alan madde ve alkol bağımlısı hastaların terapi almayan hastalara göre duygularını daha iyi ifade ettiği ve aile içinde iletişim kurulan kişi ile duyguları ifade etme arasında anlamlı bir farklılık olduğu, buna göre anne ve babası yani her iki

ebeveyniyle aile içinde iletişim kuranların duygularını ifade etmede en başarılı oldukları ortaya çıkmıştır.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin madde kullanım eğilimleri ile duygularını ifade etme arasındaki ilişkinin ortaya konabilmesi için ilişkisel tarama modelinden yararlanılmıştır. Bu model Büyüköztürk, Akgün, Karadeniz, Demirel ve Çakmak (2014) tarafından iki ya da daha fazla değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan bir araştırma modeli olarak ifade edilmektedir.

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırma, üniversite öğrencilerine yönelik gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın çalışma grubu sekiz farklı üniversitenin öğrencilerinden elverişli/ uygun yöntemi örnekleme yoluyla oluşturuldu. Veri toplama araçları Türkiye'nin Akdeniz, Marmara, Ege, Orta Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerindeki farklı üniversitelerindeki öğrencilere çevrimiçi yöntemlerle uygulandı. Çalışma grubundaki öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışma grubundaki öğrencilerin demografik özellikleri

Değişken		N	%
Cinsiyet	Kadın	462	65,0
	Erkek	249	35,0
Sigara kullanımı	Evet	252	35,4
	Hayır	459	64,6
Yaşanılan yer	Köy kasaba	89	12,5
	İlçe	184	25,9
	İl	438	61,6
Aile gelir düzeyi	0-2500	190	26,7
	2501-5500	361	50,8
	5501 ve üzeri	160	22,5
Psikiyatrik hastalık geçmişi	Yok	549	77,2
	Var	162	22,8
Kronik hastalık	Yok	601	84,5
	Var	110	15,5
Bir yıldan uzun süreli ilişki	Evet	319	44,9
	Hayır	392	55,1
Algılanan anne-baba tutumu	Demokratik	175	24,6
	Otoriter	160	22,5
	Koruyucu	253	35,6
	Aşırı serbest	123	17,3
Kendini tanımlama durumu	Dışadönük	295	41,5
	İçedönük	186	26,2
	Kararsız	230	32,3
Algılanan akademik başarı düzeyi	Başarısız	140	19,7
	Biraz Başarılı	203	28,6
	Başarılı	287	40,4
	Çok Başarılı	81	11,4

Tablo 1’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan 711 üniversite öğrencisinin 462’si kadın, 249’u erkektir. Öğrencilerin 252’si sigara kullanmaktayken, 459’unun sigara kullanmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılanların 89’u köy veya kasabada, 184’ü ilçede, 438’i de ilde yaşamaktadır. 190 öğrencinin ailesinin geliri 0- 2500 TL, 361’inin 2501-5500 TL, 160’ının ise 5501 TL ve üzeri gelire sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu araştırmada 549 öğrenci daha önce geçirilmiş psikiyatrik bir hastalık bulunmadığını, 162 öğrenci ise bulunduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin 601’inde kronik bir hastalık olduğu, 110’nunda ise kronik bir hastalık olmadığı görülmektedir. Öğrencilerden 319’u bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olduğunu, 392’si bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olmadığını bildirmiştir. Öğrencilerden 175’i algılanan anne-baba tutumunu demokratik, 160’ı otoriter, 253’ü koruyucu, 123’ü aşırı serbest olarak değerlendirmiştir. Öğrencilerden 295’i kendisini dışadönük, 186’sı kendisini içedönük, 230’u da kendisini kararsız olarak tanımlamıştır. Algılanan akademik başarı düzeyi açısından bakıldığında ise

kendisini başarısız olarak değerlendiren 140, biraz başarılı olarak değerlendiren 203, başarılı olarak değerlendiren 287 ve çok başarılı olarak değerlendiren 81 öğrenci olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerini elde etmek amacıyla Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği (MKEÖ), Pozitif ve Negatif Duygular Ölçeği (PNDÖ) ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanıldı.

3.3.1. Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği (MKEÖ)

Bu araştırmada madde kullanma eğilimini belirlemek amacıyla, 1986 yılında Mac Andrew'in MMPI'dan geliştirdiği, Ceyhun, Oğuztürk ve Ceyhun (2001) tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği (MKEÖ) kullanıldı. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliği için yapılan çalışmada örneklem grubu 650 erkek denekten oluşmuştur. Denekler 4 ayrı gruptur.

1. Normal grup: Ankara ve Kırıkkale'deki üniversitelerde okuyan ve çalışan 200 kişiden oluşmuştur (yaş aralığı 16-22).

Hasta grubu:

2. Psikiyatrik grup: Üniversitelerin psikiyatri polikliniklerine ve medikososyal merkezlerine başvuran ve ayaktan tedavi gören, alkol ve madde kullanma öyküsü olmayan 200 denektir (yaş aralığı 16- 57).

3. Alkol bağımlıları: Alkol bağımlılığı tanısı alan ve tedavi gören 200 kişidir (yaş aralığı 24- 64). Bu grup Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi alkol bağımlılığı ünitesinde tedavi gören hastalardan oluşmuştur.

4. Madde bağımlısı grup: Bu grup Ankara ve Kırıkkale'de madde bağımlısı tedavi merkezi olmadığı için tedavi amacıyla başvuran ve çeşitli maddeleri kullandıkları saptanan 50 kişiden oluşmaktadır (yaş aralığı 19- 48). Ölçeğin güvenilirliğini saptamak amacıyla ölçek 60 deneye 5 hafta aralıklarla 2 kez uygulanmıştır ve test tekrar test- güvenilirliği Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniği ile analiz edilmiştir. Buna göre ölçeğin toplam puan korelasyonu .63 olarak bulunmuştur (Ceyhun, Oğuztürk ve Ceyhun, 2001). Bu çalışmanın verileri ile hesaplanan Cronbach's Alpha katsayısı .76'dır.

Ölçeğin geçerlilik çalışması ise Türkiye'de geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmış olan Mac Andrew Alkolizm Ölçeği (MAC) kriter alınarak yapılmıştır. Tanı gruplarına göre iki ölçek arasında saptanan korelasyon katsayıları .41-.49 arasındadır. Bütün deneklere MMPI'nin kitap formu ve yanıt kâğıdı bireysel olarak uygulanmıştır. Testten MAC'ın 49 ve MKEÖ'nin 36 maddesi değerlendirilmiştir. 16 ve üzeri puan alan kişinin madde kullanma eğilimi taşıdığı bildirilmiştir. MKEÖ'nün grupları doğru sınıflandırma yüzdeleri %40.5 ile %84 arasında değişmektedir. En yüksek değerdeki kayma alkol grubundadır. Bu iki grubun MKEÖ ortalamalarının birbirine oldukça yakın olduğu (Alkol grubu için ortalama 17.27, madde bağımlısı grup için ortalama 21.78) göz önüne alınırsa bağımlılık yapan maddelere eğilimi olan kişilerde ölçeğin bağımlılık yapan madde ayırımı yapmaksızın risk grubunu belirlediği görülmektedir. Pozitif kestirim değeri (%84) dikkate alındığında Madde Kullanma Eğilimi Ölçeğinin sınıflandırmasının oldukça iyi olduğu görülmektedir. MacAndrew, ölçekte 16'nın kesim puanı olarak alınmasının uygun olacağını belirtmektedir (Ceyhun, Oğuztürk ve Ceyhun, 2001). Buraya kadar aktarılan bulguların ışığında Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği'nin normal, psikiyatrik, alkol ve madde bağımlısı grupta madde bağımlılığına eğilimi ölçtüğü ifade edilmektedir.

3.3.2. Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği (PNDÖ)

Ölçeğin asıl formunu Watson, Clark ve Teliegen (1988) geliştirilmiştir. Ölçekten alınabilecek puanlar her bir duygu için 10-50 arasında değişmektedir. Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği (Positive and Negative Affect Schedule: PANAS) adını verdikleri ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliğini çalışmışlardır. Bu ölçek, duygu yapısındaki adı geçen iki boyutu 10'ar madde ile temsil etmektedir. Ölçeğin Türk kültüründe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Gençöz (2000) tarafından yapılmıştır. Buna göre yapılan araştırmada Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Psikoloji Bölümü'nce servis dersi olarak üniversitenin tüm bölümlerine verilen "Genel Psikoloji" dersini seçmeli ders olarak alan ve ODTÜ'nün çeşitli bölümlerinde 25-40 kişilik sınıflarda lisans eğitimlerine devam etmekte olan 116 kız ve 83 erkek, toplam 199 öğrenci katılmıştır. Araştırmada katılımcıların yaşları 18 ile 34 arasında değişmektedir (ortalama = 20.90; S=1.88). Katılımcılara duygulanım boyutlarının çalışıldığı ön bilgisi verilerek veri toplama araçları karışık bir sırada uygulanmış ve anketler üzerine herhangi bir isim yazmamaları istenmiştir; ancak her bir öğrenciye bir numara verilmiştir. Test-tekrar test uygulaması amacıyla 3 hafta sonra yapılan

asıl ölçeğin ikinci uygulamasında öğrencilere önceden verilmiş olan aynı numarayı kullanmaları istenmiştir. Alınan veriler doğrultusunda 10'ar ölçek maddesi, beklenen şekilde Pozitif ve Negatif Duygu Faktörleri altında ağırlıklı olarak yer almışlardır. Ölçeğin faktör geçerliliği çalışılmış, ayrıca iç tutarlığı pozitif ve negatif duygu için sırasıyla .83 ve .86; test-tekrar test tutarlığı ise yine aynı sıraya göre .40 ve .54 bulunmuştur (Gençöz, 2000). Bu çalışmanın verileri ile hesaplanan Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı pozitif duygu alt boyutu için .87; negatif duygu alt boyutu için ise .84'tür

Ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliliği ise Beck Depresyon Envanteri ve Beck Anksiyete Envanteri ile çalışılmıştır. Buna göre, Pozitif Duygu Ölçeği bu envanterler için sırasıyla -.48 ve -.22 'lik korelasyonlar verirken, negatif duygu ölçeğinin bu envanterlerle korelasyonu yine aynı sıraya göre .51 ve .47 bulunmuştur. Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasının çalışılması, 2 boyutlu duygu yapısının kültürlerarası bir özelliğe sahip olduğunu bir kez daha vurgulamasının yanı sıra, Türkiye'de yapılan duygulanım ile ilgili çalışmalarda ve pratik uygulamalarda yararlı olabilecek, güvenilirliği kabul edilir düzeyde olan bir ölçek olması açısından da önemlidir (Gençöz, 2000).

3.3.3. Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Çalışmada kullanılan 'Kişisel Bilgi Formu' araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Formda cinsiyet, yaşanılan yer, aile gelir düzeyi, daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık olup- olmaması, kronik hastalık olup- olmaması, 1 yıldan uzun romantik ilişki yaşayıp yaşamadığı, anne-baba tutumu, kendisini nasıl tanımladığı, akademik başarı algıları ve sigara kullanımının olup olmadığı ile ilgili sorular yer almaktadır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği (MKEÖ), Pozitif ve Negatif Duygular Ölçeği (PNDÖ) ve Kişisel Bilgi Formu'ndan elde edilen veriler, SPSS 25.0 (Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı) kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Üniversite öğrencilerinin madde kullanma eğilimi düzeyleri ölçeğin kesim puanı doğrultusunda alt ve üst düzey olarak belirlendi. Madde Kullanma Eğilimi Ölçeğinden 16 ve üstü puan alan bireylerin madde kullanma eğilimi üst düzey ve 16'dan düşük puan ise alt düzey olarak değerlendirildiğinden bu sınırlara

bağlı olarak madde kullanmaya eğilim düzeyi alt ve üst düzey şeklinde sınıflandırıldı. Üniversite öğrencilerinin madde kullanmaya eğilim düzeyi ve demografik özelliklerine göre pozitif ve negatif duygularını ifade etmeleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Varyans analizi değerlendirmelerinde grupların homojenliği Levene Testi ile belirlenmiştir. Araştırma kapsamında yanıt aranan sorulara bağlı olarak gruplar arasındaki farklar iki yönlü varyans analizi ile karşılaştırıldı. İki yönlü varyans analizi sonucunda F değeri anlamlı bulunan değişkenlere ilişkin grupların ortalamaları arasındaki farklar Scheffe Çoklu Karşılaştırma Testi ile test edildi. İki faktörün bağımlı değişken üzerindeki ortak etkisinin anlamlı olduğu durumda; söz konusu etkinin hangi ikili alt grupların ortalama puanları arasındaki farka bağlı olduğunu belirlemek amacıyla gözeneklerin kodlandığı yeni bir değişken oluşturularak bu faktör temelinde gözenek ortalamaları karşılaştırıldı (Büyüköztürk, 2010). Araştırmada hata payı .05 olarak belirlenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu kısımda araştırma hipotezleri doğrultusunda elde edilen bulgular sunulmuştur. Bulgular hipotezlerin veriliş sırasına uygun olarak incelenmiştir.

Tablo 2. Normal dağılım tablosu

Değişkenler	N	X	S	Basıklık	Standart Hata	Çarpıklık	Standart Hata
MKEÖ		13,75	4,51	-,24	,18	,42	,09
PD	711	32,09	8,52	-,43	,18	-,22	,09
ND		25,09	8,34	-,40	,18	,39	,09

Çalışmada kullanılan ölçme araçlarının normal dağılımına ilişkin yapılan analizlere göre basıklık ve çarpıklık değerlerinin -1 ile +1 değerleri arasında yer almadığı görüldüğünden (Hair, Black, Babin, Anderson ve Tatham, 2013) araştırma verilerinin Mahalanobis Değerleri hesaplanarak uç değerler analize dahil edilmemiştir. Buna bağlı olarak araştırmada 711 katılımcının verisi ile analizler gerçekleştirilmiştir.

B.1. Madde Kullanma Eğilimleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Pozitif Veya Negatif Duyguları İfade Etmeleri Arasında Cinsiyete Göre Anlamli Bir Farklılık Var Mıdır? Hipotezine İlişkin Bulgular

Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre pozitif ve negatif duygu puanlarının dağılımlarını gösteren betimsel istatistikler tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri

Madde Kullanma Eğilimi	Cinsiyet	Pozitif Duygu			Negatif Duygu		
		\bar{X}	<i>S</i>	<i>N</i>	\bar{X}	<i>S</i>	<i>N</i>
Düşük Eğilim	Kadın	30,44	7,49	319	23,25	7,07	319
	Erkek	34,37	8,84	131	20,99	6,43	131
	Toplam	31,58	8,10	450	22,60	6,96	450
Yüksek Eğilim	Kadın	32,58	9,60	143	31,00	8,81	143
	Erkek	33,41	8,59	118	27,45	8,33	118
	Toplam	32,95	9,15	261	29,39	8,76	261
Toplam	Kadın	31,10	8,25	462	25,65	8,44	462
	Erkek	33,92	8,72	249	24,05	8,05	249
	Toplam	32,09	8,52	711	25,09	8,34	711

Tablo 3 incelendiğinde, düşük ve yüksek madde kullanma eğilimine sahip erkek üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puanlarının kadın üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer bir yandan düşük ve yüksek madde kullanma eğilimine sahip kadın üniversite öğrencilerinin negatif duygu puanlarının erkek üniversite öğrencilerinin negatif duygu puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Her bir gruptaki kadın ve erkek öğrencilerin pozitif ve negatif duygu puanlarının arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup-olmadığı İlişkisiz Örneklemeler için İki Faktörlü Varyans Analizi uygulanarak analiz edilmiş ve tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları

	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	P	η^2
Pozitif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	52,56	1	52,56	,75	,39	,00
	Cinsiyet	864,17	1	864,17	12,29	,00	,017
	Madde Kullanma Eğilimi*Cinsiyet	368,38	1	368,38	5,24	,02	,01
	Hata	49704,53	707	70,30			
	Toplam	51496,59	710				
Negatif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	7688,74	1	7688,74	134,51	,00	,16
	Cinsiyet	1287,70	1	1287,70	22,53	,00	,03
	Madde Kullanma Eğilimi*Cinsiyet	63,36	1	63,36	1,11	,29	,00
	Hata	40412,62	707	57,16			
	Toplam	49339,06	710				

Tablo 4 incelendiğinde üniversite öğrencilerinin madde kullanma eğilimlerine göre pozitif duygu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($F=,75$; $p>,05$). Diğer bir yandan erkek üniversite öğrencilerinin ($n= 229$) pozitif duygu puan ortalaması ($\bar{X}= 33,92$) kadın öğrencilerin ($n=462$) pozitif duygu puan ortalamasından ($\bar{X}= 31,10$) istatistiki olarak anlamlı düzeyde yüksektir ($F=12,29$; $p<,05$). Madde kullanma eğilimi ile cinsiyet değişkenlerinin ortak etkisi, üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puanları üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir ($F=5,24$; $p<,05$). Madde kullanma eğilimleri ile cinsiyete göre pozitif duygu puanlarındaki farkın kaynağının bulunması amacıyla yapılan gözenek ortalama puanlarına ilişkin Scheffe testi sonuçları Tablo 5’te sunulmuştur.

Diğer taraftan Tablo 4 incelendiğinde yüksek madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin ($n=261$) negatif duygu puan ortalaması ($\bar{X}=29,39$) düşük madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin ($n=450$) negatif duygu puan ortalamasından ($\bar{X}=22,60$) anlamlı düzeyde yüksektir ($F=134,51$; $p<,05$).

Ayrıca kadın üniversite öğrencilerinin (n=462) negatif duygu puan ortalaması (\bar{X} =25,65) erkek üniversite öğrencilerinin (n=249) negatif duygu puan ortalamasından (\bar{X} =24,05) anlamlı düzeyde yüksektir (F=22,53; p<,05). Madde kullanma eğilimi ile cinsiyet değişkenlerinin ortak etkisi, üniversite öğrencilerinin negatif duygu puanları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir (F=1,11; p>,05).

Tablo 5. Gözenek ifadeleri, grup sayısı ve pozitif ve negatif duygu puanları

Gözenek	Gözenek İfadesi	N	Pozitif Duygu Puan Ortalamaları
11,00	Düşük Madde Kullanım Eğilimi- Kadın	319	30,44
12,00	Düşük Madde Kullanım Eğilimi- Erkek	131	34,37
21,00	Yüksek Madde Kullanım Eğilimi- Kadın	143	32,58
22,00	Yüksek Madde Kullanım Eğilimi-Erkek	118	33,41
Toplam		711	32,09

Tablo 6. Gözenek ortalama puanlarına göre sheffe testi sonuçları

(I) Gözenek	(J)Gözenek	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	Standart Hata	P
11,00	12,00	-3,94*	,87	,00
	21,00	-2,14	,84	,09
	22,00	-2,97*	,90	,01
12,00	11,00	3,94*	,87	,00
	21,00	1,79	1,0	,37
	22,00	,97	1,06	,84
21,00	11,00	2,14	,84	,09
	12,00	-1,79	1,01	,37
	22,00	-,83	1,04	,89
22,00	11,00	2,97*	,90	,01
	12,00	-,97	1,06	,84
	21,00	,83	1,04	,89

Tablo 6 incelendiğinde düşük madde kullanım eğilimine sahip kadınların (n=319) pozitif duygu puan ortalamasının (\bar{X} =30,44), düşük madde kullanım eğilimine sahip erkeklerin (n=131) pozitif duygu puan ortalamasından (\bar{X} = 34,37) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur (p<,05).

Ayrıca düşük madde kullanım eğilimine sahip kadınların (n=319) pozitif duygu puan ortalamasının (\bar{X} =30,44), yüksek madde kullanım eğilimine sahip erkeklerin

(n=118) pozitif duygu puan ortalamasından ($\bar{X}=33,41$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur ($p<,05$).

B.2. Madde Kullanma Eğilimleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Pozitif Veya Negatif Duyguları İfade Etmeleri Arasında Sigara Kullanıp-Kullanmamalarına Göre Anlamlı Bir Farklılık Var Mıdır? Hipotezine İlişkin Bulgular

Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin sigara kullanıp-kullanmamalarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının dağılımlarını gösteren betimsel istatistikler tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin sigara kullanıp-kullanmamalarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri

Madde Kullanma Eğilimi	Sigara Kullanımı	Pozitif Duygu			Negatif Duygu		
		\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N
Düşük Eğilim	Evet	31,05	8,49	106	22,54	6,95	106
	Hayır	31,75	7,98	344	22,61	6,97	344
	Toplam	31,58	8,10	450	22,60	6,96	450
Yüksek Eğilim	Evet	32,64	9,41	146	31,51	9,72	146
	Hayır	33,36	8,84	115	26,71	6,47	115
	Toplam	32,95	9,15	261	29,39	8,76	261
Toplam	Evet	31,97	9,05	252	27,73	9,72	252
	Hayır	32,15	8,22	459	23,64	7,07	459
	Toplam	32,09	8,52	711	25,09	8,34	711

Tablo 7 incelendiğinde, düşük ve yüksek madde kullanma eğilimine sahip üniversite öğrencilerinden sigara kullanmayanların pozitif duygu puan ortalaması sigara kullananların ortalamasından yüksektir. Düşük ve yüksek madde kullanma eğilimine sahip üniversite öğrencilerinden sigara kullananların negatif duygu puan ortalamasının, sigara kullanmayanların ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir. Düşük ve yüksek madde kullanma eğilimine sahip, sigara kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin pozitif ve negatif duygu puanlarının arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup-olmadığı İlişkisiz Örneklemeler için İki Faktörlü Varyans Analizi uygulanarak analiz edilmiş ve tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin sigara kullanıp kullanmamalarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları

	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	P	η^2
Pozitif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	366,37	1	366,37	5,07	,03	,01
	Sigara Kullanımı	72,55	1	72,55	1,00	,32	,00
	Madde Kullanma Eğilimi*Sigara Kullanımı	,01	1	,01	,00	,99	,00
	Hata	51113,41	707	72,30			
	Toplam	51496,59	710				
Negatif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	6124,71	1	6124,71	107,65	,00	,13
	Sigara Kullanımı	798,29	1	798,29	14,03	,00	,02
	Madde Kullanma Eğilimi*Sigara Kullanımı	850,30	1	850,30	14,95	,00	,02
	Hata	40223,95	707	56,89			
	Toplam	49339,06	710				

Tablo 8 incelendiğinde sigara kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puanları arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($F=1,00$; $p>,05$). Madde kullanma eğilim düzeyi ile sigara kullanımı değişkenlerinin ortak etkisi pozitif duygu puanları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir ($F=,00$; $p>,05$)

Diğer taraftan sigara kullanan üniversite öğrencilerinin ($n=252$) negatif duygu puan ortalaması ($\bar{X}=27,73$), sigara kullanmayanların ($n=459$) puan ortalamasından ($\bar{X}=23,64$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksektir ($F=14,03$; $p<,05$). Madde kullanma eğilim düzeyi ile sigara kullanımı değişkenlerinin ortak etkisi negatif duygu puanları üzerinde istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=14,95$; $p<,05$). Bu etkinin kaynağının incelenmesi amacıyla yapılan gözenek ortalama puanlarına ilişkin Scheffe testi sonuçları Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Gözenek ifadeleri, grup sayısı ve pozitif ve negatif duygu puanları

Gözenek	Gözenek İfadesi	N	Negatif Duygu Puanları
11,00	Düşük Madde Kullanım Eğilimi- Sigara Kullanımı Olan	106	22,54
12,00	Düşük Madde Kullanım Eğilimi- Sigara Kullanımı Olmayan	344	22,61
21,00	Yüksek Madde Kullanım Eğilimi- Sigara Kullanımı Olan	146	31,51
22,00	Yüksek Madde Kullanım Eğilimi-Sigara Kullanımı Olmayan	115	26,71
Toplam		711	25,09

Tablo 10. Gözenek ortalama puanlarına göre sheffe testi sonuçları

(I) Gözenek	(J)Gözenek	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	Standart Hata	P
11,00	12,00	-,08	,84	1,00
	21,00	-8,97*	,96	,00
	22,00	-4,18*	1,02	,00
12,00	11,00	,08	,84	1,00
	21,00	-8,89*	,75	,00
	22,00	-4,10*	,81	,00
21,00	11,00	8,97*	,96	,00
	12,00	8,89*	,75	,00
	22,00	4,79*	,94	,00
22,00	11,00	4,18*	1,02	,00
	12,00	4,10*	,81	,00
	21,00	-4,79*	,94	,00

Tablo 10 incelendiğinde yüksek madde kullanım eğilimine sahip ve sigara kullanımı olan üniversite öğrencilerinin (n=146) negatif duygu puan ortalamasının (\bar{X} =31,51) diğer gruplardaki üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur ($p<,05$).

B.3. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında yaşanan yerleşim birimine göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine İlişkin Bulgular

Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin yaşanan yerleşim birimine göre pozitif ve negatif duygu puanlarının dağılımlarını gösteren betimsel istatistikler tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin yaşadıkları yerleşim birimine göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri

Madde Kullanma Eğilimi	Yaşanılan Yer	Pozitif Duygu Puanı			Negatif Duygu Puanı		
		\bar{X}	<i>S</i>	<i>N</i>	\bar{X}	<i>S</i>	<i>N</i>
Düşük Eğilim	Köy-Kasaba	30,88	7,83	56	23,96	6,59	56
	İlçe	31,48	7,55	115	23,03	7,50	115
	İl	31,77	8,38	279	22,14	6,77	279
	Toplam	31,58	8,10	450	22,60	6,96	450
Yüksek Eğilim	Köy-Kasaba	34,42	8,74	33	32,42	7,86	33
	İlçe	32,20	9,65	69	30,65	8,05	69
	İl	32,97	9,03	159	28,22	9,05	159
	Toplam	32,95	9,15	261	29,39	8,76	261
Toplam	Köy-Kasaba	32,19	8,31	89	27,10	8,16	89
	İlçe	31,75	8,38	184	25,89	8,54	184
	İl	32,21	8,63	438	24,35	8,21	438
	Toplam	32,09	8,52	711	25,09	8,34	711

Tablo 11 incelendiğinde, yüksek madde kullanım eğilimine sahip köy-kasabalarda yaşayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının diğer yerleşim yerlerinde yaşayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir. Düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip köy-kasabalarda yaşayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının diğer yerleşim yerlerinde yaşayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir. Her bir gruptaki farklı yerleşim birimlerinde yaşayan üniversite öğrencilerinin pozitif ve negatif duygu puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı ilişkisiz Örneklemeler için İki Faktörlü Varyans Analizi uygulanarak analiz edilmiş ve tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin yaşadıkları yerleşim birimine göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları

	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	P	η^2
Pozitif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	369,48	1	369,48	5,10	,02	,01
	Yerleşim Birimi	48,05	2	24,03	,33	,72	,00
	Madde Kullanma Eğilimi*Yerleşim Birimi	119,35	2	59,68	,82	,44	,00
	Hata	51037,26	705	72,39			
	Toplam	51496,59	710				
Negatif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	6044,70	1	6044,70	104,23	,00	,13
	Yerleşim Birimi	795,03	2	397,51	6,85	,00	,02
	Madde Kullanma Eğilimi*Yerleşim Birimi	138,42	2	69,21	1,19	,30	,00
	Hata	40886,35	705	58			
	Toplam	49339,06	710				

Tablo 12 incelendiğinde yaşanan yere göre üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($F=,33$; $p>,05$). Diğer bir yandan düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip köy-kasabalarda yaşayan üniversite öğrencilerinin ($n=89$) negatif duygu puan ortalamasının ($\bar{X}=27,10$) ilde yaşayanların ($n=438$) puan ortalaması ($\bar{X}=24,35$) ve ilçede yaşayanların ($n=184$) negatif duygu puan ortalamasından ($\bar{X}=25,89$) istatistiki olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($F=6,85$; $p<,05$).

Madde kullanma eğilim düzeyi ile yaşanan yer değişkenlerinin ortak etkisi pozitif ve negatif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir ($F=,82$; $p>,05$; $F=1,19$; $p>,05$).

B.4. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında ailenin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine İlişkin Bulgular

Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin ailelerinin gelir düzeylerine göre pozitif ve negatif duygu puanlarının dağılımlarını gösteren betimsel istatistikler tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin ailelerinin gelir düzeylerine göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri

Madde Kullanma Eğilimi	Aile Gelir Düzeyi	Pozitif Duygu Puanı			Negatif Duygu Puanı		
		X	S	N	X	S	N
Düşük Eğilim	0-2500	30,17	7,15	101	23,31	7,59	101
	2501-5500	31,76	7,95	237	22,65	6,68	237
	5501 ve üzeri	32,49	9,06	112	21,83	6,93	112
	Toplam	31,58	8,10	450	22,60	6,96	450
Yüksek Eğilim	0-2500	31,67	8,93	89	31,35	7,96	89
	2501-5500	33,20	8,73	124	28,70	8,74	124
	5501 ve üzeri	34,69	10,38	48	27,56	9,70	48
	Toplam	32,95	9,15	261	29,39	8,76	261
Toplam	0-2500	30,87	8,05	190	27,07	8,73	190
	2501-5500	32,25	8,24	361	24,73	7,98	361
	5501 ve üzeri	33,15	9,50	160	23,55	8,26	160
	Toplam	32,09	8,52	711	25,09	8,34	711

Tablo 13 incelendiğinde, ailesini geliri 5501TL ve üzeri olan düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının diğer gelir düzeyindeki ailelere sahip üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir. Diğer yandan ailesinin geliri 0-2500TL olan düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının diğer gelir düzeyindeki ailelere sahip üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir. Her bir gruptaki aylık gelire sahip üniversite öğrencilerinin pozitif ve negatif duygu puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı İlişkisiz Örneklemeler için İki Faktörlü Varyans Analizi uygulanarak analiz edilmiş ve tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin ailelerinin gelir düzeylerine göre göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklemeler için iki faktörlü varyans analizi sonuçları

	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	P	η ²
Pozitif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	418,86	1	418,86	5,84	,02	,01
	Aile Gelir Düzeyi	592,49	2	296,24	4,13	,02	,01
	Madde Kullanma Eğilimi*Aile Gelir Düzeyi	14,36	2	7,18	,10	,91	,00
	Hata	50587,24	705	71,76			
	Toplam	51496,59	710				
Negatif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	6218,11	1	6218,11	106,86	,00	,13
	Aile Gelir Düzeyi	594,46	2	297,23	5,11	,01	,01
	Madde Kullanma Eğilimi*Aile Gelir Düzeyi	148,22	2	74,11	1,27	,28	,00
	Hata	41024,87	705	58,19			
	Toplam	49339,06	710				

Tablo 14 incelendiğinde aileleri 5501 TL ve üzeri aylık geliri olan üniversite öğrencilerinin (n=160) pozitif duygu puan ortalamasının (\bar{X} =33,15) 0-2500 TL arasındaki gelir düzeyindeki ailelere sahip üniversite öğrencilerinin (n=190) pozitif duygu puan ortalamasından (\bar{X} =30,87) anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur (F=4,13; p<,05). Diğer yandan ailelerinin aylık geliri 0-2500TL olan üniversite öğrencilerinin (n=190) negatif duygu puan ortalamasının (\bar{X} =27,07) aylık geliri 2501-5500 TL arası gelir düzeyindeki ailelerinin çocuklarının (n=361) puan ortalaması (\bar{X} =24,73) ve ailesinin geliri 5501 TL ve üzeri olan üniversite öğrencilerinin (n=160) negatif duygu puan ortalamasından (\bar{X} =23,55) istatistiki olarak anlamlı düzeyde yüksektir (F=5,11; p<,05). Madde kullanma eğilim düzeyi ile aile gelir düzeyi değişkenlerinin ortak etkisinin pozitif ve negatif duygu puan ortalamaları üzerinde istatistiki olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır (F=,10; p>,05; F=1,27; p>,05).

B.5. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık olup-olmamasına göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine İlişkin Bulgular

Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık olup olmamasına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının dağılımlarını gösteren betimsel istatistikler tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık olup olmamasına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri

Madde Kullanma Eğilimi	Geçirilmiş Psikiyatrik Hastalık	Pozitif Duygu			Negatif Duygu		
		\bar{X}	<i>S</i>	<i>N</i>	\bar{X}	<i>S</i>	<i>N</i>
Düşük Eğilim	Evet	31,53	8,04	377	21,97	6,72	377
	Hayır	31,85	8,43	73	25,81	7,32	73
	Toplam	31,58	8,10	450	22,60	6,96	450
Yüksek Eğilim	Evet	32,82	9,08	172	29,06	8,64	172
	Hayır	33,21	9,33	89	30,04	8,99	89
	Toplam	32,95	9,15	261	29,39	8,76	261
Toplam	Evet	31,94	8,39	549	24,19	8,07	549
	Hayır	32,60	8,93	162	28,14	8,52	162
	Toplam	32,09	8,52	711	25,09	8,34	711

Tablo 15 incelendiğinde, daha önce psikiyatrik hastalık geçirmemiş düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının daha önce psikiyatrik hastalık geçirmiş üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasından daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer yandan daha önce psikiyatrik hastalık geçirmemiş olan düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının daha önce psikiyatrik hastalık geçirmiş olan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir. Farklı madde kullanım eğilimlerine sahip daha önce psikiyatrik hastalık geçirmiş ve geçirmemiş üniversite öğrencilerinin pozitif ve negatif duygu puanları arasındaki farkın istatistiki olarak anlamlı olup olmadığı İlişkisiz Örneklem için İki Faktörlü Varyans Analizi uygulanarak analiz edilmiş ve tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık olup olmamasına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları

	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	P	η^2
Pozitif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	210,37	1	210,37	2,91	,09	,00
	Psikiyatrik Hastalık	15,09	1	15,09	,21	,65	,00
	Madde Kullanma Eğilimi*	,18	1	,18	,00	,96	,00
	Psikiyatrik Hastalık						
	Hata	51171,54	707	72,38			
	Toplam	51496,59	710				
Negatif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	3837,42	1	3837,42	66,58	,00	,09
	Psikiyatrik Hastalık	696,00	1	696,01	12,08	,00	,02
	Madde Kullanma Eğilimi*	242,83	1	242,83	4,21	,04	,01
	Psikiyatrik Hastalık						
	Hata	40746,29	707	57,63			
	Toplam	49339,06	710				

Tablo 16 incelendiğinde daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık olup olmamasına göre üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puanları arasında anlamlı bir fark yoktur ($F=,21$; $p>,05$). Madde kullanma eğilim düzeyi ile daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık değişkenlerinin ortak etkisi pozitif duygu puanları üzerinde istatistiki olarak anlamlı değildir ($F=,00$; $p>,05$).

Daha önce psikiyatrik hastalık geçirmemiş olan üniversite öğrencilerinin ($n=162$) negatif duygu puan ortalamasının ($\bar{X}=28,14$) daha önce psikiyatrik hastalık geçirmiş olan üniversite öğrencilerinin ($n=549$) negatif duygu puan ortalamasından ($\bar{X}=24,19$) istatistiki olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($F=12,08$; $p<,05$). Madde kullanma eğilim düzeyi ile daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık değişkenlerinin ortak etkisi negatif duygu puanları üzerinde anlamlı bir etkiye

sahiptir ($F=4,21$; $p<,05$). Bu etkinin kaynağının incelenmesi amacıyla yapılan gözenek ortalama puanlarına ilişkin Scheffe testi sonuçları Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo 17. Gözenek ifadeleri, grup sayısı ve pozitif ve negatif duygu puanları

Gözenek	Gözenek İfadesi	N	Negatif Duygu Puanları
11,00	Düşük Madde Kullanım Eğilimi- Hastalık Geçmişi Yok	377	21,97
12,00	Düşük Madde Kullanım Eğilimi- Hastalık Geçmişi Var	73	25,81
21,00	Yüksek Madde Kullanım Eğilimi- Hastalık Geçmişi Yok	172	29,06
22,00	Yüksek Madde Kullanım Eğilimi- Hastalık Geçmişi Var	89	30,04
Toplam		711	25,09

Tablo 18. Gözenek ortalama puanlarına göre sheffe testi sonuçları

(I) Gözenek	(J)Gözenek	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	Standart Hata	P
11,00	12,00	-3,83*	,97	,00
	21,00	-7,08*	,70	,00
	22,00	-8,07*	,89	,00
12,00	11,00	3,83*	,97	,00
	21,00	-3,25*	1,06	,03
	22,00	-4,24*	1,20	,01
21,00	11,00	7,08*	,70	,00
	12,00	3,25*	1,06	,03
	22,00	-,99	,99	,80
22,00	11,00	8,07*	,89	,00
	12,00	4,24*	1,20	,01
	21,00	,99	,99	,80

Tablo 18 incelendiğinde düşük madde kullanım eğilimine sahip ve psikiyatrik hastalık geçmişi olan üniversite öğrencilerinin ($n=73$) negatif duygu puan ortalamasının ($\bar{X}=25,81$) düşük madde kullanım eğilimine sahip ve psikiyatrik hastalık geçmişi olmayan üniversite öğrencilerinin ($n=377$) negatif duygu puan ortalamasından ($\bar{X}=21,97$) anlamlı düzeyde yüksek olduğu ($p<,05$); yüksek madde kullanım eğilimine sahip psikiyatrik hastalık geçmişi olan öğrencilerin ($n=89$) puan ortalaması ($\bar{X}=30,04$) ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip psikiyatrik hastalık

geçmiş olmayan üniversite öğrencilerinin (172) negatif duygu puan ortalamasından ($\bar{X}=29,06$) ise anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur ($p<,05$).

B.6. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında kronik hastalık olup-olmamasına göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine İlişkin Bulgular

Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin herhangi bir kronik hastalığının olup olmamasına göre pozitif ve negatif duygu puan ortalamalarının dağılımlarını gösteren betimsel istatistikler tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin herhangi bir kronik hastalığının olup olmamasına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri

Madde Kullanma Eğilimi	Kronik Hastalık	Pozitif Duygu			Negatif Duygu		
		\bar{X}	S	N	\bar{X}	S	N
Düşük Eğilim	Evet	31,21	8,04 7	392	22,51 1	7,03 6	392
	Hayır	34,14	8,04 4	58	23,21 9	6,50 1	58
	Toplam	31,58	8,10 8	450	22,60 6	6,96 2	450
Yüksek Eğilim	Evet	32,59	9,11 2	209	29,72 5	8,73 9	209
	Hayır	34,42	9,24 6	52	28,08 9	8,86 4	52
	Toplam	32,95	9,15 5	261	29,39 6	8,76 3	261
Toplam	Evet	31,69	8,45 8	601	25,02 0	8,39 5	601
	Hayır	34,27	8,59 9	110	25,51 1	8,05 5	110
	Toplam	32,09	8,52 8	711	25,09 4	8,34 6	711

Tablo 19 incelendiğinde, herhangi bir kronik hastalığa sahip olmayan düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının herhangi bir kronik hastalığa sahip üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir. Diğer yandan herhangi bir kronik hastalığa sahip olan ve olmayan düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip bireylerin negatif duygu puan ortalamaları birbirine yakındır. Farklı madde kullanım eğilimlerine sahip herhangi bir kronik hastalığı olan ve olmayan üniversite öğrencilerinin pozitif ve negatif duygu puanları arasındaki farkın anlamlı olup

olmadığı İlişkisiz Örneklemeler için İki Faktörlü Varyans Analizi uygulanarak analiz edilmiş ve tablo 20’de sunulmuştur.

Tablo 20. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin herhangi bir kronik hastalığının olup olmamasına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklemeler için iki faktörlü varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı		KT	Sd	KO	F	p	η ²
Pozitif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	63,44	1	63,44	,89	,35	,00
	Kronik Hastalık	518,48	1	518,48	7,24	,01	,01
	Madde Kullanma Eğilimi* Kronik Hastalık	27,46	1	27,46	,38	,54	,00
	Hata	50612,46	707	71,59			
Toplam		51496,59	710				
Negatif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	3335,15	1	3335,15	56,73	,00	,07
	Kronik Hastalık	20,33	1	20,33	,35	,56	,00
	Madde Kullanma Eğilimi* Kronik Hastalık	125,78	1	125,78	2,14	,14	,00
	Hata	41565,10	707	58,80			
Toplam		49339,06	710				

Tablo 20 incelendiğinde herhangi bir kronik hastalığı olmayan üniversite öğrencilerinin (n=601) pozitif duygu puan ortalamasının (\bar{X} =34,27) herhangi bir kronik hastalığı olan üniversite öğrencilerinin (n=110) pozitif duygu puan ortalamasından (\bar{X} =31,69) istatistiki olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir (F=7,24; p<,05). Madde kullanma eğilim düzeyi ile kronik hastalığa sahip olma değişkenlerinin ortak etkisi pozitif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir (F= ,38; p>,05).

Kronik hastalık değişkeninin negatif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur (F= ,35; p>,05). Benzer şekilde madde kullanma eğilim düzeyi ile kronik hastalığa sahip olma değişkenlerinin ortak etkisi negatif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir (F= 2,14; p>,05).

B.7. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında bir yıldan uzun süre romantik ilişki yaşayıp-yaşamamalarına göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine İlişkin Bulgular

Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin bir yıldan uzun süre romantik ilişki yaşayıp yaşamamalarına göre pozitif ve negatif duygu puan ortalamalarının dağılımlarını gösteren betimsel istatistikler tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo 21. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin bir yıldan uzun süre romantik ilişki yaşayıp yaşamamalarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri

Madde Kullanma Eğilimi	Bir Yıldan Uzun Süreli Romantik İlişki	Pozitif Duygu			Negatif Duygu		
		\bar{X}	<i>S</i>	<i>N</i>	\bar{X}	<i>S</i>	<i>N</i>
Düşük Eğilim	Evet	32,51	8,06	189	22,06	6,97	189
	Hayır	30,92	8,07	261	22,98	6,94	261
	Toplam	31,58	8,10	450	22,60	6,96	450
Yüksek Eğilim	Evet	33,54	9,60	130	27,78	8,52	130
	Hayır	32,37	8,67	131	31,00	8,73	131
	Toplam	32,95	9,15	261	29,39	8,76	261
Toplam	Evet	32,93	8,72	319	24,39	8,13	319
	Hayır	31,40	8,30	392	25,66	8,47	392
	Toplam	32,09	8,52	711	25,09	8,34	711

Tablo 21 incelendiğinde, bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olan düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olmayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir. Diğer yandan bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olan düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olmayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından düşük olduğu görülmektedir. Farklı madde kullanım eğilimlerine sahip bir yıldan uzun süreli romantik ilişkisi olan ve olmayan üniversite öğrencilerinin pozitif ve negatif duygu puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı İlişkisiz Örneklem için İki Faktörlü Varyans Analizi uygulanarak analiz edilmiş ve tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin bir yıldan uzun süre romantik ilişki yaşayıp yaşamamalarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları

	Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p	η^2
Pozitif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	253,37	1	253,37	3,53	,06	,01
	Bir Yıldan Uzun Süreli Romantik İlişki	310,82	1	310,82	4,32	,04	,01
	Madde Kullanma Eğilimi* Bir Yıldan Uzun Süreli Romantik İlişki	7,49	1	7,49	,10	,75	,00
	Hata	50820,36	707	71,88			
	Toplam	51496,59	710				
Negatif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	7715,22	1	7715,22	133,27	,00	,16
	Bir Yıldan Uzun Süreli Romantik İlişki	704,29	1	704,29	12,17	,00	,02
	Madde Kullanma Eğilimi* Bir Yıldan Uzun Süreli Romantik İlişki	215,74	1	215,74	3,73	,05	,01
	Hata	40930,83	707	57,89			
	Toplam	49339,06	710				

Tablo 22 incelendiğinde bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olan üniversite öğrencilerinin (n=319) pozitif duygu puan ortalamasının (\bar{X} =32,92) bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olmayan üniversite öğrencilerinin (n=392) pozitif duygu puan ortalamasından (\bar{X} =31,40) anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur (F=4,32; p<,05).

Diğer taraftan yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olmayan üniversite öğrencilerinin (n=392) negatif duygu puan ortalamasının (\bar{X} =25,66) bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olan üniversite öğrencilerinin (n=319) negatif duygu puan ortalamasının (\bar{X} =24,39) anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur (F=12,17; p<,05). Madde kullanma eğilim düzeyi ile bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşayıp yaşamama değişkenlerinin ortak etkisi pozitif ve negatif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir (F= ,10; p>,05; F= ,05; p>,05).

B.8. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında algılanan anne-baba tutumuna göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine İlişkin Bulgular

Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin algılanan anne baba tutumlarına göre pozitif ve negatif duygu puan ortalamalarının dağılımlarını gösteren betimsel istatistikler tablo 23'te sunulmuştur.

Tablo 23. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin algılanan anne baba tutumlarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri

Madde Kullanma Eğilimi	Algılanan Anne Baba Tutumu	Pozitif Duygu			Negatif Duygu		
		X	S	N	X	S	N
Düşük Eğilim	Demokratik	32,26	8,66	126	21,33	6,72	126
	Otoriter	31,19	8,43	83	24,16	6,49	83
	Koruyucu	30,91	7,67	177	23,21	6,92	177
	Aşırı Serbest	32,63	7,61	64	21,34	7,60	64
	Toplam	31,58	8,10	450	22,60	6,96	450
Yüksek Eğilim	Demokratik	33,18	9,14	49	26,51	9,09	49
	Otoriter	33,56	10,16	77	30,27	9,01	77
	Koruyucu	32,16	8,34	76	30,96	8,68	76
	Aşırı Serbest	33,00	8,92	59	28,63	7,75	59
	Toplam	32,95	9,15	261	29,39	8,76	261
Toplam	Demokratik	32,52	8,78	175	22,78	7,79	175
	Otoriter	32,33	9,35	160	27,10	8,36	160
	Koruyucu	31,28	7,88	253	25,54	8,28	253
	Aşırı Serbest	32,80	8,23	123	24,84	8,47	123
	Toplam	32,09	8,52	711	25,09	8,34	711

Tablo 23 incelendiğinde, düşük ve yüksek madde kullanma eğiliminde demokratik, otoriter, koruyucu ve aşırı serbest algılanan anne baba tutumuna sahip üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamaları birbirlerine yakındır. Düşük ve yüksek madde kullanma eğiliminde ve ailesi otoriter tutuma sahip üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalaması ailesi demokratik, koruyucu ve aşırı serbest tutuma sahip üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir. Farklı madde kullanım eğilimlerine sahip ve algılanan anne baba tutumları farklı olan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı İlişkisiz Örneklemeler için İki Faktörlü Varyans Analizi uygulanarak analiz edilmiş ve tablo 24'te sunulmuştur.

Tablo 24. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin algılanan anne baba tutumlarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları

	Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P	η^2
Pozitif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	230,19	1	230,19	3,18	,08	,01
	Algılanan Anne Baba Tutumu	182,01	3	60,67	,84	,47	,00
	Madde Kullanma Eğilimi*	76,80	3	25,60	,35	,79	,00
	Algılanan Anne Baba Tutumu						
	Hata	50887,27	703	72,39			
	Toplam	51496,59	710				
Negatif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	6613,65	1	6613,65	114,96	,00	,14
	Algılanan Anne Baba Tutumu	1223,13	3	407,71	7,09	,00	,03
	Madde Kullanma Eğilimi*	163,99	3	54,66	,95	,42	,00
	Algılanan Anne Baba Tutumu						
	Hata	40443,44	703	57,53			
	Toplam	49339,06	710				

Tablo 24 incelendiğinde algılanan anne baba tutumlarına göre üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur ($F=,47$; $p>,05$). Diğer taraftan anne babasının otoriter tutumda olduğunu belirten üniversite öğrencilerinin ($n=160$) negatif duygu puan ortalamasının ($\bar{X}=27,10$), anne babasının tutumunu demokratik olarak belirtenlerin ($n=175$) puan ortalaması ($\bar{X}=22,78$) ve anne babasının aşırı serbest tutumda olduğunu belirtenlerin ($n=123$) negatif duygu puan ortalamasından ($\bar{X}=24,84$) anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($F=7,09$; $p<,05$). Madde kullanma eğilim düzeyi ile algılanan anne baba tutumu değişkenlerinin ortak etkisi üniversite öğrencilerinin pozitif ve negatif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir ($F=,84$; $p>,05$; $F=,42$; $p>,05$).

B.9. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında kendilerini nasıl tanımladıklarına göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine İlişkin Bulgular

Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin kendilerini nasıl tanımladıklarına göre pozitif ve negatif duygu puan ortalamalarının dağılımlarını gösteren betimsel istatistikler tablo 25’te sunulmuştur.

Tablo 25. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin kendilerini nasıl tanımladıklarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri

Madde Kullanma Eğilimi	Kendilerini Nasıl Tanımladıkları	Pozitif Duygu Puanı			Negatif Duygu Puanı		
		<i>X</i>	<i>S</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>S</i>	<i>N</i>
Düşük Eğilim	Dışa Dönük	33,46	8,26	193	21,39	6,65	193
	İçe Dönük	29,85	7,49	107	23,93	7,11	107
	Kararsız	30,41	7,85	150	23,19	7,03	150
	Total	31,58	8,10	450	22,60	6,96	450
Yüksek Eğilim	Dışa Dönük	34,88	10,10	102	27,49	9,24	102
	İçe Dönük	31,03	8,23	79	30,56	7,71	79
	Kararsız	32,40	8,33	80	30,68	8,78	80
	Total	32,95	9,15	261	29,39	8,76	261
Toplam	Dışa Dönük	33,95	8,95	295	23,50	8,17	295
	İçe Dönük	30,35	7,81	186	26,75	8,05	186
	Kararsız	31,10	8,06	230	25,80	8,46	230
	Total	32,09	8,52	711	25,09	8,34	711

Tablo 25 incelendiğinde, kendilerini dışa dönük olarak tanımlayan düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının kendilerini içe dönük ve kararsız olarak tanımlayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir. Kendilerini içe dönük olarak tanımlayan düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalaması kendilerini dışa dönük ve kararsız olarak tanımlayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir. Farklı madde kullanım eğilimlerine sahip ve kendilerini farklı tanımlayan üniversite öğrencilerinin pozitif ve negatif duygu puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı İlişkisiz Örneklemeler için İki Faktörlü Varyans Analizi uygulanarak analiz edilmiş ve tablo 26’da verilmiştir.

Tablo 26. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin kendilerini nasıl tanımladıklarına göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları

	Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P	η ²
Pozitif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	375,07	1	375,07	5,37	,02	,01
	Kendilerini Nasıl Tanımladıkları	1732,26	2	866,13	12,39	,00	,03
	Madde Kullanma Eğilimi* Kendilerini Nasıl Tanımladıkları	17,72	2	8,86	,13	,88	,00
	Hata	49279,50	705	69,90			
	Toplam	51496,59	710				
Negatif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	7270,25	1	7270,25	126,34	,00	,15
	Kendilerini Nasıl Tanımladıkları	1114,31	2	557,15	9,68	,00	,03
	Madde Kullanma Eğilimi* Kendilerini Nasıl Tanımladıkları	56,01	2	28,00	,49	,62	,00
	Hata	40568,32	705	57,54			
	Toplam	49339,06	710				

Tablo 26 incelendiğinde kendilerini dışa dönük olarak tanımlayan üniversite öğrencilerinin (n=295) pozitif duygu puan ortalamasının (\bar{X} =33,95) kendilerini içe dönük olarak tanımlayan üniversite öğrencilerinin (n=186) pozitif duygu puan ortalamasından (\bar{X} =30,34) anlamlı düzeyde yüksektir (F=12,39; p<,05). Diğer taraftan kendilerini içe dönük olarak tanımlayan (n=186) üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının (\bar{X} =26,74) kendilerini dışa dönük olarak tanımlayan üniversite öğrencilerinin (n=295) negatif duygu puan ortalamasından (\bar{X} =23,50) anlamlı düzeyde yüksektir (F=9,68; p<,05). Madde kullanma eğilim düzeyi ile kendilerini nasıl tanımladıkları değişkenlerinin ortak etkisi pozitif ve negatif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir (F= ,13; p>,05; F= ,62; p>,05).

B.10. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında algılanan akademik başarı düzeyine göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine İlişkin Bulgular

Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin algılanan akademik başarı düzeylerine göre pozitif ve negatif duygu puan ortalamalarının dağılımlarını gösteren betimsel istatistikler tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin algılanan akademik başarı düzeylerine göre pozitif ve negatif duygu puanlarının betimsel verileri

Madde Kullanma Eğilimi	Algılanan Akademik Başarı	Pozitif Duygu			Negatif Duygu		
		X	S	N	X	S	N
Düşük Eğilim	Başarısız	30,14	7,62	65	23,66	7,65	65
	Biraz Başarılı	29,42	8,25	132	23,11	7,32	132
	Başarılı	32,67	7,22	211	22,08	6,41	211
	Çok Başarılı	35,14	10,27	42	21,93	7,29	42
	Toplam	31,58	8,10	450	22,60	6,96	450
Yüksek Eğilim	Başarısız	32,12	8,20	75	29,08	8,01	75
	Biraz Başarılı	30,89	9,33	71	29,66	8,83	71
	Başarılı	34,84	8,28	76	29,64	8,49	76
	Çok Başarılı	34,64	11,25	39	29,03	10,64	39
	Toplam	32,95	9,15	261	29,39	8,76	261
Toplam	Başarısız	31,20	7,97	140	26,56	8,28	140
	Biraz Başarılı	29,94	8,65	203	25,40	8,46	203
	Başarılı	33,25	7,56	287	24,08	7,76	287
	Çok Başarılı	34,90	10,69	81	25,35	9,69	81
	Toplam	32,09	8,52	711	25,09	8,37	711

Tablo 27 incelendiğinde, algılanan akademik başarı düzeyleri çok başarılı ve başarılı olan düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamalarının (algılanan akademik başarı düzeyleri başarısız ve biraz başarılı olan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir. Algılanan akademik başarı düzeyi başarısız olan düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının diğer başarı düzeylerindeki üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir. Farklı madde kullanım eğilimlerine sahip ve algılanan akademik başarı düzeyleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif ve negatif duygu puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı İlişkisiz Örneklem için İki Faktörlü Varyans Analizi uygulanarak analiz edilmiş ve tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin algılanan akademik başarı düzeylerine göre pozitif ve negatif duygu puanlarının ilişkisiz örneklem için iki faktörlü varyans analizi sonuçları

	Varyansın Kaynağı	KT	Sd	KO	F	P	η^2
Pozitif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	221,97	1	221,97	3,19	,08	,01
	Algılanan Akademik Başarı	2057,31	3	685,77	9,86	,00	,04
	Madde Kullanma Eğilimi* Algılanan Akademik Başarı	113,28	3	37,76	,54	,65	,00
	Hata	48915,67	703	69,58			
	Toplam	51496,59	710				
Negatif Duygu Puanları	Madde Kullanma Eğilimi	6026,33	1	6026,33	102,09	,00	,13
	Algılanan Akademik Başarı	68,80	3	22,93	,39	,76	,00
	Madde Kullanma Eğilimi* Algılanan Akademik Başarı	102,90	3	34,30	,58	,63	,00
	Hata	41497,28	703	59,03			
	Toplam	49339,06	710				

Tablo 28 incelendiğinde algılanan akademik başarı düzeyi çok başarılı olan (n=81) üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının (\bar{X} =34,90) algılanan akademik başarı düzeyleri başarısız olanların (n=140) puan ortalamasından (\bar{X} =31,20) ve biraz başarılı olan üniversite öğrencilerinin (n=203) pozitif duygu puan ortalamasından (\bar{X} =29,94) anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir (F=9,86; p<,05). Üniversite öğrencilerinin algıladıkları akademik başarı düzeylerine göre negatif puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (F=,39; p>,05). Madde kullanma eğilim düzeyi ile algılanan akademik başarı düzeyi değişkenlerinin ortak etkisi pozitif ve negatif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir (F= ,54; p>,05; F= ,58; p>,05).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde çalışmanın temel amaçları doğrultusunda elde edilen bulgular ilgili alanyazın çerçevesinde tartışılarak yorumlanmıştır. Araştırmanın hipotezleri aşağıda sırasıyla tartışılmıştır.

1-Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Yapılan araştırmada yüksek madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalaması, düşük madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Ayrıca kadın üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalaması erkek üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksektir. Üniversite öğrencilerinin negatif duygu puanları üzerinde madde kullanma eğilimi ile cinsiyet değişkenlerinin ortak etkisi anlamlı düzeyde değildir. Düşük madde kullanım eğilimine sahip kadınların pozitif duygu puan ortalamasının düşük madde kullanım eğilimine sahip erkeklerin pozitif duygu puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca düşük madde kullanım eğilimine sahip kadınların pozitif duygu puan ortalamasının, yüksek madde kullanım eğilimine sahip erkeklerin pozitif duygu puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur.

Buna göre kadın üniversite öğrencilerinden madde kullanma eğilimi düşük olanların ilgili, heyecanlı, gururlu, kararlı gibi pozitif duygularını madde kullanma eğilimi düşük olan erkek üniversite öğrencilerine göre daha az ifade ettikleri söylenebilir. Ayrıca yüksek madde kullanma eğilimine sahip öğrencilerin de düşük madde kullanma eğilimi olanlara göre mutsuz, huzursuz ve asabi gibi olumsuz duyguları daha çok ifade ettikleri söylenebilir.

Alan yazın incelendiğinde benzer bulguların olduğu araştırmalar bulunmaktadır. Çolak ve Ünal'ın (2020) üniversite öğrencileriyle yürüttükleri çalışmalarında umutsuzluğun madde kullanma eğilimini arttırdığını bulmuşlardır. Madde kullanma eğilimi cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde kadınlarda madde

kullanma eğiliminin erkeklere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. McLaughlin, Miller ve Warwick (1996) umutsuzluğu kişinin kendisine ve geleceğine yönelik negatif duygu olarak adlandırmışlardır.

Yapılan araştırmada kadın üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalaması erkek üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Deaux (1985) kadınların erkeklere göre daha duygusal olduklarını, duyguları daha yoğun yaşadıklarını ve öfke dışında olumlu ve olumsuz duyguların kadınlarda daha sık ifade edildiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla bu bulgunun başka araştırmada desteklendiği görülmektedir. Bunun yanında cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılık bulunmayan çalışmalar da vardır. Kardeş (2017) tarafından iyi oluş düzeyini ölçmek amacıyla pozitif ve negatif duygu ölçeğinin kullanıldığı bir araştırmada pozitif ve negatif duyguların cinsiyete göre farklılık göstermediği belirtilmiştir. Yüceant, Ünlü ve Balanlı (2019) tarafından üniversitelerin spor yöneticiliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin pozitif ve negatif duygularının farklı değişkenler açısından incelendiği araştırmaya göre spor yöneticiliği öğrencilerinin cinsiyet değişkeni açısından pozitif ve negatif duygu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Benzer şekilde bu konuda Tuzgöl Dost (2006) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın sonucunda da cinsiyet değişkenine göre farklılık ortaya çıkmamıştır.

Duygular; insanların maddeye eğilim gösterme, kullanmada ve sona erdirmede önemli bir yere sahiptir. Duygu düzenlemede güçlük yaşayan kişilerin sıklıkla dürtü kontrolünü sağlama ve amaç odaklı davranışlara yönelmede sorun yaşadığı belirtilmektedir. Kişiler; rahatlamak, stresini azaltmak, kaygılarını kontrol altına almak ve istemedikleri duygularını değiştirmek için etkisiz baş etme yöntemi olan madde kullanma davranışına yönelirler veya madde kullanma bozukluğuna sahip bireyler de yine yoksunluk anında bu olumsuz duygulardan kurtulmak için maddeye eğilim gösterirler (Arabacı, Dağlı ve Gülsenay, 2018; Özdemir ve Tekin, 2020).

Fredrickson, Mancuso, Branigan ve Tugade (2000) pozitif duyguların negatif duyguların olumsuz etkilerini telafi ettiğini, olumlu duyguları daha yüksek seviyelerde gösteren kişilerin de günlük hayatta baş etmede güçlük çektikleri olumsuz yaşam olaylarıyla daha etkili baş edebilmelerine yardımcı olduğunu böylece yaşamlarında önemli psikolojik kaynaklar inşa ettiklerini belirtmişlerdir. Bu açıdan

düşünüldüğünde duygulanımda pozitif duygulardaki artışın madde kullanmaya karşı koruyucu bir faktör olabileceği söylenebilir.

Öztürk ve Çetinkaya (2015) üniversite öğrencileriyle yürüttüğü araştırmada erkek katılımcıların olumlu duygu puanları, kadınların olumlu duygu puanlarından anlamlı biçimde yüksek olduğunu saptamışlardır. Mevcut araştırmada da benzer şekilde düşük madde kullanma eğilimine sahip kadınların pozitif duygu puanları düşük madde kullanma eğilimine sahip erkeklerin pozitif duygu puan ortalamasından anlamlı şekilde düşük çıkmıştır.

Üniversite öğrencileriyle yapılan başka bir araştırma sonucuna göre erkek öğrencilerin pozitif duygu puan ortalamaları kadın öğrencilerin pozitif duygu puan ortalamalarına göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Kadın ve erkek öğrencilerin negatif duygu puan ortalamaları arasında ise anlamlı farklılık saptanmamıştır. (Erus, Zeren, Amanvermez ve Buyruk Genç 2020). Mevcut araştırmada ise cinsiyet açısından negatif duygu puanları arasında anlamlı farklılık olduğu saptanmış ve benzer şekilde düşük madde kullanan erkek öğrencilerin pozitif duygu puanları düşük madde kullanma eğilimi olan kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucu bulunmuştur.

Fujita, Diener ve Sandvik'in (1991) araştırmalarına göre kadınlar erkeklere göre hem pozitif duyguları hem de negatif duyguları daha yoğun bir şekilde yaşamaktadır. Ancak duygusal durumlar karşısında erkeklerin kızlara göre daha fazla zaman ayırdıklarını belirtilmiştir. Bu bulgu, mevcut araştırmada elde edilen negatif duyguların kadınlarda daha yoğun ifade edilmesi ile benzerlik gösterir.

Yalçın ve Hamarta'nın (2013) yaptıkları araştırma ile ilgili bulgular incelendiğinde cinsiyet değişkenine göre duyguları ifade etme yakınlık alt boyutu ve olumlu duygu alt boyutlarının kız öğrencilerin puan ortalamalarının erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Olumsuz duygu alt boyutunun ise cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Mevcut araştırmada ise cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı görülmektedir.

Kendini ifade etmeye dayalı çalışmaların sonucunda erkeklerin kızlara oranla duygu durumlarını tanımaya daha az istekli olduklarını, kızların duygu yaşantılarını daha iyi konuştuklarını ve duygulara ilişkin daha pozitif tutumlara sahip olduklarını ifade etmişlerdir (Clancy ve Dollinger, 1993).

Yukarıdaki araştırmalardan da anlaşılacağı üzere bu konuda yapılan araştırmaların geneline bakıldığında ortak bulgunun kadınların duyguları yaşama noktasında daha yoğunlaştıkları söylenebilir. Bunun yanında araştırmaların birçoğunda kadınların negatif duygu puanları daha yüksek olduğu görülmekle beraber cinsiyet değişkeni açısından erkek ve kadın olmanın pozitif veya negatif duygularla ilgili kesin bir ayırım yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu konuda daha geniş kapsamlı ve heterojenliğin üst seviyede tutulduğu araştırmaların yapılması hem madde kullanma eğiliminin kadın ve erkeklerdeki genel durumu hem de pozitif veya negatif duyguları ifade etme ve bunların birbiriyle olan bağlantısını ortaya çıkarma açısından alan yazınına güçlü veriler sağlayacağı düşünölmektedir.

2.Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında sigara kullanıp- kullanmamalarına göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Yapılan araştırmada sigara kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puanları arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Madde kullanma eğilim düzeyi ile sigara kullanımı değişkenlerinin ortak etkisi pozitif duygu puanları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir. Diğer taraftan sigara kullanan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalaması sigara kullanmayanların puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Madde kullanma eğilim düzeyi ile sigara kullanımı değişkenlerinin ortak etkisi negatif duygu puanları üzerinde istatistiki olarak anlamlıdır. Ayrıca yüksek madde kullanım eğilimine sahip ve sigara kullanımı olan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının diğer gruplardaki üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Öztürk ve Çetinkaya (2015) yaptıkları araştırmada üniversite öğrencilerinin sigara kullanıp kullanmamalarına göre olumlu duygular açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu bulgu mevcut araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Bunun yanında alan yazına bakıldığında mevcut araştırma bulgularıyla tutarlı olarak olumsuz duygu durum ve sigara kullanmanın güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu ortaya koyan birçok araştırma mevcuttur (Conklin ve Perkins, 2005; Parrott ve Garnham, 1998; Vinci, Copeland, ve Carrigan, 2012; Willner ve Jones, 1996).

Perkins, Karelitz, Conklin, Sayette ve Giedgowd (2010) yaptıkları araştırmada sigara kullanımının, sigara kullanıcısının nikotine bağlı oluşan olumsuz duygu durumundan kurtulmasında önemli bir faktör olduğunu belirtmektedirler. Doran, Cook, McChargue, Myers ve Spring (2008) tarafından yapılan araştırma bulguları negatif duygu durumu ile sigara kullanımı arasında pozitif bir ilişki olduğu yönündedir. Ergenlerde pozitif duyguların sigara kullanımını azalttığını negatif duyguların da sigara kullanımını artırdığını bildirmişlerdir. Yine benzer şekilde Gençtanırım Kuru (2010) yaptığı araştırmada negatif duygu durumu ile sigara kullanımı arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Schleicher, Harris, Catley ve Nazir (2009) üniversitede okuyan ve sigara kullanan öğrencilerde sigara kullanımının olumsuz duyguları azaltacağı beklentisiyle sigara kullanım sıklığını arttırdıklarını belirtmişlerdir. Zhao'ya (2006) göre olumlu duygulara sahip kişiler riskli davranışlardan kaçınmaya eğilimli iken negatif duygulara sahip kişiler riskli davranışlara daha fazla eğilim göstermektedir. Yapılan başka bir araştırma sonucuna göre olumsuz duyguların sigarayı bırakma konusunda engel oluşturduğu belirtilmiştir. Ayrıca araştırmada sigara içmenin olumsuz duyguları rahatlatmak amacıyla kullanıldığı ifade edilmiştir (Gonzalez, Zvolensky, Vujanovic, Leyro ve Marshall, 2008).

Sigara kullanan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının içmeyenlere oranla daha yüksek ortalamaya sahip olması bu konuda yapılmış çok sayıda araştırmada desteklenmiştir.

3. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında yaşanan yere göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine ilişkin bulguların tartışılması ve yorum

Araştırmada yaşanan yere göre üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Diğer bir yandan düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip köy-kasabalarda yaşayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının ilde ve ilçede yaşayanların negatif duygu puan ortalamasından istatistiki olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir.

Alan yazın incelendiğinde bu konuda doğrudan yaşanan yer ile pozitif veya negatif duygu durumu değişkenlerinin çalışıldığı araştırma sayısının oldukça sınırlı

olduğu görülmektedir. Bu konuda üniversite öğrencileriyle yapılan “Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumları, Pozitif ve Negatif Duyguları: İstanbul’da Bir Devlet Üniversitesinde Profil Çalışması” adlı çalışmada yaşamlarının çoğunu köy, kasaba ve ilçede geçiren öğrencilerin negatif duygu puan ortalamaları büyükşehirdeki öğrencilerin puan ortalamalarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek çıkmıştır (Erus, Zeren, Amanvermez ve Buyruk Genç 2020). Bu araştırma düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip köy-kasabalarda yaşayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının ilde yaşayanların puan ortalaması ve ilçede yaşayanların negatif duygu puan ortalamasından istatistiki olarak anlamlı düzeyde yüksek çıktığı bulgusunu desteklemektedir.

Nur Şahin’in (2011) üniversite öğrencilerinin en çok yaşadıkları yerlere göre kendini açma, öznel iyi oluş ve algıladıkları sosyal destek puanları incelediği çalışmada öğrencilerin öznel iyi oluşlarının yaşanılan yere göre anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur (Cihangir Çankaya, 2005). Öznel iyi oluş kavramına bakıldığında kişilerin yaşamı değerlendirmeleri ne kadar çok olumlu duygu ve düşüncelerle dolu ise öznel iyi oluş düzeylerinin o kadar yüksek olduğu şeklinde ifade edilmektedir. Öznel iyi oluşun temelde olumlu duygular üzerine kurulu olduğu söylenebilir. Dolayısıyla araştırma bulgusunu desteklemektedir. Bunun yanında mevcut çalışmada yaşanılan yere göre pozitif duygu açısından anlamlı bir farklılık sonucuna ulaşılan araştırma da bulunmaktadır. Yalçın ve Hamarta (2013) yerleşim yerine göre üniversite öğrencilerinin duyguları ifade olumlu duygu alt ölçek puanlarında anlamlı düzeyde farklılaşmanın olup olmadığına ilişkin yaptığı çalışma sonucunda anlamlı farklılık bulunduğunu belirtmiştir. Buna göre duyguları ifade etme ölçeğinin olumlu duygu alt boyutunda yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda yaşamının büyük çoğunluğunu “büyük şehir” “şehir” ve “ilçe” de geçiren öğrencilerin puan ortalamaları, köyde geçirdiğini söyleyenlerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

4. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında ailenin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Araştırma sonucuna göre aileleri 5501 TL ve üzeri aylık geliri olan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının 0-2500 TL arasındaki gelir düzeyindeki ailelere sahip üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan

ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer yandan ailelerinin aylık geliri 0-2500 TL olan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının aylık geliri 2501-5500 TL arası gelir düzeyine sahip ailelerden gelen üniversite öğrencilerinin puan ortalaması ve ailesinin geliri 5501 TL ve üzeri olan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından istatistiki olarak anlamlı düzeyde yüksektir. Madde kullanma eğilim düzeyi ile aile gelir düzeyi değişkenlerinin ortak etkisinin pozitif ve negatif duygu puan ortalamaları üzerinde istatistiki olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Alan yazın incelendiğinde pozitif ve negatif duygu durumlarının gelir düzeyi ile ilişkisinin incelendiği araştırma sayısının oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. Aile gelir düzeyinin 3000 TL ve altı ile 3001 TL ve üstü olarak iki ayrı kategoriye ayrıldığı bir araştırmada ailenin gelir düzeyine göre üniversite öğrencilerinin pozitif ve negatif duygularının puan ortalamaları incelenmiştir. Buna göre aile gelir düzeyi 3000 TL ve altı olan grubun negatif duygu puanları aile gelir düzeyi 3001 TL ve üstü olan gruba göre anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Her iki grup arasında pozitif duygular açısından ise farklılık bulunmamıştır (Erus, Zeren, Amanvermez ve Buyruk Genç 2020). Alan yazındaki bu bulgular, mevcut araştırma bulgularını desteklemektedir. Araştırma bulgularını destekleyen bir başka araştırma da Topal (2011) tarafından yapılmıştır. Topal (2011) yaptığı araştırmada aile gelir durumunu düşük, orta ve yüksek grup olarak kategorilendirmiştir. Elde edilen bulgulara göre aile sosyo-ekonomik durumu düşük ve yüksek olan öğrencilerin negatif duygu puan ortalamaları aile sosyo-ekonomik durumu orta olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Düşük gelire sahip grubun negatif duygu puan ortalamalarının yüksek çıkışı araştırma bulgusunu destekleyen önemli bir bulgudur.

Bunların yanında benzer bulgular elde edilen araştırmalar da vardır. Çolak (2020) öğrencilerin yaşam doyumu puanlarının ortalama gelir değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Buna göre gelir durumu yüksek olanlar gelir durumu düşük olanlara göre yaşam doyumu puanları anlamlı şekilde yüksek çıkmıştır. Benzer şekilde gelir düzeyi değişkenine göre umutsuzluk ve depresyon puanları arasında da anlamlı farklılık bulunmuştur. Gelir durumu yükseldikçe depresyon ve umutsuzluk puanları düşmektedir. Yaşam doyumunun yükselmesi pozitif duyguların yaşanmasıyla ilgili olduğu ve umutsuz olma ile

depresyonda da negatif duyguların yoğun şekilde yaşanması göz önüne alındığında araştırma bulgusunu desteklediği söylenebilir.

5. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık olup-olmamasına göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Araştırmada daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık olup olmamasına göre üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Madde kullanma eğilim düzeyi ile daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık değişkenlerinin ortak etkisi pozitif duygu puanları üzerinde istatistiki olarak anlamlı değildir. Daha önce psikiyatrik hastalık geçirmemiş olan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının daha önce psikiyatrik hastalık geçirmiş olan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından istatistiki olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Madde kullanma eğilim düzeyi ile daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık değişkenlerinin ortak etkisi negatif duygu puanları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Düşük madde kullanma eğilimine sahip ve psikiyatrik hastalık geçmişi olan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının, düşük madde kullanım eğilimine sahip ve psikiyatrik hastalık geçmişi olmayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek olduğu; yüksek madde kullanım eğilimine sahip psikiyatrik hastalık geçmişi olan öğrencilerin negatif puan ortalaması ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip psikiyatrik hastalık geçmişi olmayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamalarından ise anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur.

Madde kullanma eğilim durumları da dikkate alındığında; buna göre düşük madde kullanma eğiliminin üniversite öğrencilerindeki negatif duyguları ifade etme düzeyini psikiyatrik hasta olup-olmama durumuna göre daha çok belirleyici olduğu, yüksek madde kullanma eğiliminin ise düşük madde kullanma eğilimi gibi belirleyici olmadığı düşünülebilir. Çünkü mevcut araştırma sonucunda psikiyatrik hastalık geçmişi olmayanların negatif duygu puanları psikiyatrik hastalık geçmişi olanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Madde kullanma eğiliminin yüksek oluşu bu sonucu değiştirmemiştir.

Gençöz (2000) pozitif duyguyu “hayattan alınan aktif haz ve keyif” olarak negatif duyguyu ise “kişinin stres, korku, kızgınlık gibi hoş olmayan duyguların aktive olması” olarak tanımlamıştır. Genel olarak alan yazına bakıldığında ise heyecan, haz, mutluluk, hoşnutluk, heves gibi duyguların olumlu duygularla ilişkilendirildiği, mutsuzluk, kaygı, stres, öfke gibi duyguların da negatif duygularla ilişkilendirildiği belirtilmektedir (Uzun Özer ve Tezer 2008). Bu bağlamda konu ele alındığında konu ile ilgili yapılmış birçok araştırma mevcuttur.

Okyavuz, Çevik ve Gürcan (1989) yaptıkları çalışmada psikiyatri kliniğine yatmış hastalarla yatmamış hastaların duygu durumlarını incelemişlerdir. Buna göre psikiyatri servisinde yatan hastaların aleksitimik belirtilerin normal gruba çok yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Aleksitimi duyguları tanıyamama ve ifade edememe ile ilişkilidir. Mevcut çalışmada psikiyatrik hastalığı olanların negatif duyguları olmayanlardan daha az ifade ettikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Bu yönüyle Okyavuz Çevik ve Gürcan’ın çalışmalarından farklı sonuca ulaşılmıştır. Pektaş (1991) Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi’nde yatarak tedavi gören 30 madde kullanıcısı kişi ile 30 herhangi psikiyatrik bir hastalığı bulunmayan kişinin aleksitimik özelliklerini araştırmışlardır. Araştırma bulgularına göre psikiyatrik hastalığı bulunan (eroïn bağımlısı) kişilerin aleksitimi düzeylerinin psikiyatrik hastalığı bulunmayan gruba göre oldukça yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Pektaş’ın araştırma sonuçları ile mevcut araştırma arasında psikiyatrik hastalığı olanların olup olmamasının duyguları ifade etme noktasında ayrıştığı söylenebilir.

Konuyla ilişkili psikiyatrik hastalık göstermeyen bir grup üzerine yapılan araştırma Troisi, Delle Chiaie, Russo, Russo, Mosco ve Pasini (1996) tarafından yapılmıştır. Buna göre duygularını güçlükle tanımlayabilen ve açıklayanların duygularında kısıtlılık, sözel olmayan ifade ve kendini kontrol edici davranış kalıplarının gerilim ve anksiyete yaşadıklarının bir göstergesi olduğu saptanmıştır. Başka deyişle anksiyetenin belirtisi olarak duyguları ifade etmede ve tanımada yetersiz olmanın kişilerin gerilim ve anksiyete yaşadıklarına bir kanıt olduğu söylenebilir. Burada duygularını yeterince tanımayan ve ifade edemeyen kişilerin anksiyete yaşadıklarından söz edilmiştir. Mevcut çalışmada da daha önce psikiyatrik hastalık geçirmemiş kişilerin negatif duygu puanlarının geçirmiş olanlara

göre daha düşük çıktığı ifade edilmişti dolayısıyla mevcut araştırmayı destekleyen bir araştırma olduğu söylenebilir.

Evren ve Ögel (2003) alkol ve madde kullanım bozukluğu olan bireylerin ek bir psikiyatrik rahatsızlığı olma olasılığının bağımlı olmayanlara göre 2-3 kat daha fazla olması madde kullanımının kişilik bozukluğu, depresyon, anksiyete gibi psikopatolojik etmenlerle ilişkilisinden kaynaklandığını belirtmektedir. Madde kullanmaya başlama nedenlerinden biri de bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları bir takım sorunlardan uzaklaşmak için kurtarıcı olarak maddeye başvurmasıdır. Madde kullanımına başlama ve sürdürme, depresyon, şizofreni, bipolar bozukluk, algı bozuklukları gibi nedenlerden kaynaklanabilir (Karaca, 2020) Dolayısıyla bireylerin istenmeyen sorunlar ve olumsuz duygularla baş etmek için madde kullanımına yöneldikleri söylenebilir. Mevcut araştırmada daha önce psikiyatrik hastalık geçirmiş olanların negatif duygu puanları daha düşük çıkması yönüyle bu araştırmadan farklılık göstermektedir.

Madde kullanımı ve bağımlılığın gelişmesinde duygusal problemlerin baskın rolü ve duyguları kontrol edebilme ile duyguları düzenleme yetersizliğinin önemli risk faktörleri olarak ele alınabileceği ifade edilmektedir (Froushani ve Akrami, 2017). Bir grup madde bağımlısı hasta ile yapılan bir araştırmada duyguların madde kullanımı üzerindeki önemi vurgulanmıştır. Özellikle olumsuz duyguların düzenlenmesinin madde bağımlılık tedavisine katılımda önemli rolü olduğunu belirtilmektedir(Hopwood, Schade, Matusiewicz, Daughters, ve Lejuez, 2015).

Psikiyatrik bir rahatsızlık olan OKB'nin duygularla olan ilişkisinin ele alındığı bir çalışmada OKB'nin en çok kaygıyla ilişkili olduğu belirtilmektedir (Nutt ve Malizia, 2006). Vatan (2017) tarafından "Duygular ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkiler" konusunda yapılan çalışma bulgularına göre depresyonda üzüntü, neşe ve kaygı duygularının, kaygı belirtilerinde ise; kaygı, suçluluk ve öfke duygularının, somatizasyonda ise kaygı, neşe, suçluluk duygularının, OKB'de kaygı, tiksinti, suçluluk duygularının, kişilerarası ilişkilerde suçluluk, kaygı ve neşe duygularının, düşmanlık belirtilerinde ise öfke duygusunun, paranoid ve psikotizm belirtilerinde de tiksinti duygusunun daha belirgin olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Vatan (2014) bazı duyguların olumlu da olsa olumsuz bir durumla ilişkilendirildiği takdirde kişi üzerinde olumsuz bir etki bırakabileceğinden söz etmiştir. Örneğin; OKB belirtilerinde olumlu duygulardan neşe duygusunun yarattığı endişe düzeyine vurgu

yapmıştır ve olumlu içerikli bile olsa bu duygunun varlığının kişide endişe yaratıyor olmasının asıl riski oluşturduğu ve neşe duygusunun ardından gelecek olan olumsuzluklarla ilişkilendirildiği, sorumluluk inançlarını pekiştirebileceği ve böylece OKB belirtileri ile ilişkili olabileceğinden söz etmektedir.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere alan yazında sıkça negatif duygular psikiyatrik hastalık ve belirtilerle bağlantılı bulunmuştur. Mevcut araştırmada psikiyatrik hastalık olup olmamasına göre pozitif duygular açısından anlamlı farklılık görülmemiştir. Vatan (2014) pozitif duygu olmasına rağmen neşe duygusunun OKB ile ilişkili olabileceğinden söz etmektedir.

Araştırma bulgusunun alan yazındaki verilerden çoğunlukla ayrışsa da araştırmayı destekleyen araştırmaların da olduğu görülmektedir. Bu ayrışmanın pozitif ve negatif duygu ifadesi ölçeğinin son iki haftaki duygu durumunu temel almasından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Uzun süre bastırılan düşünce ve duyguların zamanla psikolojik belirti ve hatta psikosomatik hastalıklar şeklinde ortaya çıkabildiği düşünüldüğünde olumsuz duygu yaşayıp ve uzun süre bastıran kişilerde psikiyatrik hastalıkların daha sık yaşanabileceği söylenebilir.

6. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında kronik hastalık olup-olmamasına göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Araştırmada herhangi bir kronik hastalığı olmayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının herhangi bir kronik hastalığı olan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasından istatistiki olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Kronik hastalık değişkeninin negatif duygu puan ortalamaları üzerinde ise anlamlı bir etkisi çıkmamıştır.

Kronik bir hastalığa sahip olmak, hastalık belirtileri ile baş etmek, tedavinin getirdiği sıkıntı ya da engellemeler, geleceğe yönelik yaşanan kaygılar gibi pek çok olumsuz duygu kişinin fiziksel, bilişsel ve sosyal yaşamını etkiler (Akpınar ve Ceran, 2019). Kronik hastalıkların varlığı insanların duygu durumunu olumsuz etkilediği görülmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar incelendiğinde genellikle olumsuz duygu boyutu ile olumsuz duygularla ilişkili kaygı depresyon ve yaşam doyumu gibi çalışmaların yoğunlukta olduğu görülmüştür. Bilge (2008) Türk toplumunda kronik

rahatsızlıkların çok yaygın şekilde görülebildiğini, özellikle de daha çok diyabet ve hipertansiyonun sık görüldüğünü belirtmektedir. Ruhsal hastalığı olan kişilerde bu hastalıkların yaygın şekilde görülmesinden dolayı kronik hastalıkla ruhsal hastalık arasında ilişki olup olmadığını saptamaya çalışmıştır. Hem diyabette hem de hipertansiyonda duygusal tepkiler ve uyum güçlüklerinin en sık karşılaşılan sorunlar olduğunu bunların yanında bu hastalarda geleceğe yönelik endişeler, yeterliliğin kaybedilebileceği ve başkalarına bağımlı hale gelinebileceği korkuları, beden görünümünün bozulacağına ait endişeler, hastanın fiziksel bilişsel ve duygusal işlevlerini ve sosyal yaşamını etkilediğini belirtmiştir. Bilge'nin (2008) yaptığı araştırmada kronik hastalıklar ile ruhsal hastalıklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Mevcut araştırmada kronik hastalığa sahip olanların negatif duyguları olmayanlara göre anlamlı şekilde yüksek çıkması bu araştırmada da benzer şekilde kronik hastalığa sahip bireylerin çeşitli endişeler ve korkular gibi olumsuz duygular yaşadıklarının ifade edilmesi her iki araştırma bulgusunun birbirini desteklediği belirtilebilir. Bunun yanında araştırma bulgusunu destekleyen başka çalışmalar da mevcuttur (Boekaerts ve Röder, 1999; Keser, Kapçı ve Odabaşı, 2012; Taşçı Eser, Liman ve Bilge, 2013). Bu araştırmalara bakıldığında kronik rahatsızlığı olan bireylerin olumsuz duygular ve olumsuz duyguların sık yaşandığı bazı ruhsal hastalıklara sahip oldukları ifade edilebilir.

Kronik hastalıkları olan çocukların duygularını dolaylı olarak ifade ettiği bir araştırma Kan (2019) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmada kronik rahatsızlığı olan çocukların resimlerini inceleyerek çocukların duygularını ve ihtiyaçlarını, özellikle kronik rahatsızlıklarının da etkilemesiyle yaşadıkları korku, kaygı gibi olumsuz duygularını yansıttıklarını ifade etmiştir. Sonuç itibariyle kronik hastalığa sahip olan bu çocukların dolaylı bir araç olan resim sayesinde içinde buldukları durumun da etkisiyle yaşadıkları endişe ve korku gibi bir takım olumsuz duyguları ifade ettikleri söylenebilir. Sonuç itibariyle mevcut araştırma bulgusunu desteklediği söylenebilir.

Konu ile ilgili yurt dışında yapılan bir meta-analiz çalışması Atlantis ve Baker (2008) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada kronik bir rahatsızlık olan obezite ile depresyon arasındaki ilişki ile ilgili yeterince güçlü kanıtların bulunmadığı yönündedir. Araştırmamızda belirli kronik rahatsızlıklar ile depresyon ilişkisi incelenmese de depresyonun yoğun olumsuz duygular barındırması nedeniyle önemsenmiştir. Kişilerde var olan kronik rahatsızlık ile psikolojik sorunlar arasında

psikolojik sorunların karmaşık ve birden çok faktörle ilişkili olduğu düşünüldüğünde farklı kronik rahatsızlıklarla olumsuz duygular arasında nedensellik ilişkisi kurmak zor görünmektedir. Olumsuz duygular ile olumlu duyguların ortaya çıkması ve sürdürülmesinde, olumsuz duygularla doğru şekilde baş etmeyi öğrenme, aile ortamı, bireysel etmenler, yakın çevresi gibi faktörlerin de dikkate alınması gerektiği söylenebilir. Araştırma bulgusunun çoğunlukla alanyazında yapılmış diğer araştırmalarla desteklendiği söylenebilir.

7. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında bir yıldan uzun süre romantik ilişki yaşayıp-yaşamamalarına göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Araştırma sonucu bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olmayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Aynı zamanda bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olmayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Madde kullanma eğilim düzeyi ile bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşayıp yaşamama değişkenlerinin ortak etkisi pozitif ve negatif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür.

Romantik ilişkinin duygular ile olan ilişkisi Yıldız Akyol ve Işık (2018) tarafından yapılan “Romantik İlişkilerde Umut: Bağlanma Stilleri ve Olumlu Olumsuz Duygu” isimli araştırmada romantik ilişkilerde umut düzeyi ile olumlu duygular arasında pozitif yönde ve olumsuz duygular arasında ise negatif yönde ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Burada umudun olumlu duygularla ilişkili olduğu göz önüne alındığında araştırma mevcut araştırmada ulaşılan bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının anlamlı düzeyde yüksek olduğu, romantik ilişkisi olmayanların negatif duygu puanlarının romantik ilişkisi olanlardan daha yüksek olması bulgusunu desteklediği görülmektedir.

Romantik ilişki ile olumlu duygular arasındaki bağ ile aşkın bağlantısının incelendiği iki etmenli aşk kuramında romantik ilişkinin olumlu duygular ile bağlantılı olduğu savunulmuştur. Buna göre kişi toplumsal yaşamı boyunca âşık olmanın nasıl bir his olduğunu öğrenme süreciyle tanır. Olumlu duygusal yaşantılar olduğunda da uyarılma yaşar ve çevresinde âşık olunabilecek model tanımına uygun birisi varsa kişi duygularını aşk olarak yorumlar (Sternberg,1986; akt: Atak ve Taştan 2012). Romantik ilişki yaşayan kişilerin olumlu duyguları yoğun şekilde yaşadıkları ifade edilmiştir. Dolayısıyla araştırma bulgusunu destekleyen bir bulgu olarak kabul edilebilir.

Romantik ilişkilerin temel amacı yakınlık ihtiyacının giderilmesidir. Yaşamın her hangi bir döneminde yaşanan romantik ilişkiler sonlandığında kişiler üzüntü, acı, kaygı ve bu duygulara benzer birçok olumsuz duygu yaşar (Atak ve Taştan, 2012). Romantik ilişki içerisinde olanların yakınlık ihtiyacını gidererek daha mutlu hissettikleri ilişki sonlandığında ise yakınlık ihtiyacının sekteye uğramasından ve yaşanan olumlu duyguların devamlılığının bu noktada tıkanması kişilerin üzüntü ve acı hissetme gibi olumsuz/ negatif duygulara sebep olduğu söylenebilir. Dolayısıyla Atak ve Taştan'ın bu bulguları mevcut araştırma bulgusunu destekler niteliktedir.

8. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında algılanan anne-baba tutumuna göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Araştırmada algılanan anne baba tutumlarına göre üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Diğer taraftan anne babasının otoriter tutumda olduğunu belirten üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının anne babasının tutumunu demokratik olarak belirtenlerin puan ortalaması ve anne babasının aşırı serbest tutumda olduğunu belirtenlerin negatif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Ebeveyn tutumlarının etkileri birbirinden farklı olabilmektedir. Otoriter tutumla büyütülen çocuk, anne-babasının eleştirisinden çekinerek, attığı her adımda yanlış yapma korkusu yaşar. Duygularına ve isteklerine önem verilmediğini düşünür ve onları dile getiremez. Anne babasına karşı kızgınlık ve öfke gibi negatif duygular

içerisindedir (Yörükoğlu, 1994). Otoriter tutuma maruz kalan bu çocuklar aşırı baskı altında tutularak, duygu ve düşüncelerini ifade etmekten çekinirler ve başkalarının isteklerine uymaya çalışırlar (Çağdaş, 2008).

Demokratik anne-babalar sınırları sevgi dolu aile ortamlarıyla dengede tutmaya çaba gösterirler. Aile içerisinde alınması gerekli önemli kararlara çocukların katılmalarına izin verirken onlara yaptıkları şeyler hakkında açıklama yaparlar. Çocukların hem bağımsızlıklarına değer verirler hem de onların aileye, akranlarına ve topluma karşı sorumluluk bilinci taşımalarını arzularlar. Çocukların duygularına değer verir ve onlarla duygudaşlık kurarak anlamaya çalışırlar. Duygularını anladığını verdikleri tepkilerle geri bildirirler. Duygularını anlama ve rahat bir şekilde ifade etmeleri için uygun ortam sağlarlar (Ulutaş ve Ömeroğlu, 2007).

Duyguların ifade edilmesi anne-baba tutumlarıyla yakından ilişkilidir. Anne-babalar çocuklarıyla ilgili olumlu duygularını ifade etmekten kaçınırlarsa, önemsiz görüp göz ardı ederlerse, çocukların duygularını kontrol etmeleri zorlaşabilir (Ceylan, 2009). Anne babanın çocuklarına karşı geliştirdikleri iletişim biçimi ve davranışların çocuklarının duygularını etkilediği belirtilmektedir. Çocuklara sağlıklı bir duygusal yapının aktarılabilmesi için de ebeveynlerin bilinçli bir şekilde aile ortamında düşünce ve duygularını ifade etmeleri gerektiğine dikkat çeker (Kasatura, 2002).

Otoriter ebeveyn tutumlarıyla yetiştirilen çocuklar, sosyal ilişkilerde sorun yaşamakta, sevgi ve merak duygularından yoksun olmakta, kendini yetersiz, engellenmiş hissetmekte, kabul edilmeme ve engellemelerden dolayı suçlu hissetme ve suça bulaşma eğiliminde olmaktadır (Gazeloğlu, 2000; Mc Whirter ve Acar, 1991). Otoriter tutum sonucu çocuğun hem olumsuz yaşantıları olduğu gibi bu olumsuz yaşantılar sonucu negatif duyguları yoğun şekilde yaşadıkları söylenebilir.

Yavuzer'e (2000) göre demokratik tutumla yetiştirilen çocukların başarılı, üretken, kendini kontrol edebilme becerisi yüksek, olumlu benlik algısına sahip, vicdanlı, etrafındakilere sevgi ve saygıyla yaklaşan, sosyal ilişkilerinde uyumlu kişiler olabilmektedir. Buna göre demokratik aile tutumunun olduğu bir ailede yetişen kişilerin birçok yönden desteklendiğini, kendisi ve etrafındakileri sevgi beslediğini dolayısıyla olumsuz duygulara sebep olabilecek yaşantıları daha az

deneyimlediği ya da olumsuz bir yaşantı karşısında ebeveynlerinden yapıcı destek gördüğünden olumsuz duygulanımı daha az yaşadığı söylenebilir.

Hall ve Fincham (2005) araştırmalarında, anne ve babasını demokratik olarak algılayan üniversite öğrencilerinin kendini ve durumu bağışlama eğilimlerinin daha yüksek olduğu ve aralarında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunduğunu belirtmiştir. kendisini ve oluşan olumsuz durumları bağışlama eğilimi yüksek olan kişilerin oluşan durumlar karşısında daha az olumsuz duygulanım yaşayabileceği söylenebilir. Öztürk (1990) anne-baba tutumlarının üniversite öğrencilerinin bağımsızlık, duyguları anlama, yakınlık, başatlık, kendini suçlama ve saldırganlık düzeylerine etkisi” konusunda yaptığı araştırmada demokratik tutumun olumlu özelliklerle ilişkili olduğunu ve otoriter tutumla yetişenlere göre öfke ve suçluluk gibi olumsuz duygu durumuyla ilişkili özelliklerin düzeyinin daha düşük olduğunu belirtmiştir. Hall ve Fincham (2005) ile Öztürk’ün (1990) çalışmaları mevcut araştırmada otoriter aile tutumu ile yetiştirildiğini düşünen üniversite öğrencilerinin negatif duyguları demokratik ve aşırı serbest tutumla yetiştirildiğini düşünenlerden daha az ifade ettikleri bulgusunu desteklediği söylenebilir.

Kars, Bektaş ve Akyürek (2019) yaptıkları araştırma sonucunda demokratik tutuma sahip anne ve babaların çocuklarında dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme ile yaşamın anlamlandırılması ve problem çözme arasında olumsuz ilişki tespit edildiğini belirtmişlerdir. Duy ve Yıldız (2014) dışsal işlevsel olmayan duygu düzenlemenin olumsuz duygu kontrolü ile bağlantılı olduğunu ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak araştırmada anne baba tutumu ile üniversite öğrencilerinin pozitif duygularını ifade etmeleri üzerine anlamlı bir ilişki bulunmamakla beraber negatif duygular açısından farklılaşma olduğu görülmüştür. Buna göre anne babasının otoriter tutumda olduğunu belirten üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının anne babasının tutumunu demokratik olarak belirtenlerin puan ortalaması ve anne babasının aşırı serbest tutumda olduğunu belirtenlerin negatif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Araştırma bulgusunun alan yazında verilen araştırmalardan özellikle negatif duygulardaki bulgularla tutarlı olduğu görülmektedir.

9. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında kendilerini nasıl tanımladıklarına göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Araştırmada kendilerini dışa dönük olarak tanımlayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının kendilerini içe dönük olarak tanımlayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan kendilerini içe dönük olarak tanımlayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının kendilerini dışa dönük olarak tanımlayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Madde kullanma eğilim düzeyi ile kendilerini nasıl tanımladıkları değişkenlerinin ortak etkisi pozitif ve negatif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Dışa dönük kişiler kendilerine güvenleri yüksek, aktif ve heyecan arayan ve baskın bir eğilim olarak ifade edilir. Dışa dönük olan kişiler kişiler arası iletişimde daha aktif olmakla birlikte olumlu duyguları daha yoğun ve sık şekilde yaşarlar. Ayrıca dışa dönük kişiler hayata karşı daha iyimser bir bakış açısına sahiptirler (McCrae ve John, 1992). Dışa dönük kişiler sosyal yönleri gelişmiş bununla birlikte olay ve kişilere karşı daha iyimser bir tutum gösterirler. Bu kişiler coşkulu ve oldukça enerjik bir yapıda olduklarından dışa dönüklük ile olumlu duyguları yaşama birbiriyle ilişkilendirilmiştir (Watson ve Clark, 1997).

Rusting (1998) duyguları ifade noktasında, dışa dönük kişilerin, içe dönük kişilere göre daha fazla olumlu duyguları yaşamayı istediklerini belirtmektedir. Sudak ve Zehir (2013) dışa dönüklük ile duyguların farkında olma ve duyguları ifade etme arasında pozitif ve anlamlı düzeyde yüksek bir ilişki olduğunu söylemektedirler. Eryılmaz ve Ercan (2011) çalışmalarında 19-25 yaşları arasında olup dışa dönük olarak belirlenen kişilerin olumlu duyguları; duygusal açıdan dengesiz olan bireylerin de, olumsuz duyguları daha çok yaşadıklarını söylemektedir. Rusting'in araştırma bulgusu ile mevcut araştırma dışa dönük kişilerin olumlu duyguları daha çok ifade edilmesi yönünden benzerlik taşımaktadır. Sudak ve Zehir'in araştırması duyguları pozitif veya negatif olarak ayırt etmese de genel olarak dışa dönük kişilerin daha çok duygularını ifade ettiği belirtilmiş dolayısıyla mevcut araştırmayla pozitif duyguların ifade edilmesi yönünden destekleyici bir bulgu olarak

kabul edilebilir. Eryılmaz ve Ercan'ın araştırması ile mevcut araştırma dışa dönüklerin olumlu duyguları daha çok yaşaması noktasında benzerlik olduğu söylenebilir.

Tamir ve Robinson (2002) yaptıkları çalışmada dışa dönüklerin olumlu duyguları yaşadığını belirtirken buna karşın içe dönük olanların da olumsuz duyguları daha çok yaşadıklarını ifade etmektedirler. Sonuç itibarıyla mevcut araştırma bulgusunu destekleyen bir çalışmadır. Tan, Foo, Chong ve Renee'nin (2003) yaptığı çalışmaya göre hizmet sektöründe çalışan dışadönük kişilik özelliğine sahip kişilerin içedönüklere göre daha fazla pozitif duygu göstermeye eğilimli olduklarını bildirmiştir. Bu çalışmanın da dışa dönük kişilerin içe dönüklere oranla daha fazla olumlu duygu gösterdiği bulgusunu desteklediği söylenebilir. Ayan (2017) yaptığı çalışmada içe dönüklük ile öfke kontrolü arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Başka bir deyişle içe dönüklük arttıkça öfke kontrolünün zorlaştığı söylenebilir.

Görüldüğü üzere araştırma bulgusu alan yazında yapılan pek çok çalışmayla tutarlı sonuç vermektedir. Olumlu duygular yaşama ile dışa dönük olarak algılanma durumunun birbiriyle iç içe geçtiğini aynı şekilde negatif duygu durumu ile içe dönüklüğün iç içe geçtiğini söylenebilir.

10. Madde kullanma eğilimleri farklı üniversite öğrencilerinin pozitif veya negatif duyguları ifade etmeleri arasında algılanan akademik başarı düzeyine göre anlamlı bir farklılık var mıdır? Hipotezine ilişkin bulguların tartışma ve yorumu

Araştırmada algılanan akademik başarı düzeyi çok başarılı olan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının algılanan akademik başarı düzeyleri başarısız olanların puan ortalamasından ve biraz başarılı olan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Üniversite öğrencilerinin algıladıkları akademik başarı düzeylerine göre negatif puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Madde kullanma eğilim düzeyi ile algılanan akademik başarı düzeyi değişkenlerinin ortak etkisi pozitif ve negatif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Alan yazın incelendiğinde akademik başarının pozitif veya negatif duygularla ilişkisinden ziyade akademik başarının duygusal zekâ ile ilişkisini konu alan birçok

çalışma mevcuttur (Erdoğdu ve Kenarlı, 2008; Kavcar, 2011; Mammadov ve Keser, 2016). Duygusal zekâ çalışmaları sonucu duyguların öğrenmede kritik bir rolü olduğu belirtilmektedir (Akman, 2018).

Yapılan birçok araştırmada mutlu olan insanların yaşamın birçok alanında daha başarılı olduğunu ortaya koymuştur. Meta-analitik bir çalışmada pozitif duygulara sahip olan insanların iyi oluş hallerinin yükselmesi, istenilen özelliklere ulaşılması ve mutlulukla bağlantılı başarılarının çoğunun pozitif duygulara sahip olmakla ilişkili olduğu açıklanmıştır. Araştırmacılar mutluluk-başarı bağlantısının sadece başarının insanları mutlu ettiği için değil, bunun yanında pozitif duygunun başarıyı doğurduğunu savunmaktadırlar (Lyubomirsky, King, ve Diener, 2005). Mutlu olma ile akademik başarı arasındaki bu ilişkinin mevcut araştırma bulgusunu desteklediği ifade edilebilir.

Pekrun, Goetz, Titz ve Perry (2002) inceledikleri bir tarama araştırması sonucu pozitif duygular ve başarı arasında bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Başarının artması için de öğrenme hazzı, akademik gurur ve başarıma umudu gibi pozitif duyguların başarıyı olumlu yönde etkileyeceği belirtilmektedir. Çivitçi (2012) üniversite öğrencilerinde genel yaşam doyumu ve psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkileri incelediği çalışmada yaşam doyumu yüksek olanların başarıyı daha çok arzuladıklarını belirtmiştir. Yaşam doyumunun yükselmesinin pozitif duygulanıma bağlı olduğu düşünöldüğünde yaşam doyumu yüksek olan kişilerin başarıyı istemesi beklenen bir durum olduğu söylenebilir.

Yüceant, Ünlü ve Balanlı (2019) üniversite öğrencilerinin akademik başarı değişkeni açasından pozitif ve negatif duygu puan ortalamaları arasında anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Akademik olarak başarılı ve çok başarılı olan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalaması başarısız olarak değerlendiren öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca akademik olarak başarısız ve çok başarılı öğrencilerinin negatif duygu puan ortalaması ise başarılı olarak değerlendiren öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görölmüştür. Mevcut araştırmada algılanan akademik başarı düzeyi yüksekliği ile olumlu duygular arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki söz konusudur. Fakat negatif duyguya ilişkin anlamlı bir farklılık görölmemiştir. Yüceant, Ünlü ve Balanlı'nın (2019) araştırmasında akademik başarı düzeyi yüksekliği ile pozitif duygular arasında anlamlı bir ilişkinin olması mevcut araştırmayla benzerlik ortaya

koymaktayken akademik olarak başarısız ve çok başarılı öğrencilerinin negatif duygu puan ortalaması, başarılı olarak değerlendiren öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek oluşu yönünden de farklılık gösterdiği söylenebilir.



SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulgularına göre yüksek madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalaması düşük madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Ayrıca kadın üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalaması erkek üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksektir. Üniversite öğrencilerinin negatif duygu puanları üzerinde madde kullanma eğilimi ile cinsiyet değişkenlerinin ortak etkisi anlamlı değildir. Düşük madde kullanım eğilimine sahip kadınların pozitif duygu puan ortalamasının, düşük madde kullanım eğilimine sahip erkeklerin pozitif duygu puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca düşük madde kullanım eğilimine sahip kadınların pozitif duygu puan ortalamasının, yüksek madde kullanım eğilimine sahip erkeklerin pozitif duygu puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur.

Sigara kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puanları arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Madde kullanma eğilim düzeyi ile sigara kullanımı değişkenlerinin ortak etkisi pozitif duygu puanları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir. Diğer taraftan sigara kullanan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalaması sigara kullanmayanların puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Madde kullanma eğilim düzeyi ile sigara kullanımı değişkenlerinin ortak etkisi negatif duygu puanları üzerinde istatistiki olarak anlamlıdır. Ayrıca yüksek madde kullanım eğilimine sahip ve sigara kullanımı olan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının diğer gruplardaki üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Yaşanılan yere göre üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Diğer yandan düşük ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip köy-kasabalarda yaşayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının ilde yaşayanların puan ortalaması ve ilçede yaşayanların negatif duygu puan ortalamasından istatistiki olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir.

Aileleri 5501 TL ve üzeri aylık geliri olan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının 0-2500 TL arasındaki gelir düzeyindeki ailelere sahip üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer yandan ailelerinin aylık geliri 0-2500TL olan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının aylık geliri 2501-5500 TL arası gelir düzeyindeki ailelerinin çocuklarının puan ortalaması ve ailesinin geliri 5501 TL ve üzeri olan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından istatistiki olarak anlamlı düzeyde yüksektir. Madde kullanma eğilim düzeyi ile aile gelir düzeyi değişkenlerinin ortak etkisinin pozitif ve negatif duygu puan ortalamaları üzerinde istatistiki olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık olup olmamasına göre üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Madde kullanma eğilim düzeyi ile daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık değişkenlerinin ortak etkisi pozitif duygu puanları üzerinde istatistiki olarak anlamlı değildir. Daha önce psikiyatrik hastalık geçirmemiş olan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının daha önce psikiyatrik hastalık geçirmiş olan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından istatistiki olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Madde kullanma eğilim düzeyi ile daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık değişkenlerinin ortak etkisinin negatif duygu puanları üzerinde anlamlı olduğu görülmüştür. Buna göre düşük madde kullanım eğilimine sahip ve psikiyatrik hastalık geçmişi olan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının, düşük madde kullanım eğilimine sahip ve psikiyatrik hastalık geçmişi olmayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek olduğu; yüksek madde kullanım eğilimine sahip psikiyatrik hastalık geçmişi olan öğrencilerin puan ortalaması ve yüksek madde kullanım eğilimine sahip psikiyatrik hastalık geçmişi olmayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamalarından ise anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur.

Herhangi bir kronik hastalığı olmayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının herhangi bir kronik hastalığı olan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasından istatistiki olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Madde kullanma eğilim düzeyi ile kronik hastalığa sahip olma değişkenlerinin ortak etkisi pozitif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir. Kronik hastalık değişkeninin negatif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir

etkisi yoktur. Benzer şekilde madde kullanma eğilim düzeyi ile kronik hastalığa sahip olma değişkenlerinin ortak etkisinin negatif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olmayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Aynı zamanda yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olmayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşantısı olan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Madde kullanma eğilim düzeyi ile bir yıldan uzun süreli romantik ilişki yaşayıp yaşamama değişkenlerinin ortak etkisinin pozitif ve negatif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Algılanan anne-baba tutumlarına göre üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Diğer taraftan anne babasının otoriter tutumda olduğunu belirten üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının anne babasının tutumunu demokratik olarak belirtenlerin puan ortalaması ve anne babasının aşırı serbest tutumda olduğunu belirtenlerin negatif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Kendilerini dışa dönük olarak tanımlayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının kendilerini içe dönük olarak tanımlayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan kendilerini içe dönük olarak tanımlayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasının kendilerini dışa dönük olarak tanımlayan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Madde kullanma eğilim düzeyi ile kendilerini nasıl tanımladıkları değişkenlerinin ortak etkisi pozitif ve negatif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Algılanan akademik başarı düzeyi çok başarılı olan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının algılanan akademik başarı düzeyleri başarısız olanların puan ortalamasından ve biraz başarılı olan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Üniversite

öğrencilerinin algıladıkları akademik başarı düzeylerine göre negatif puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Madde kullanma eğilim düzeyi ile algılanan akademik başarı düzeyi değişkenlerinin ortak etkisi pozitif ve negatif duygu puan ortalamaları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Öneriler

Madde kullanma eğilimi ve araştırmada kullanılan farklı değişkenler ile pozitif ve negatif duygu arasındaki ilişkiyi esas alan bu araştırmanın sonucu olarak alan yazınına katkı sağlamak ve bu alandaki bilgileri güçlendirmek adına aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

Araştırmacılara yönelik öneriler

1. Bu araştırmada kullanılan pozitif ve negatif duygu ölçeği (PNDÖ)'nin uygulama yönergesinde belirtildiği üzere öğrencilere geçtiğimiz hafta kendinizi nasıl hissettiğinizi düşünüp uygun olan seçeneği işaretlemeleri istenerek yakın bir zamandaki duygu durumuna odaklanıldığı görülmektedir. Başka bir deyişle geçici bir süreliğine yaşanan olumlu veya olumsuz duygu durumunun ifadesini ortaya koyduğu söylenebilir. Daha geniş zaman diliminde yaşanan pozitif veya negatif duygu ifadelerini saptamaya yönelik ölçekler geliştirilebilir.

2. Pozitif ve negatif duygu kavramları, bu araştırma kapsamında madde kullanma eğilimi ve çeşitli sosyo-demografik değişkenler ile birlikte incelenmiştir. Madde bağımlılığı, çoklu madde kullanımı ve maddeyi kötüye kullanım ile pozitif ve negatif duyguları ifade etme arasındaki ilişki incelenebilir.

3. Bu araştırmada farklı madde kullanım eğilimlerine sahip üniversite öğrencilerinin pozitif ve negatif duyguları çeşitli sosyo-demografik değişkenlerle birlikte incelenmiştir. Alan yazın incelendiğinde bu güne kadar yapılmış çalışma sayısının yetersiz olduğu görülmüştür. Buna bağlı olarak araştırmacılar farklı bölgelerdeki üniversite öğrencileri ve lise öğrencilerine yönelik madde kullanma eğilimi ve pozitif ve negatif duygu ifadesine ilişkin araştırmalar gerçekleştirebilirler.

4. Bu araştırmada kullanılan değişkenlerden birisi de anne- baba tutumlarıdır. Anne- baba tutumuna göre üniversite öğrencilerinin pozitif ve negatif duyguları konusunda alan yazında yeterince konuya değinilmediği görülmüştür. Özellikle anne- baba tutumlarının üniversite öğrencilerinin duyguları üzerindeki etkisinin araştırılması alan yazınına katkı sağlayacağı söylenebilir.

5. Bu araştırmada yüksek madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalaması düşük madde kullanım eğilimine sahip üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Negatif duygu durumunun madde kullanma eğilimini arttırmadaki rolü ve etkisinin incelenmesinin yanında madde kullanma eğilimini arttıran değişkenleri tespit etmeye yönelik araştırmalar yapılabilir.

6. Madde kullanma eğiliminin tespiti madde bağımlısı olabilme ihtimali yüksek kişileri tespit etmede önemlidir. Madde kullanma eğilimini ölçmek için bu araştırmada kullanılan “Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği” dışında başka bir ölçeğe rastlanılmamıştır. Bu alanda yapılacak çalışmaların güçlendirilmesi için alternatif ölçme araçları geliştirilebilir.

Alanda çalışan uygulayıcılara yönelik öneriler. 1. Kadın üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalaması erkek üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Kadın üniversite öğrencileriyle çalışmalar yürüten ruh sağlığı profesyonelleri çalışmalarında bu farklılığı göz önünde bulundurabilirler.

2. Sigara kullanan üniversite öğrencilerinin negatif duygu puan ortalaması sigara kullanmayanların puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunan bu araştırmada üniversitelerin psikolojik danışma ve rehberlik birimlerinde çalışan psikolojik danışmanların madde kullanımını açısından riskli kabul edilebilecek öğrencilerle çalışırken bunu göz önünde bulundurabilir

3. Bu araştırmada kendilerini dışa dönük olarak tanımlayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasının kendilerini içe dönük olarak tanımlayan üniversite öğrencilerinin pozitif duygu puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Alanda çalışan uygulayıcılar psikolojik danışma ve görüşmelerinde duygu durumları hakkında daha sağlıklı analizler yapabilmeleri için dışa dönük – içe dönük kişilik özeliği gösterme durumlarını göz önünde bulundurabilir.

Eğitim organizasyonları ile ilgili karar vericilere yönelik öneriler. 1. Üniversite öğrencilerinin duygularını ifade edebilecekleri olumlu duyguları daha çok deneyimlemelerini sağlayacak çeşitli kültürel, sanatsal ve benzeri alanlarda faaliyetler (tiyatro, kültürel gezi, gençlik kampları, sinema günleri gibi) artırılabilir.

2. Toplumun tümünü etkileyebilmesinin yanında özellikle genç nüfus üzerindeki etkileri ve tedavisi için ayrılan bütçe düşünüldüğünde madde kullanımı ve bağımlılığında önleyici çalışmaların temelini oluşturabilecek mevcut stratejileri güçlendirebilecek üniversite öğrencilerine yönelik duyu temelli madde kullanımını önleme projeleri uygulanabilir.

3. Madde kullanma eğilimi yüksek olan öğrencilerin bağımlılık açısından risk taşıdığı söylenebilir. Bağımlılıklarla mücadelede önemli bir kuruluş olan Yeşilay Cemiyeti ve Milli Eğitim Bakanlığı'nca duyu odaklı madde kullanımını önlemeye yönelik eğitici eğitimi programları açılarak bu alanda çalışan uzmanların yeterlilikleri artırılabilir.

4. Belediyelere bağlı gençlik merkezlerinin sayısının artırılarak bu kurumlarda üniversite öğrencilerinin danışmanlık hizmeti alabileceği uzmanlar çalıştırılabilir. Bu merkezlerde aynı zamanda üniversite öğrencilerinin zararlı alışkanlıklardan uzak durmalarını sağlayacak çeşitli hobi ve sanatsal kurslar da açılabilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, G. (2012). *Üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin empatik eğilim, duyguları ifade etme ve öz - anlayış açısından incelenmesi / The investigation of university students aggression of levels in terms of self - understanding and expressing their emotions* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Akkapulu, F. (2006). *İstanbul Üniversitesi Öğrencilerinin Psikoaktif Madde Kullanma Alışkanlıklarını Etkileyen Bireysel ve Psiko-Sosyal Faktörler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akman, P. (2018). *İngilizce dersinin beyin temelli öğrenme kuramına göre işlenmesinin akademik başarı ve duygusal zekâ üzerindeki etkililiğinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Akpınar, N. B. ve Ceran, M. A. (2019). Kronik hastalıklar ve rehabilitasyon hemşireliği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(2), 140-152.
- Anders, H. ve Jesionowska, V. (2018). Associations between substance use and type of crime in prisoners with substance use problems—a focus on violence and fatal violence. *Substance abuse and rehabilitation*, 15(9), 1-9.
- Atak, H. ve Taştan, N. (2012). Romantik ilişkiler ve aşk. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 520-546.
- Atamtürk, H. (2011). *Ortaokullarda görev yapan öğretmen ve müdürlerin duygusal zeka ve performans yönetimi algılarına yönelik karşılaştırmalı analiz*(Yayımlanmamış doktora tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Atlantis, E. ve Baker, M. (2008). Obesity effects on depression: systematic review of epidemiological studies. *International journal of obesity*, 32(6), 881-891.
- Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi. (2020). *Avrupa Uyuşturucu Raporu 2020: Temel Sorunlar*. Lüksemburg: Avrupa Birliği Resmi Yayın Ofisi.
- Abadinsky, H. (2010). *Drug use and abuse: A comprehensive introduction*. Belmont: Nelson Education.
- Akgül, A. ve Aşıcıoğlu, F. (2010). Uyuşturucu maddelerde yeni trendler ve erken uyarı sistemi. Demir, O.Ö. ve Sever, M. (Ed.), örgütlü suçlar ve yeni trendler (s. 29-56) içinde. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Aksoy, K. (2006). *Lise öğrencilerinin bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumları ve bu tutumlara etki eden değişkenlerin incelenmesi (Malatya ili örneği)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

- Alpay, N., Karamustafaoğlu, N. ve Kükürt, R. (1995). Madde bağımlılarında suç. *Düşünen Adam*, 8(2), 16-17.
- Altıntaş, H., Temel, F., Benli, E., Çınar, G., Gelirer, Ö., Gün, F. A., Kernak, A. ve Kundakçı, N. (2004). Tıp fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin madde bağımlılığı ile ilgili bilgi, görüş ve tutumları. *Bağımlılık Dergisi*, 5(3), 107-114.
- Altuner, D., Engin, N., Gürer, C., Akyay, İ. ve Arif, A. (2009). Madde kullanımı ve suç ilişkisi: Kesitsel bir araştırma. *Tıp Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 87-94.
- Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci Baskı(DSM-5), Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı'ndan, çev. Koroğlu E, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2013.
- Arabacı, L. B., Dağlı, D. A. ve Taş, G. (2018). Madde kullanım bozukluklarında duygu düzenleme güçlüğü ve hemşirelerin rol ve sorumlulukları. *Bağımlılık Dergisi*, 19(1), 10-16.
- Arabacı, L. B., Taş, G. ve Dikeç, G. (2017). Çocuk ve Ergenlerde Madde Kullanımı, Suça Yönelme, Ruhsal Bozukluklar ve Hemşirelik Bakımı. *Bağımlılık Dergisi*, 18(4), 135-144.
- Arı, R. (2008). *Eğitim Psikolojisi* (4.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Atan, M., Türe, H. ve Koçak, D. (2016). Analitik Ağ Süreci Yöntemi ile Gençlerde Madde Bağımlılığı ve Erken Uyarı Sistemine İlişkin Bir Uygulama. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute/Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (24), 103-112.
- Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi. (2019). *Avrupa Uyuşturucu Raporu 2019: Eğilimler ve Gelişmeler*. Lüksemburg: Avrupa Toplulukları Resmi Yayınlar Bürosu.
- Ayan, A. (2017). Yalnızlık ve utangaçlık düzeyinin özyeterlik ve öfke kontrolü üzerine etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 87-108.
- Babaoğlu, A. N. (1997). *Uyuşturucu ve tarihi: Bağımlılık yapan maddeler* (1.Baskı). Ankara: Kaynak Yayınları.
- Bahar, A. (2018). Uyuşturucu madde kullanımının nedenleri ve bağımlılık oluşum sürecinde iletişimsel yaklaşımların rolü ve önemi: Polis kayıtları üzerinden olgusal bir inceleme. *Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 55, 1-36.
- Bahraminezhad, A., Sodabeh, Z., ve Masomeh , A. (2017). The relationship between emotional intelligence and addiction tendency in students of Lorestan University of Medical Sciences. *Journal of Lorestan University of Medical Sciences*, 19(4), 113-120.

- Başkan Sarıkaya, C., Koç, H., Hızlı Sayar, G. ve Ünübol, H. (2020). Sigara içen ve içmeyen bireylerde duygu durumunun duygusal şemalarla olan ilişkisi. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(4), 391-406.
- Başkurt, İ. (2003). Gençlik, Madde Bağımlılığı ve Korunma Yolları (Psiko-Sosyal Bir Yaklaşım). *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (8), 73-114.
- Berridge, V. ve Mars, S. (2004). History of addictions. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 58(9), 747-750.
- Bilge, U. (2008). *Bazı kronik hastalıklarda ruhsal bozuklukların sıklığı ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi*(Yayımlanmamış tıpta uzmanlık tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Eskişehir.
- Bindal, G., Asoğlu, E. ve Bakır, E. (2014). Madde ile ilişkili bozukluklar ve bağımlılık bozuklukları. Demir, O. Ö. ve Sever, M. (Ed.), *Örgütlü suçlar ve yeni trendler* (s.29-56) içinde. Ankara: Polis Akademisi Yayınları
- Boekaerts M. ve Röder, I. (1999). Stress, coping, and adjustment in children with a chronic disease: a review of the literature. *Disabil Rehabil*, 21, 311-337.
- Bonzai zehri nerelerden geliyor?. (2020, 28 Aralık). Erişim adresi: <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/bonzai-zehiri-nerelerden-geliyor-156744.html>
- Booth, M. (2015). *Cannabis: a history*. Newyork: Macmillan.
- Boratav, H. B., Sunar, D. ve Ataca, B. (2011). Duyguları sergileme kuralları ve bağlamsal belirleyicileri: Türkiye’de üniversite öğrencileri ile yapılan bir araştırma. *Turkish Journal of Psychology*, 26(68), 90-101.
- Bozkan, K. (2020). *Üniversite öğrencilerinin madde kullanma eğilimlerinde öznel sıkıntıları açma ve duygusal öz farkındalık etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (1.Baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Bülbül, K. (2016). *Aile yapısı, bağlanma stili ve umutsuzluğun lise öğrencilerinin madde kullanma eğilimleri ile ilişkisi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç- Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş.ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2006). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cannon, W. B. (1927). The James-Lange theory of emotions: a critical examination and an alternative theory. *The American journal of psychology*, 39(1/4), 106-124.

- Ceyhun, B., Oğuztürk, Ö. ve Ceyhun, A. G. (2001). Madde kullanma eğilimi ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği. *Klinik Psikiyatri*, 4, 87-93.
- Ceylan, Ş. (2009). *Vineland sosyal- duygusal erken çocukluk ölçeğinin geçerlik-güvenirlilik çalışması ve okul öncesi eğitim kurumuna devam eden beş yaş çocuklarının sosyal-duygusal davranışlarına yaratıcı drama eğitiminin etkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cihangir-Çankaya, Z. (2005). Öz belirleme modeli: Özerklik desteği, ihtiyaç doyumu ve iyi olma (Yayınlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Clancy, S. M. ve Dollinger, S. J. (1993). Photographic depictions of the self: Gender and age differences in social connectedness. *Sex Roles*, 29: 477-495.
- Conklin, C. A. ve Perkins, K. A. (2005). Subjective and reinforcing effects of smoking during negative mood induction. *Journal of Abnormal Psychology*, 114, 153-164.
- Coskun, H. (2019). *Madde ve alkol kullanım bozukluğu olan yatan hastalarda duygu odaklı grup terapisinin duyguları ifade etme ve düzenleme becerisi ile aşırma düzeyi üzerindeki etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Cüceloğlu, D. (2011). *İnsan ve Davranışı* (21.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, A. (2008). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi* (1.Baskı). İstanbul: Kök yayıncılık.
- Çavmak, Ş., ve Söyler, S. (2020). *Temel sağlık hizmetleri bağlamında sağlık eğitimi ve bağımlılıkla mücadele*. Mersin:İKSAD Publishing House.
- Çetinöz, E. (2019). *Türkiye'de & Dünyada uyuşturucu ile mücadele*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Çivitçi, A. (2012). Üniversite öğrencilerinde genel yaşam doyumu ve psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 321-336.
- Çolak, H. (2020). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinde madde kullanma eğilimine neden olabilecek bazı psikolojik parametrelerin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Çolak, H. ve Ünal, H. (2020). Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinde Yaşam Doyumu Ve Umutsuzluğun Madde Kullanma Eğilimine Etkisinin Araştırılması. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (7), 344-357.
- Davison, G. C. ve Neale, J. M. (2004). *Anormal Psikoloji (Abnormal psychology)*. (İ. Dağ, Çev.) Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

- Demir, T. (2008). Sigara Bağımlılığı. *İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri*, 231-238.
- Demirci, M., ve Eker, E. (2017). Üniversite öğrencilerinin madde bağımlılığı sıklığı ve madde kullanım özellikleri. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 12(48), 63-84.
- Deaux, K. (1985). Sex Differences. in M. R. Rosenzweig and L. W. Porter (eds.), *Annual Review of Psychology*, 26, 48–82.
- Doğan , Y. B. (2001). Madde kullanımını ve bağımlılığı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 4(4).
- Doğan, Y. ve Özdevecioğlu, M. (2009). Pozitif ve negatif duygusallığın çalışanların performansları üzerindeki etkisi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(18), 165-190.
- Doran, N., Cook, J. W., McChargue, D., Myers, M. G. ve Spring, B. (2008). Cue-elicited negative affect in impulsive smokers. *Psychology of Addictive Behaviors*, 22, 249-256
- Dundee, J. W. ve McIlroy, P. (1982). The history of the barbiturates. *Anaesthesia*, 37(7), 726-734.
- Duy, B. ve Yıldız, M. A. (2014). Ergenler için Duygu Düzenleme Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(41), 23-35.
- Duygu ne demek?.(2020, 27 Aralık). Erişim adresi: <https://www.sabah.com.tr/tdk-anlami/duygu-ne-demek-duygu-tdk-sozluk-anlami>
- Eğilim nedir?.(2021, 22 Mart). Erişim adresi: <https://kelimeler.gen.tr/egilim-nedir-ne-demek-104402>
- Emniyet Genel Müdürlüğü, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. (2000). *Kaçakçılık ve organize suçlarla mücadele 2000 Yıllık Raporu* , Ankara: EGM-KOMDB Yayınları
- Erdoğan, M. Y. ve Kenarlı, Ö. (2008). Duygusal zekâ ile akademik başarı arasındaki ilişki. *Milli Eğitim*, 37(178), 297-310.
- Ergenç, G. ve Yıldırım, E. (2007). *Madde kullanımını önleme kılavuzu*. İstanbul: İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü.
- Erginsoy Osmanoğlu, D. (2017). Üniversite öğrencilerinin içme nedenleri ve madde bağımlılığından korunma öz-yeterlik davranışlarının belirlenmesi ve içme nedenlerine dair görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (35), 198-222.
- Erözkan, A. (2005). Üniversite öğrencilerinin kişilerarası duyarlılık ve depresyon düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 129-155.

- Ersanlı, K.(2010). Davranışlarımız. Samsun: Eser Ofset Matbaacılık
- Erus, S. M., Zeren, Ş. G., Amanvermez, Y. ve Buyruk- Genç, A. (2020). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumları, pozitif ve negatif duyguları: İstanbul’da bir devlet üniversitesinde profil çalışması. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 10(2), 563-595.
- Eryılmaz, A. ve Ercan, L. (2016). Öznel iyi oluşun cinsiyet, yaş grupları ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 4(36), 139-149.
- Evren, C. ve Ögel, K. (2003). Alkol/madde bağımlılarında dissosiyatif belirtiler ve çocukluk çağı travması, depresyon, anksiyete ve alkol/madde kullanımı ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4, 30-37.
- Fazel, S., Bains, P. ve Doll, H. (2006). Substance abuse and dependence in prisoners: a systematic review. *Addiction*, 101(2), 181-191.
- Fredrickson, B. L. (2004). The broaden-and-build theory of positive emotions. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences*, 359(1449), 1367-1377.
- Fredrickson, B. L., Mancuso, R. A., Branigan, C. ve Tugade, M. M. (2000). The Undoing effect of positive emotions, *Motivation and Emotion*, 24(4), 237-258).
- Froushani, M. A. ve Akrami, N. (2017). The relationship between cognitive emotion regulation and tendency to addiction in adolescents. *International Journal of Educational and Psychological Researches*, 3(4), 245-249.
- Fujita, F., Diener, E. ve Sandvik, E. (1991). Gender differences in negative affect and well-being: the case for emotional intensity. *Journal of personality and social psychology*, 61(3), 427.
- Garipağaoğlu, M. ve Kuyrukçu, N. (2009). Çocuk sağlığı ve kafein. *Çocuk Dergisi*, 9(3), 110-115.
- Gates, M., ve Tschudi, G. (1956). The synthesis of morphine. *Journal of the American Chemical Society*, 78(7), 1380-1393.
- Gazeloğlu, C. (2000). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin psiko-sosyal gelişimine ana baba tutumunun etkisinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gençöz, T. (2000). Pozitif ve negatif duygu ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(46), 19-26.
- Gençtanırım-Kuru, D. (2010). *Ergenlerde riskli davranışların yordanması* (Yayımlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gerrig, R. J. ve Zimbardo, P. G. (2012). *Psikoloji ve yaşam: Psikolojiye giriş*. (G. Sart, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Gezgin, D. (2010). *Bitki mitosları* (2.Baskı). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Goleman, D. (2016). *Duygusal Zeka: Neden IQ'dan daha önemlidir* (31.Baskı). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gonzalez, A., Zvolensky, M. J., Vujanovic, A. A., Leyro, T. M. ve Marshall, E. C. (2008). An evaluation of anxiety sensitivity, emotional dysregulation, and negative affectivity among daily cigarette smokers: Relation to smoking motives and barriers to quitting. *Journal of psychiatric research*, 43(2), 138-147.
- Göker, Z., Üneri, Ö., Dinç, G., Güney, E. ve Hekim Bozkurt, Ö., (2015). Çocuk ve ergenlerde madde kullanım bozukluğuna yeni bir bakış dsm 5' in getirdikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 22(2), 131-139.
- Gökler, R. ve Koçak, R. (2008). Uyuşturucu ve madde bağımlılığı. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 89-104.
- Greenberg, L. S. (2012). *Duygu odaklı terapi* (1.Baskı). (S. Kızıлтаş, Çev.) Kocaeli: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Araştırma Sağlık Org. ve Danışmanlık.
- Grinspoon, L. ve Bakalar, J. B. (Dü). (1983). *Psychedelic reflections*. New York: Human Sciences Press.
- Guliyev, C. (2012). Opiyat bağımlılığı tedavisinin erken dönemdeki başarısını öngören faktörlerin belirlenmesi (Tıpta uzmanlık tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/49401.pdf>
- Güler Akın, Ş. (2013). *Yasa dışı madde kullanımı nedeniyle denetimli serbestlik tedbirine tabi tutulan erkek ergen ve yetişkin bireylerin motivasyon durumlarının değerlendirilmesi* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Madde Bağımlılığı Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Güner, B. (2019). Üniversite öğrencilerinde uyuşturucu madde kullanım alışkanlıkları ve yaygınlığı: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 81-95.
- Gürol, D. T. (2008, Mart). *Madde bağımlılığı açısından riskli adolesanlar*. Adolesan sağlığı II , İstanbul.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E. veTatham, R. L. (2013). *Multivariate Data Analysis*: Pearson Education Limited.
- Hall, J.H. ve Fincham, F.D. (2005). Self-forgiveness: The stepchild of forgiveness research. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24(5), 621-637
- Heroin drug britannica.(2020, 12 Aralık). Erişim adresi: <https://www.britannica.com/science/heroin>
- Hopwood, C., Schade, N., Matusiewicz, A., Daughters, S. ve Lejuez, C. B. (2015). Emotion regulation promotes persistence in a residential substance abuse treatment. *Substance use & misuse*, 50(2), 251-256.

- İçişleri Bakanlığı, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. (2002). *Kaçakçılık ve organize suç terimleri*. Ankara: EGM-KOMDB Yayınları.
- Işık, M. (2013). *Madde kullanımı ve stratejik iletişim*. Ankara: SAGE Yayıncılık.
- Izard, C. E. (2007). Basic emotions, natural kinds, emotion schemas, and a new paradigm. *Perspectives on psychological science*, 2(3), 260-280.
- Jones, A. W., Kugelberg, F. C., Holmgren, A. ve Ahlner, J. (2008). Occurrence of ethanol and other drugs in blood and urine specimens from female victims of alleged sexual assault. *Forensic science international*, 181(1-3), 40-46.
- İç işleri Bakanlığı, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. (2006). *Bağımlılık yapıcı maddeler ve bağımlılık ile mücadele 2006 yılı ulusal raporu*. Ankara: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı.
- Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü. (2020). *Acil servislerde madde kullanım bozukluklarına yaklaşım rehberi*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı.
- Kan, N. (2019). İlköğretim eğitimini kronik hastalıklarından dolayı hastanelerde almak zorunda kalan çocukların duygu durumlarının resme yansması. *Unpublished master's thesis*. Gazi University, Institute of Educational Sciences, Ankara.
- Kandel, E. R., Schwartz, J. H. ve Jessell, T. M. (2000). *Principles of neural science* (fourth Edition). New York: McGraw-Hill.
- Karaca, K. (2020). Orta yetişkinlik dönemi gelişim süreçleri ve uyum sorunları. Seçer, i (Ed.), *Yaşam boyu gelişim ve uyum sorunları psikopatolojiyi anlamak* (s. 363-391) içinde. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karakelle, Ş. S. (2019). *Psikolojiye Giriş II*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim fakültesi yayınları.
- Kardaş, F. (2017). *Üniversite öğrencilerinde bir model sınaması: Pozitif duyguların ve kişisel kaynakların etkileşimi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kars, S., Bektaş, Ö. ve Akyürek, G. (2019). Ergenlerde anne-baba tutumu, duygu düzenleme ve iyilik hali arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 7(2), 97-104.
- Kasatura, İ. (2002). Ana Baba davranışlarının duygusal gelişimdeki rolü, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, 21-37.
- Kavcar, B. (2011). *Duygusal zekâ ile akademik başarı ve bazı demografik değişkenlerin ilişkileri: Bir devlet üniversitesi örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Kaya, E. (2014). Madde kullanım bozuklukları. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 30(2), 79-83.
- Kaya, M. (1998). Uyuşturucu madde suçlarında muhbirin dinlenmesi davaya müdahale ve suçta kullanılan eşyanın müsaderesi. *Yargıtay Dergisi*, 24(4), 586-604.
- Keleş, F. (2011). Kafein. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 16(1-4), 121-128.
- Kervancı, F. (2008). *Büro çalışanlarının duygu yönetimi yeterlilik düzeylerinin geliştirilmesinde duygu yönetimi eğitimi programının etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Keser, N., Kapçı, E. G. ve Odabaş, E. (2012). Farklı kronik hastalığı olan ve olmayan çocukların benlik algısı, duygusal-davranışsal sorunlar ve ana-baba tutumları açısından karşılaştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 19(2), 57-68.
- Kılıç Ceyhan, E. (2018). *Anne baba ergen ilişkileri ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin okul sosyal hizmeti açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, M. ve Uzunçakmak, T. (2020). Üniversite öğrencilerinde madde kullanım eğilim düzeyi ve risk faktörleri. *Bozok Tıp Dergisi*, 10(3), 1-8.
- Köknel, Özcan (1998). *Bağımlılık:Alkol ve madde bağımlılığı*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Köroğlu, E. ve Bayraktar, S. (2010). *Kişilik bozuklukları* (2.Baskı). Ankara: HYB Basım Yayın.
- Kuzucu, Y. (2006). *Duyguları fark etmeye ve ifade etmeye yönelik bir psiko-eğitim programının, üniversite öğrencilerinin duygusal farkındalık düzeylerine, duyguları ifade etme eğilimlerine, psikolojik ve öznel iyi oluşlarına etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Lassi, Z. S., Das, J. K., Salam, R. A. ve Bhutta, Z. A. (2016). Adolescent health and well-being: Background and methodology for review of potential interventions. *Journal of adolescent health*, 59(4), 4-10.
- Lerner, J. S., Li, Y., Valdesolo, P. ve Kassam, K. S. (2015). Emotion and Decision Making. *Annual review of psychology*, 66, 799-823.
- Lyubomirsky, S., King, L. ve Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success?. *Psychological bulletin*, 131(6), 803-855.
- Makas, S. (2019). *Yaşam doyumunun duyguları ifade etme, kendini toparlama gücü ve algılanan sosyal destek açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

- Mammadov, E. ve Keser, E. (2016). Duygusal zeka ile akademik başarı ilişkisi: turizm lisans öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 13(3), 85-101.
- Mayda, A. s., Gerçek, Ç. G., Gümüş, G., Demir, S., Deniz, M., Sürücü, Z. P., Konuk, M., Türkmaya, M. ve Taner, H. (2010). Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi öğrencilerinde sigara, alkol ve madde kullanımı sıklığı ve kullanmaya başlama nedenleri. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi*, 12(3), 7-14.
- Mendolia, M. ve Kleck, R. E. (1993). Effects of talking about a stressful event on arousal: Does what we talk about make a difference?. *Journal of personality and social psychology*, 64(2), 283-292.
- Menekşe, Ö. (2011). *Madde bağımlılığı* (3. Baskı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Merrill, S., Ayer, A. D., Hwang, P. ve Kuczynski,, A. L. (1995). Morphine therapy. *Patent and Trademark Office*.
- McWhirter, J. ve Acar, V.N. (1991). *Çocukla iletişim: Öğretme, destekleme ve çocuk yetiştirme sanatı*. Ankara: MEB yayınları
- Mc Laughlin, J., Miller, P. ve Warwick, H. (1996). Deliberate self-harm in adolescents: Hopelessness depression, problem sand problem-solving. *Journal of Adolescence*, 19(6), 523-532.
- Mccrae, R.R. ve John, O.P. (1992). An introduction to five factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60, 175-215.
- Morgan, H. W. (1982). *Drugs in America: A social history*. New york: Syracuse University Press.
- Morin, J. F. G., Afzali, M. H., Bourque, J., Stewart, S. H., Séguin, J. R., O’Leary-Barrett, M. ve Conrod, P. J. (2019). A population-based analysis of the relationship between substance use and adolescent cognitive development. *American Journal of Psychiatry*, 176(2), 98-106.
- Mutlu, E. (2018). Madde bağımlılığı ve insan evrim. *Bağımlılık Dergisi*, 19(1), 17-22.
- Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı . (2019). *Türkiye Uyuşturucu Raporu Eğilimler ve Gelişmeler 2019*. Ankara : Emniyet Genel Müdürlüğü.
- Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. (2018). *2018 Türkiye genel nüfusta tütün,alkol ve madde kullanımına yönelik tutum ve davranış araştırması raporu*. Ankara: Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı.
- Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. (2020). *Adım adım kenevir ve türevleri Dünya ve Türkiye'ye genel bakış* (1.Baskı). Ankara: NDB Yayınları: 21.

- Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. (2020). *Türkiye Uyuşturucu Raporu: Eğilimler ve Gelişmeler*. Ankara: NDB Yayınları.
- Nur Şahin, G. (2011). *Üniversite öğrencilerinin kendini açma, öznel iyi oluş ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin karşılaştırılması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Nutt, D., Malizia, A. (2006). Anxiety and OCD-The chicken or the egg? *Journal of Psychopharmacology*, 20, 729-731.
- Oksenberg, R. A. (1978). Explaining emotions. *The journal of philosophy*, 75(3), 139-161.
- Okyavuz, U., Çevik, A. ve Gürcan, F. (1989). Psikosomatik serviste yatarak tedavi gören hastaların bazı MMPI bulgularının aleksitimik özellikler açısından incelenmesi. XXV. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi. Ankara
- Ögel, K. (2002). *Bağımlılığı önleme anne baba öğretmenler için kılavuz*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık
- Ögel, K. (2001). *İnsan yaşam ve bağımlılık. tartışmalar ve gerçekler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ögel, K. (2010). *Sigara, alkol ve madde kullanım bozuklukları: Tanı, tedavi ve önleme*. İstanbul: Yeniden Yayınları.
- Ögel, K. (2020). *Bağımlılık ve tedavisi temel kitabı* (3.Baskı). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık
- Ögel, K., Barşah, Y. ve Dönmez, E. (2005). *Esrar ve etkileri*. İstanbul: Yeniden Yayınları.
- Ögel, K., Tamar, D., Evren, C. ve Çakmak, D. (2000). İstanbul'da lise gençleri arasında sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. *Klinik psikiyatri*, 3(4), 242-245.
- Özdemir, N. ve Tekin, M.S. (2019). Madde kullanım bozukluğu olan bireyleri güçlendirmede farkındalık ve duygu düzenleme stratejilerinin önemi: Hemşire gözünden bir derleme, *jons international journal on mathematical engineering and natural sciences*, 8(1), 114-124.
- Özgen, F. ve Aydın, H. (1999). Travma sonrası stres bozukluğu. *Klinik Psikiyatri*, 1, 34-41.
- Öztürk, A. B. (2016). Türkiye'de büyüyen tehlike: Esrar. *Konuralp Medical Journal/Konuralp Tıp Dergisi*, 8(3), 208-2013.
- Öztürk, A. ve Çetinkaya, R. S. (2015). Eğitim fakültesi öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile tinsellik, iyimserlik, kaygı ve olumsuz duygu düzeyleri arasındaki ilişki. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 42(42), 335-356.

- Öztürk, İ. (1990). *Anne baba tutumlarının üniversite öğrencilerinin bağımsızlık, duyguları anlama, yakınlık, başatlık, kendini suçlama ve saldırganlık düzeylerine etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, M. O. ve Uluşahin, A. (2011). *Ruh sağlığı ve bozuklukları II* (11. Baskı.). Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri.
- Parrott, A.C. ve Garnham, N. J. (1998). Comparative mood states and cognitive skills of cigarette smokers, deprived smokers, and nonsmokers. *Human Psychopharmacology*, 13, 367-376.
- Pektaş, Ö. (1991), Eroin bağımlılarında aleksitimi, 27. Ulusal Psikiyatrik Bilimler Kongresi, Antalya.
- Pekrun, R., Goetz, T., Titz, W. ve Perry, R. P. (2002). *Positive emotions in education*. Oxford : Oxford University Press.
- Perkins, K. A., Karelitz, J. L., Conklin, C. A., Sayette, M. A. ve Giedgowd, G. E. (2010). Acute negative affect relief from smoking depends on the affect situation and measure but not on nicotine. *Biological psychiatry*, 67(8), 707-714.
- Plutchik, R. (1991). *The emotions*. University Press of America
- Polanco-Roman, L., Moore, A., Tsypes, A., Jacobson, C. ve Miranda, R. (2018). Emotion reactivity, comfort expressing emotions, and future suicidal ideation in emerging adults. *Journal of clinical psychology*, 74(1), 123-135.
- Rosenthal, R. J. ve Suzanne, F. B. (2019). The etymology and early history of addiction. *Addiction Research & Theory*, 27(5), 437-449.
- Rusting, C. L. (1998). Personality, mood, and cognitive processing of emotional information: Three conceptual frameworks. *Psychological Bulletin*, 124, 165-196.
- Sağlam, L. (2017). Nikotin bağımlılığının klinik değerlendirilmesi. *Güncel Göğüs Hastalıkları Serisi*, 4(1), 78-89.
- Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2012). *Madde bağımlılığı tanı ve tedavi kılavuzu el kitabı*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Schleicher, H. E., Harris, K. J., Catley, D. ve Nazir, N. (2009). The role of depression and negative affect regulation expectancies in tobacco smoking among college students. *Journal of American College Health*, 57(5), 507-512.
- Seker, S. E. (2016). Duygu analizi (sentimental analysis). *YBS Ansiklopedi*, 3(3), 21-36.

- Seva, Ö., Aktaş, H. ve Ekinci, Ö. (2019). Mersin Üniversitesindeki ergenlerde madde kullanımı ve ilişkili faktörlerin değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(3), 515-524.
- Sevil, H. T. (1998). *Uyuşturucu bağımlılığı, tanımlar, sorunlar, çözümler*. Ankara: Sabev Yayınları.
- Sevinç, H. (2019). *Üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı ile duyguları ifade etme ve düşünme ihtiyacı arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Shridhar, S., Sharma, G. ve Barkataki, B. (2016). Substance use and criminality among juveniles-under-enquiry in New Delhi. *Indian journal of psychiatry*, 58(2), 178-182.
- Sille, A. (2016). *Annenin duygusal sosyalizasyonu ile 48-72 aylık çocukların duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Smedslund, G., Berg, R. C., Hammerström, K. T., Steiro, A., Leiknes, K. A., Dahl, H. M. ve Karlsen, K. (2011). Motivational interviewing for substance abuse. *Campbell Systematic Reviews*, 7(1), 1-126.
- Sudak, M. K. ve Zehir, C. (2013). Kişilik tipleri, duygusal zeka, iş tatmini ilişkisi üzerine yapılan bir araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(22), 141-165.
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E. ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.
- Şimşek, Ü., ve Erarşlan, F. (2019). 2014-2018 yılları arasında tokat’ta uyuşturucu madde kullanımı ve uyuşturucu madde bağlantılı suçlar. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 103-120.
- Şipit, G. (2019). *Yetişkin bireylerde bağlanma stillerinin duyguları ifade etme şekilleri ve empatik eğilim yeteneklerine etkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tamir, M., Robinson, M. D. ve Clore, G. L. (2002). The epistemic benefits of trait-consistent mood states: An analysis of extraversion and mood. *Journal of personality and social psychology*, 83(3), 663.
- Tan, H. H., Foo, M. D., Chong, C. L. ve Ng, R. (2003). Situational and dispositional predictors of displays of positive emotions. *Journal of Organizational Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior*, 24(8), 961-978.
- Tanal, M. (2015). *Disiplinler arası ve ceza hukuku boyutlarıyla uyuşturucu madde bağımlılığı ve ticaretiyle mücadele*. Sınar, H.(Ed.). İstanbul: Lale Yayıncılık.
- Taşcı Eser, D. , Liman, T. ve Bilge, A. (2013). Kronik hastalığı olan ergenlerin öfke ifade biçimleri. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 3(3), 116-120.

- Telef, B. B. (2014). Ergenlerde olumlu ve olumsuz duygular ile riskli davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(2), 591-604.
- Toker, T. (2008). *Madde kullananlarda çocukluk çağı örselenme yaşantılarının, madde kullanma eğilimi, benlik saygısı ve başa çıkma tutumları ile ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Topal, M. (2011). *Üniversite öğrencilerinin stres ile başa çıkma stilleri ile pozitif ve negatif duygu arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Toprak, S., Doğru, A. ve Gümüş, B. (2010). Türkiye’de uyuşturucu madde suçları ve sosyodemografik özellikleri. *Cumhuriyet Medical Journal*, 32(1), 19-25.
- Tosun, M. (2008, Mart). *Madde bağımlılığına genel bakış*. Türkiyede sık karşılaşılan psikiyatrik hastalıklar, İstanbul.
- Townsend, M. C. (2011). *Essentials of psychiatric mental health nursing: Concepts of care in evidence-based practice* (Fifth Edition). Philadelphia: FA Davis.
- Tromp, E., ve Pechenizkiy, M. (2014). Rule-based emotion detection on social media: putting tweets on plutchik's wheel. *arXiv preprint arXiv:1412.4682*, 1-6.
- Troisi, A., Delle Chiaie, R., Russo, F., Russo, M. A., Mosco, C. ve Pasini, A. (1996). Nonverbal behavior and alexithymic traits in normal subjects: Individual differences in encoding emotions. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 184(9), 561-566.
- Tschann, J. M., Adler, N. E., Irwin, C. E., Millstein, S. G., Turner, R. A. ve Kegeles, S. M. (1994). Initiation of substance use in early adolescence: the roles of pubertal timing and emotional distress. *Health Psychology*, 13(4), 326-333.
- Turhan, E., İnandı, T., Özer, C. ve Akoğlu, S. (2011). Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 9(1), 33-44.
- Tuzgöl Dost, M. (2006). Subjective well-being among university students. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 188-97.
- Türkçapar, M. H. (2018). *Bilişsel davranışçı terapi: temel ilkeler ve uygulama* (11.Baskı). İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Ulutaş, İ. ve Ömeroğlu, E. (2007). *Anne Baba Çocuk İletişiminde Duygusal Zekânın Rolü* . 4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi
- Uzbay, İ. T. (2009). Madde bağımlılığının tarihçesi, tanımı, genel bilgiler ve bağımlılık yapan maddeler. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 21, 5-15.
- Uzbay, İ. T. (2015). *Madde bağımlılığı: Tüm boyutlarıyla bağımlılık ve bağımlılık yapan maddeler*. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.

- Uzun Özer, B. ve Tezer, E. (2008). Umut ve olumlu-olumsuz duygular arasındaki ilişkiler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23), 81-86.
- Ünlü, A. ve Evcin, U. (2010). İstanbul'da liseli gençler arasındaki madde kullanım yaygınlığı ve demografik faktörlerin etkileri. *Literatür Sempozyum*, 1, 2-11.
- Varol, M. (2011). *Alkol Raporu*. İstanbul: Türkiye Yeşilay Cemiyeti.
- Vatan, S. (2014) *Duyguların, duygu düzenlemenin, obsesif inançların, düşünce kontrolünün ve bağlanmanın, obsesif kompulsif bozukluktaki farklı belirtilerdeki rollerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Vatan, S. (2017). Duygular ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkiler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(1), 45-62.
- Vatandaş, C., Can, B., Mahitapoğlu, H., Yaman, V. ve Kırbasoğlu, Z. (2015). *Türkiye'de gençlik ve uyuşturucu madde sorunu*. İstanbul: Sekam Yayınları.
- Villodas, F., Villodas, M. T. ve Roesch, S. (2011). Examining the factor structure of the positive and negative affect schedule (PANAS) in a multiethnic sample of adolescents. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 44(4), 193-203.
- Vinci, C. , Copeland, A. L. ve Carrigan, M. H. (2012). Exposure to negative affect cues and urge to smoke. *Experimental and Clinical Psychopharmacology*, 20(1), 47-55.
- Vogel, D. L., Wade, N. G. ve Hackler, A. H. (2008). Emotional expression and the decision to seek therapy: The mediating roles of the anticipated benefits and risks. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 27(3), 254-279.
- Vural, B. (2004). *Her öğretmen rehberdir*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Walton, K. E. ve Roberts, B. W. (2004). On the relationship between substance use and personality traits: Abstainers are not maladjusted. *Journal of Research in Personality*, 38(6), 515-535.
- Watson, D. ve Clark, L.A. (1997). Extraversion and its Positive Emotional Core. Hogan, R. ve Briggs, S.(Ed.), *Handbook of Personality Psychology* (s. 767-793) içinde. San Diego, CA: Academic Pres.
- Watson, D., Clark, L. A., ve Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: the PANAS scales. *Journal of personality and social psychology*, 54(6), 1063-1070.
- Wilkinson, A. L., Halpern, C. T. ve Herring, A. H. (2016). Directions of the relationship between substance use and depressive symptoms from adolescence to young adulthood. *Addictive behaviors*, 60, 64-70.
- Willner P. ve Jones C. (1996). Effects of mood manipulation on subjective and behavioural measures of cigarette craving. *Behavioural Pharmacology*, 6,1-9.

- Yalçın, S. B. ve Hamarta, E. (2013). Üniversite öğrencilerinin duygularını ifade edebil-melerinin aleksitimi ve psikolojik ihtiyaçlarına göre incelenmesi. *Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 36-82.
- Yaman, Ö. M. (2014). Uyuşturucu madde bağımlısı gençlerin aile içi ilişkilere yönelik görüşleri: Esenler-Bağcılar örneği. *The Turkish Journal on Addictions*, 1(1), 99-132.
- Yavuzer, H. (2000). Ana-baba ve çocuk (13. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yenigün, M. (2006). Alkol tüketimi ve tıp. *Med Bull Haseki*, 44(3), 1-16.
- Yeşil, H. (2018). *Bağlanma, somatizasyon ve duyguları ifade etme arasındaki ilişkilerin incelenmesi: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız Akyol, E. ve Işık, Ş. (2016). Romantik ilişkilerde umut: Bağlanma stilleri ve olumlu-olumsuz duygu. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(2), 139-156.
- Yıldız, N.Y. (2019). *Üniversite öğrencilerinde duyguları ifade etme, mizah tarzları, iyimserlik ve bağlanma stilleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, G., İbiş, S. ve Aktuğ, Z. B. (2020). Üniversite öğrencilerinin sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanma durumları. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 73-80.
- Yılmaz, Y. (2016). Sömürgecilik bağlamında İngilizleri'in Çin'i inşa etme süreci:I. Afyon Savaşı. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(13), 322-329.
- Yörükoğlu, A. (1994). Çocuk Ruh Sağlığı.(19.Baskı). İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım
- Yüceant, M., Ünlü, H. ve Balanlı, O. F. (2019). Üniversitelerin spor yöneticiliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin pozitif ve negatif duygularının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 69-80.
- Zhao, J. (2006, May). *The effects of induced positive and negative emotions on risky decision making. In Talk presented at the 28th Annual Psychological Society of Ireland Student Congress, Maynooth, Ireland.*

EKLER

EK-A

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu anket çalışması “**Üniversite Öğrencilerinde Madde Kullanma Eğilimi ile Duyguları İfade Etme Arasındaki İlişkiyi İncelemek**” amacıyla hazırlanmıştır. Anketi yanıtlamak yaklaşık 5 dakika sürmektedir. Bu çalışmaya örneklem olarak belirlenen Mersin Üniversitesi, Çağ Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Munzur Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi ve Siirt Üniversitesi’nde okuyan öğrenciler katılabilir. Araştırmaya katılımınız gönüllülük esasına dayalıdır. Anket formunda herhangi bir kimlik ve iletişim bilgisi istenmemektedir. Bu form aracılığı ile elde edilecek bilgiler anonim olarak kaydedilecek ve sadece klinik araştırma için kullanılacaktır. Bu çalışmaya katılan her bir katılımcının cevapları değerlidir. Sorulara belirtilen yönergeler doğrultusunda sizin için en uygun yanıtı vermeniz önem taşımaktadır. Bu araştırma için gerekli etik kurul izinleri alınmıştır. Bu bilimsel çalışmaya katkı sağladığınız için çok teşekkür ederiz.

Araştırmacı

Veli YILMAZ

1-Cinsiyet:

Kız Erkek

2-Şu an yaşadığımız yer:

Köy veya kasaba İlçe İl

3- Ailenizin gelir düzeyi:

0 -2500 TL 2501-5500 TL 5501 TL ve üstü

4-Daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalık (birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

Majör Depresyon
Bipolar Bozukluk

- Psikotik Bozukluklar(şizofreni veya diğer)
- Yaygın Anksiyete Bozukluğu
- Panik Bozukluğu
- Obsesif Kompulsif Bozukluk
- Alkol-Madde kullanım Bozukluğu
- Kişilik Bozukluğu
- Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu
- Yeme Bozukluğu
- Daha önce geçirilmiş psikiyatrik hastalığım yok
- Diğer

5-Kronik Hastalık(birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Diyabet
- Hipertansiyon
- Kalp Hastalığı
- Astm-KOAH
- Kronik Böbrek Yetmezliği
- Bağışıklık Sistemi Baskılayıcı Hastalık veya İlaç Kullanımı
- Kanser
- Kronik Hastalığım Yok
- Diğer

6- 1 yıldan uzun romantik ilişki yaşadınız mı?

- Evet Hayır

7- Anne-baba tutumunuzu nasıl değerlendirirsiniz?

- Demokratik Otoriter Koruyucu Aşırı serbest

8-Kendinizi nasıl tanımlarsınız?

- Dışadönük İçedönük Kararsız

9-Akademik başarı düzeyinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Başarısız	Biraz başarılı	Başarılı	Çok başarılı
1	2	3	4

10- Sigara kullanıyor musunuz?

- Evet Hayır

MADDE KULLANMA EĞİLİMİ ÖLÇEĞİ (MKEÖ)

Adı Soyadı :

Tarih :

Aşağıdaki her soruyu okuyarak kendi durumunuza göre Doğru(D) ya da Yanlış(Y) olup olmadığına karar veriniz. Vereceğiniz karara göre her sorunun cevabını yanındaki DOĞRU(D) ya da YANLIŞ(Y) seçeneklerinin birinin üzerine Çarpı(X) koyarak belirtiniz.

1. Cinsel yaşamımdan memnunum.	(D)	(Y)
3. İnsanlarla çabucak kaynaşırım.	(D)	(Y)
6. Gürültülü eğlencelere katılmaktan hoşlanırım.	(D)	(Y)
7. Dersten kaçtığım için ara sıra müdüre gönderildiğim oldu.	(D)	(Y)
10. Çocukken başlarına ne gelirse gelsin aralarındaki birliği koruyan bir gruptayım.	(D)	(Y)
11. Çoğu kez sebepsiz yere cezalandırıldım.	(D)	(Y)
14. Kendimi cezayı hakketmiş suçlu bir insan olarak görüyorum.	(D)	(Y)
19. Kanunla başım hiç derde girmedim.	(D)	(Y)
22. Bana gerçekten kötülük yapmak isteyen hiçbir düşmanım yoktur.	(D)	(Y)
23. Kapalı yerlerde huzursuzluk duyarım.	(D)	(Y)
26. Kadınları sigara içerken görmekten hoşlanmam.	(D)	(Y)
27. Küçükken okuldan sık sık kaçardım.	(D)	(Y)
31. Okulda hal ve gidişten kırık not alırdım.	(D)	(Y)
33. Kapalı ve küçük yerlerde bulunmaktan çok rahatsız olurum.	(D)	(Y)
36. Haftada birkaç kez korkunç şeyler olacakmış duygusuna kapılırdım.	(D)	(Y)

POZİTİF VE NEGATİF DUYGU ÖLÇEĞİ

Bu ölçek farklı duyguları tanımlayan bir takım sözcükler içermektedir. Geçtiğimiz hafta nasıl hissettiğinizi düşünüp her maddeyi okuyun. Uygun cevabı her maddenin yanında ayrılan yere (çarpı atarak) işaretleyin. Cevaplarınızı verirken aşağıdaki puanları kullanın.

1. Çok az veya hiç

2. Biraz

3. Ortalama

4. Oldukça

5. Çok fazla

	1	2	3	4	5
1.İlgili					
3.Heyecanlı					
4.Mutsuz					
6.Suçlu					
8.Düşmanca					
10.Gururlu					
12.Uyanık					
14.İlhamlı					
15.Sinirli					
17.Dikkatli					
19.Aktif					

